

WWW.IJ.B.R.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 5 Година 51	РЕДАКЦИОНИ ОДБОР: Др. Ксенофон Шаховић, Драгослав Стојадиновић, Мих. Стефановић, Павле Карарадовановић, Воја Симић УРЕДНИК: Слободан Ж. Видаковић	Мај 1933 год.
---------------------	---	------------------

Мај 1933

Урбанистичко-технички проблеми великог Београда.
— Драг. М. Стојадиновић, адвокат и одборник
Општине града Београда, стр. 309

Проблем квалитета камена за београдску калдрму (I).
— Проф. А. Станојевић, стр. 313

Проблеми социјализације (I). — Слободан Ж. Вида-
ковић, стр. 318

Основи општинске организације по новом Закону о
општинама (I). — Др. Радмило Белић, стр. 327

Општина као надзорна власт у погледу иступних кри-
вичних дела. — Бора Д. Петровић, стр. 331

Индустрија Београда. — Др. Реља Аранитовић, стр. 333

Како да уредимо нашу комуналну статистиску, —
А. Б. Херенда, стр. 339

Уређење домаћих башта у градовима (I). — М. Зечевић
стр. 346

Снабдевање Београда млеком. — Сениша Л. Срете-
новић, стр. 349

Дневничари као одговорно особље. — Инж. Бож.
Дарко Петровић, стр. 352

ЈАВНА ГОВОРНИЦА:
Потреба за инсталисањем радио-концертних станица
у јавним парковима у Београду. — Влајко
М. Николић, стр. 353

ДРУШТВЕНА ХРОНИКА:
Београд је, уз учешће преко педесет хиљада Београ-
ђана, на најсвечанији начин прославио своју
славу Спасовдан, стр. 355

Слава и прослава двадесетпетогодишњице Коњичке
бригаде Краљеве Гарде, стр. 359

Спасовданске славе београдских друштава, стр. . . . 360
 Слава хуманог друштва „Добро срце”, стр. . . . 360

ПОЛИТИЧКИ ЖИВОТ:

Велики зборови Југословенске Радикално-Сељачке
 Демократије у Нишу и Новом Саду, стр. . . . 361
 Велики народни митинг у Београду, стр. 368

КОМУНАЛНО-СОЦИАЛНА ХРОНИКА:

Изјава потпредседника Општине града Београда г.
 Витора Крстића о новом буџету Београдске
 општине за 1933 год., стр. 369
 Освећење Соколског дома на Чукарици, стр. . . . 369
 Колонија београд. сиромашне деце у Милошевцу, стр. 372
 Жеље Друштва за улепшавање и уређивање Зеленог
 Венца, стр. 373
 Празник мајке у Материнском удружењу, стр. . . 373
 Скупштина Београдског Женског друштва, стр. . . 373

НЕКРОЛОЗИ:

† Прота Алекса Петровић, стр. 374

Maï 1933

Les problèmes urbanistiques et techniques du grand Beograd. — Drag. M. Stoïadinovitch, avocat et conseiller municipal de Beograd, page 309
Le problème de la qualité des pierres pour le pavé de Beograd. — Proff. A. Stanoïevitch, page 313
Les problèmes de la socialisation. — Slobodan Vidakovitch, chef du service de presse de la Municipalité de Beograd, page 318
Les bases de l'organisation communale d'après la nouvelle Loi sur les communes. — Radmilo Belitch, docteur en droit, chef de cabinet du Maire de Beograd, page 327
L'industrie de Beograd. — Relia Aranitovitch, chef de la section du budget de la Municipalité de Beograd, page 333
Comment faut il regler notre statistque communale. — A. B. Herenda, secrétaire du service de presse de la Municipalité de Beograd, page 339
L'ammenagement des jardins privés dans les villes. — M. Zetchevitch, page 346
L'approvisionnement de Beograd avec le lait. — Sinicha Sretenovitch, page 349
Les employés journaliers comme personnel responsable. Božidar Darko, page 352
Tribune publique, page 353
La vie sociale, page 355
La vie politique, page 361
La vie communale, page 369
Necrologues, page 374

Драг. М. Стојадиновић
адв. и одборник О. г. Београда

Урбанистичко-технички проблеми великог Београда

I

Мало је градова на свету, чији би проблем техничког уређења био у тој мери и сложен и интересантан као што је то случај са нашом престоницом — Београдом, у новом периоду националне слободе и препорођаја, који је наступио после великог светског рата. Та особитост положаја Београда у односу на остале градове, његова огромна важност у привредно-саобраћајном, политичком, културном и опште националном погледу, затим изванредна подобност најприродније везе између Истока и Запада, Азије и Европе, како сувим тако воденим, а у новије време и не мање значајним ваздушним путевима — све то скупа даје му несравњена преимућства и чини да ће Београд кроз све векове играти велику улогу у историји цивилизације, на којој, после ослобођења, Југословени несметано учествују у далеко јачој мери и са више изгледа за успех дела општег мира.

Велика важност Београда уочавана је од свих освајачких народа, почев од старих Келта па даље до Грка, Римљана, Маџара, Бугара, Турака, Германаца и других. Но, сви ти народи тражили су у Београду првенствено војничку базу у своме даљем продирању било с југа на север или обратно. Београд, као кључ на вратницама Балкана, био је и најсигурнији ослонац за доминацију било једне или друге стране. Та огромна војничка важност Београда, поред безброј других, објашњава и сву тежину положаја Срба да у прошлости њиме стално загосподаре, иако су зидине Белог града биле стално заливане њиховом крвљу. Они су ту борбу, да свој национални Београд очувају, водили чак и последњих дана када је требало одбити бесну навалу Аустро-Маџара и Германаца — ваљда последња борба коју ће уопште водити за одбрану овог свог светог места.

За разлику од свих других народа освајача једино су Срби гледали у њему свето место свога националног рада и полета, докле је Београд за све остале народе освајаче служио само као етапа на путу даљих освајања. Отуда под Србима, који први пут успевају да вулканско тле Београда пацифицирају, твр-

ђава губи потпуно ранију војничку важност, а сва сложена питања техничког уређења ваљда постављају се на сасвим нову основу, саобразно привредно-социјалним и културним приликама Београда.

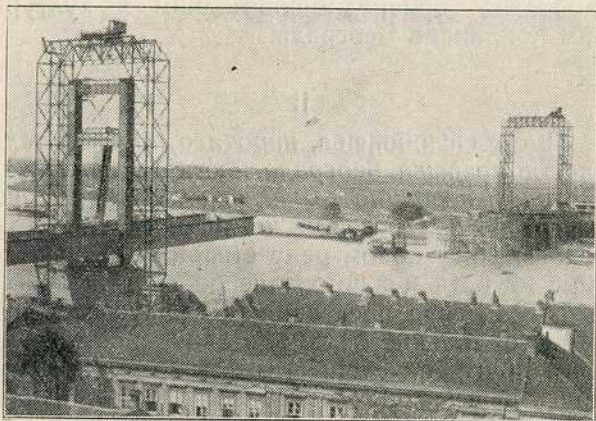
II

После Ослобођења, нарочито проблем техничког уређења Београда постаје двоструко сложен и необично тежак, али у толико више интересантан у сваком погледу, са простих разлога, јер у новом реду ствари који резултира из рата и националне победе, положај Београда, сада престонице свих Југословена, у чисто урбанистичком погледу постаје сасвим други, па самим тим тражи и сасвим друга решења. Ако се, све до рата, тај проблем сводио на техничко уређење велелепних брежуљака и кривина на којима се сам од себе почео изграђивати Београд прошлога столећа, идући од старог града (тврђаве) па у све правце за Чукарицу, Крагујевац, Вишњицу и Смедерево као главних градских артерија, које, аналого развитку свих великих градова, постају од тих старих сеоских путева трансформирајући се у красне, главне трговачко-саобраћајне улице онако исто као што је и сам Београд у целокупном свом развитку и стремљењу био сав изложен највећим променама — то је после Ослобођења наступило нешто што стварно значи корениту измену дотадашњег стања, измену срећну и позитивну у културно-привредном и уопште националном погледу, али изнад свега срећну и за даљи технички развитак Београда. Обе велелепне реке, Сава и Дунав, нису више граница, него веза двеју чисто националних територија, а чврсти гранитни стубови на овим нашим рекама који носе оне огромне железне масе, симбол су истовременог новог доба вечно уједињених Југословена и сигуран пут њиховог напретка и славе. Подизање мостова на Сави и Дунаву отвара сасвим нове перспективе за развитак великог Београда и са читавим низом најлепших комбинација које се све до данас нису ни наслућивале. Неоспорна је чињеница да је мали, можда сасвим незнатан број људи, размишљао о овом вели-

ком градском проблему, који се у овом зама-ху и техничкој привлачности ретко где по-стављао, јер заиста нема ништа привлачније за урбанисту нашег доба него што је тема техничке обраде територије са обе стране Саве и Дунава. У таквој логичној и органској повезаности овај се проблем раније није ни могао поставити: њега је избацио на површину сам Београд кроз своју проливену крв и победу, извојевану за добро свих Југосло-вена...

III

Околност да се није код техничке обраде појединих делова територије полазило од је-дино могуће претпоставке, која циља обради целокупне територије, а не само појединих

Грађење Земунског моста

детаља, објашњава нам другу веома непријатну околност, да су тек последњих дана одлучени правци главних жељезничких саобраћајница, докле је све друго остало нерешено. И докле је Земунска општина бар нешто предузимала, догле огромна територија на другој страни панчевачког моста, која је не мање важна у сваком погледу, није уопште ни била предмет ма каквог размишљања и старања. Да и овде развитак градског живота не би ишао брже од мера које треба да му претходе, свуда тамо где се на друштвени рад треба да утиче, биће неодложно потребно да се цео сплет ових важних питања великог Београда што пре реши и то онако како то диктују највиши интереси престонице и државе. Ако се овај урбанистичко-технички проблем Великог Београда овако правилно схвати, онда се неминовно мора приступити што пре и ревизији многих ранијих решења, која су донета ради заштите ужих локалних интереса. Ипак, питање оба моста, који у техничком погледу претстављају ремек дела, важна и корисна у исто време, остаје као једно од главних и ускоро већ решено питање. По свој прилици идућу годину славићемо као најзначајнију, када ће потпуно ишчезнути просторна разлика између Београда и његових дело-

ва на другој страни Саве и Дунава. На тај начин оживеће саме од себе данас ненасељене територије, а један посве нормалан и неодољив историјски процес обавиће се у развиту престонице, при чему ће обе стране река играти важну улогу, чиме ће се и цео живот слити у један нови градски организам великог Београда.

IV

Тек сада се види колико је правилно поступљено издвајајући, приликом конституисања бановина, Управу града Београда у засебну административну целину и обухватајући са Земуном и Панчевом таман и оне делове који стоје са Београдом у таквој повезаности, да ће ова одвести неминовно и решењу самог интеркомуналног проблема на други начин. Пуштањем мостова у саобраћај, све ове перспективе у развиту новог Београда биће јасне чак и онима који о овим проблемима нису у опште ни размишљали. Тако исто важан је био и Закон о атару Општине београдске који је на овој страни разграничио Београд према суседним општинама, створивши на тај начин чистију ситуацију. Самим тим што је овим важним законима територијални статус јасно одређен, дата је тиме могућност решавања и свих осталих питања из сложене комуналне области. Држава је, значи, са своје стране учинила своје, а она је осим одређивања територија будућег великог Београда дала и два велика моста којима Београд захваљује што Сава и Дунав не чине више границу. Несумњиво је, да ће држава у својим даљим настојањима омогућити Београду да дође и до новог комунално-административног уређења. Прилика за то пружа се већ код претстојећег Закона о градовима или, евентуално, кроз посебни Закон о Београду, ако и у колико се сматра да питање уређења престонице на новој и широј основи, то јест обухватајући целокупну територију која чини једну управну целину, може бити предмет посебног старања, а то ће рећи кроз посебан закон, као што се то и раније предвиђало.

V

Некоје карактеристике Београда с обзиром на насеља, која га окружавају привлаче нарочито нашу пажњу. Сем Земуна у своме ужем делу, саме теренске прилике нису ишле на руку стварању јачих агломерација у непосредној близини Београда, што је био идеал бивше Аустро-Угарске, која је имала у тим питањима сасвим јасна и одређена гледишта. Аустрија је, пре свега, тежила да околину Београда насели ационалним живљем и то путем колонизације коју је створила на мајсторски начин. Она је, тако исто, покушавала да изврши колонизацију панчевачких ритова,

који се данас исушују. Ови су покушаји пропали, али да није дошло до последњег рата она је имала озбиљне намере да тај свој план оствари макар и по цену великих жртава око исушивања поменутих ритова.

Из овог долазимо до јасног закључка, да су на стварање насеља с друге стране Саве и Дунава били увек одлучни они интереси и обзира који су били противни Београду. Први пут сада питање насеља с друге стране треба и мора да се реши према животним интересима самог Београда, коме се не могу више ни са које стране октроисати решења, јер је то ствар давно ишчезле прошлости. Београд данас има сам да одлучује о својој судбини, а остали делови деле судбину његову. А то значи да се мора поћи од главнога ка споредноме, од битних, основних линија једног одређеног система, па ићи ка појединостима, а никако обрнуто.

VI

Територија са оне стране Саве и Дунава има да послужи за проширење Београда и за стварање његових даљих предграђа. У вези тога, велики регулациони план на тој страни мора да обухвати главне и споредне артерије у потпуном складу са потребама Београда; никако по цену игнорисања ових. Шта је потреба Београда, где и у колико се испољавају његови интереси — о томе ће он сам најбоље умети да одлучи, јер је за то и најпозванији. И ако ове констатације, с обзиром на право Београда, изгледају излишне, ипак су оне нарочито важне и заслужују краће објашњење.

Земунска општина налази да обраду празног дела од савског моста до земунске станице треба да узме сама у своје руке и она је већ дошла са готовим предлозима. Београду се сервира нешто што уопште не потиче од њега нити је плод његових одлука, а што би он сад требао да благослови с обзиром на формално право које се с друге стране истиче. То значи да се Београд форсира да прими нешто што се њега тиче, иако решавање свега тога није у његовој моћи.

Пре свега, да ли треба доказивати још и ту бесмислицу да није потреба Земуна која тражи решење комуналног проблема великог Београда на новој основи, него је обрнут случај. Земун, а сутра и остале општине (Борча, Овча, Панчево), не може да се у овим питањима позива на формално право, јер је овде у питању један велики историјски процес у коме се манифестује воља и снага целог нашег народа, тако да се не може на супрот томе процесу истаћи неко безначајно формално право појединих општина да утичу на изградњу појединих делова саме престонице, и по своме нахођењу, када сви знамо да све те могућности рада, обнове и комуналног стварања уопште ничу из неисцрпног извора снаге коју Београд излива.

У вези свега тога, требало би унапред одбити свако техничко решење из области проширеног регулационог плана, ако оно нема унапред апробацију Београда и ако не потиче од њега.

Пре него што би се приступило ма каквом било решењу мора се потпуно елиминисати то формално право по коме се суседне општине упињу да реше питања која су за њих тек другостепеног значаја. Какав би, на пример, ту био важан интерес Земуна да одлучује питање регулације друге стране савске обале, која је до пуне очигледности саставни део Београда и која и добија у значају једино захваљујући напретку Београда!

Мора се бити са тим начисто да је у последње време наступила једна страшна збрка појмова, која је у даљем и негативном развоју догађаја одвела чак и тој аномалији, да данас неколико насељеника и спекуланата терена с оне стране Саве истичу програме о томе како да се нови, проширени Београд, изгради на тој страни. У вези тога и сва депласираност полемике која се развија услед неразумевања основних питања, а чији главни смисао треба тражити у руководном начелу: да нико сем Београда није позван да одлучује шта је његов интерес и како ће бити изведено његово проширење као велике и модерне вароши.

VII

Да ли ће се велики простор између земунске станице па до Саве, који је обележен колским и железничким путем са обе стране, употребити као зелени појас — што би омогућило лакше доцнија решења и у случају са новим потребама Београда, које ће се за коју годину испољити у јачој и одређенијој форми — или ће се тај простор искористити за подизање вароши и у спекулативне сврхе, питање је о коме се може вазда теоријски дискутовати, али оно што мора остати ван сваке дискусије, то је неоспорно и свето право Београда да не прими никакво решење које му се са стране намеће, па ма какво оно било.

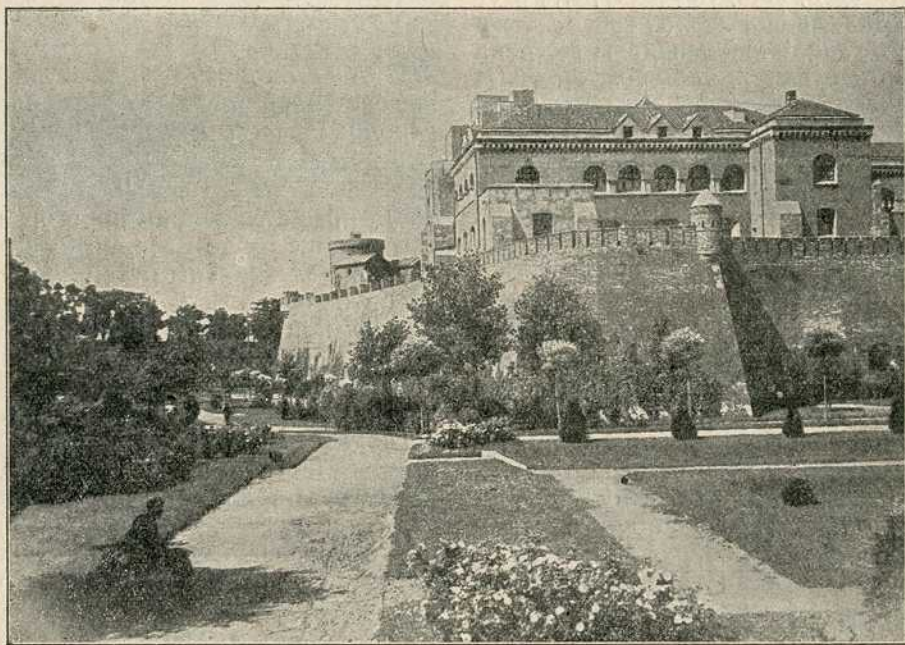
Погрешно упућивање свих ових питања на правац који скрнави права Београда, а које је по своме начину нешто што подсећа на мучну прошлост, када се питање формирања насеља и начин техничке обраде истих решавао без Београда и против њега, треба једном да престане, а да се то постигне морало би се што пре рашчистити и са оним формалним правом малих суседних општина да Београду намећу своја решења. Велики регулациони план, који ће обухватити и територију с обе стране, има да потекне од Београда, с тим да се обезбеди и сарадња суседних општина. У остварењу тога великог посла и комуналног задатка првокласне важности, Београд има да буде главни чинилац, а не посматрач и сарадник.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

На основи свега изложенога, било би са гледишта интереса Београда и његових предграђа најцелисходније да се сва она питања која су у последње време погрешно убачена у дискусију потпуно одбаце, а на место тога, да се цео сплет питања која се тичу уређења целокупне територије управне целине подвргну оцени стручњака, мирно и непристрасно, и са тачним подацима статистичким, техничких и другим нађу сређна решења, која би уз то искључила и овај рад на парче. Београдска општина у споразуму са суседима успеће да нађе најбоља решења, а на тај начин олакшаће се и решење свих осталих

интеркомуналних проблема који се неоодољивом нужношћу истичу на дневни ред. На случај да су потребна и законска овлашћења као и евентуално доношење новог закона у циљу коначног решења о престоници, држава ће их несумњиво дати са истом пажњом и интересовањем за своју престоницу. На сличан начин поступале су све државе у свету, услед чега је уређење једне престонице од вајкада ишло преко оквира ужих локалних потреба и имало виши национални значај. Уређење Београда треба такође да је брига целе нације.

Проф. А. Станојевић

Проблем квалитета камена за београдску калдрму

Београдска општина приступила је интензивној замени своје негдашње, анахронистичке калдрме поглавито од 1927. У току те и наредне две године израђено је у Београду, по подацима, које смо могли добити у Техничкој дирекцији Београдске општине, око 500.000 квадратних метара модерне калдрме у коловозу и тротоарима. Проширењем пак београдског атара по закону од 1929 и уводећи у круг рада на овом пољу Дедиње, Чукарицу и извесне периферијске делове на југу и истоку ранијег Београда (Вишњички пут, Господарски пут, булевар Ослобођења итд.), површина модерне калдрме порасла је до краја 1932 год. до 1.600.000 квадратних метара, претварајући тако нашу престоницу у варош, која се изграђеном калдрмом може заиста упоређивати с најмодернијим европским великим градовима. Нажалост, потпуно калдрмисање виоши тиме је тек у пола изведено и Београд са својих данашњих 945 улица и улицица, чија површина износи нешто преко 3.200.000 квадратних метара, неће моћи задовољити жељени идеал ни за приличан број година у будућности. Извесно, за тај циљ требаће му поред досада утрошених динара 300.000.000, бар још добра половина од тога, — под претпоставком још да ти нови милиони динара буду употребљени на најрационалнији начин, и калдрму која би ма и у најскромнијем облику задовољавала захтеве модерне калдрме...

У својим досадашњим напорима на овом пољу Београд се обртао готово свима врстама материјала, који се за овај циљ употребљава и који му је према приликама стајао на расположењу: дрвету, камену, цементу, асфалту и извесним битуминозним материјама, правећи при том и врло интересантне комбинације од тога материјала. Међутим, искуство је већ и сувише убедљиво показало да Београд с обзиром на своје теренске, а и остале, економско-привредне, прилике мора у овом погледу од свега тога материјала највећу важност ипак полагати на — камен и оне облике калдрме, за које се употребљава — камен! Камена је калдрма не само природна калдрма једне вароши, чије поједине улице показују успоне и до 12%, већ она једина има највећег значаја и за финансије саме београдске општине и за привреду ближе или даље престоничке околине. У том по-

гледу традиција и примери, које су нам остављали још класични народи, налазе подршке и у искуству и у самој техничкој науци...

Облик каменог материјала и начин његовог уграђивања у улице Београда био је до сад, од 1927, врло различан. Најчешће су то били призматични комади различних димензија с више или мање правилним и равним површинама, затим више или мање правилне, крупније или ситније коцке, па онда ломљен камен разних димензија и напослетку крупније или ситније туцан камен, назват иначе општим именом туцаник. Коцке и призматички комади постављани су у појединим улицама махом на подлогу од бетона, а само изузетно и у врло ограниченој мери (део пута за Чукарицу итд.) и на обичном ситном песку с претходно уваљаном, па и набијеном подлогом; ломљен камен с димензијама 7—12 см., па и преко тога, усађиван је такође у изван бетон, градећи т. зв. мозаик, а туцаник стално расипан и збијан ваљком било по голој, такође претходно уваљаној земљаној подлози било по претходно набацаном и на изван бетон начин за подлогу припремљеном крупном ломљеном камену (пут за Раковицу итд.). Местимице је ломљен камен заливан цементом или и асфалтом, па било да му је подлога од бетона или чега другог; коцке и призматични комади готово стално су заливане на додирним местима асфалтном кашом. Напослетку, извесне улице добијале су и обичну, т. зв. „гурску” калдрму од ломљеног камена, усађеног у песак или чак и у троску од угља из електричне фабрике. У ограниченој мери и то само на неким периферијским местима грађен је и обичан макадам од уваљаног туцаника, засутог ситнијим или крупнијим сплитом¹⁾. Комбинације поје-

¹⁾ Посебице је досад израђено: 28.294 м² дрвене калдрме, 170.403 м² калдрме од призматичног камена, 192.607 м² калдрме од ситнијих и крупнијих коцака, 15.403 м² у бетону, 80.557 м² у збијеном и 240.709 м² у уваљаном асфалту, 65.949 м² у пенетрисаном макадаму, 64.698 м² у спремаксираним макадаму, 129.042 м² заливане камене калдрме на бетону и 49.848 м² такве исте калдрме на песку. Укупна површина модерне калдрме у коловозу износи око 1.042.510 м²; тротоари од асфалта, бетона, ситне коцке, заливеденог ломљеног камена итд. запремају површину од 549.768 м². Обична калдрма од ломљеног камена или макадама, покрива у коловозу површину од 500.000 м², а у тротоарима од близу 150.000 м².

дивних од ових начина, извођене са финансијских разлога и у једној истој улици, дале су стога по који пут појединим улицама и прилично разнолик изглед, па унели и не мало шаренило у општу физиономију престоничког тла. С друге стране, свакако и квалитет и трајност појединих делова једне такве улице добили су неједнаке и посебне вредности...

Свакако, ма какав био облик каменог материјала, употребљеног за поједине од ових врста београдске калдрме и ма какав био начин њихове изградње, свакако је један од примордијалних услова за вредност и једног и другог — квалитет њихног материјала, т. ј. квалитет камена. Овај битни услов за успех овога посла одређен је у најглавнијим цртама нарочитим техничким условима, прописаним за послове ове врсте од стране београдске општине још 31 марта 1928. под именом *Нормалија и техничких услова*²⁾ и по њима се већ неколико година врше и лицитације за набавку камена и пријем испорученог материјала. Извесне измене у два од најважнијих његових чланова (чл. 7 и 10) чињене су и у 1929, али су оне биле специјалног карактера, примењиване само за извесне случајеве и данас готово без употребе.³⁾ У последње време поједине одредбе самих *Нормалија* разрађују се при расписивању појединих лицитација и детаљније, и услови који се том приликом уносе, по који пут и мењају оне првобитно прописане. Међутим, не може се нимало замерити овом поступку. Извесни општи, па и специјални прописи ових првобитних норма, свакако, према већ стеченом искуству заиста и могу допуштати промене, и то нарочито стога, што се у пракси све више утврђује да за садашње финансијске прилике београдске општине по који пут они и не морају бити пресудни у оној мери и облику, како су били првобитно замишљени. То вреди бар за неке и не баш ретке случајеве. Свакако, једно сам тај факат, а друго и потреба да се што ширем кругу читалаца, нарочито позваних општинских органа и друге стручне и пословне публике, претстави прави значај једног од примордијалних проблема, у овом послу, побуђују нас да овде и изближе разгледамо извесне теоријске појединости његове, уносећи у расправу искуство од вишегодишњег сарађивања на овом важном послу београдске општине...

²⁾ Нормалије и технички услови за набавку обрађеног и полуобрађеног камена за потребу калдрмисања београдских улица. — Саобраћајно одељење Техничке дирекције београдске општине. Београд. 1928. 8° 1—8.

³⁾ Једном њиховом нормом ове су нам измене послужиле за израду једног математичког обрасца, по коме је у 1930 вршен и пријем извесног материјала. Види „Београдске општинске новине“ за 1931., бр. 9.

Камен, који је београдска општина до сада употребљавала за послове ове врсте, потиче из неколико и различних крајева. У нашим ранијим чланцима у „Београдским општинским новинама“ о овом предмету саопштена су већ најглавнија места и положајне прилике једног дела тога материјала, нарочито онога, што је пореклом из наше земље. Осим извесних и не малих количина камена из Чехословачке и у мањој мери из Мађарске сав остали део овога материјала потицао је из наших крајева: из Цезлака (Словеначка), из Јабланице на Неретви, из Вишеграда, из Цепа, из Младог Нагоричина, из Заграђа (Рудник), Д. Врбаве и Љуљака (подножје Рудника, Гружа), са Букуље, из Барошевац, Кадине Луке, Славковице, Баточине, с Авале и њеног подножја (Рипањ, Раковица, Кијево, Бели Поток) и из Брњице и Бољетина на Дунаву. Осем Цезлака, Вишеграда, Цепа, Нагоричина и Заграђа сва су ова друга места остала и до последњих дана на сталном репертоару општинских набавка и својим материјалом пренела у извесном смислу и на Београд један део своје природне физиономије. Највећи део тога материјала, нарочито онај из крајева даљих од Београда, чине *еруптивне* стене. Стене ове врсте припадају обема главним групама, које овде долазе у обзир: гранитоликим и трахитоликим стенама, и претстављају: граните (Брњица, Букуља, Барошевац, Цезлак), микрограните (Авала, Брњица), габро (Јабланица, Вишеград), трахит (Цеп, Заграђе), андезит (Д. Врбава, Љуљац, Авала), базалт (М. Нагоричино), дацит и риолит (Славковица, Кадина Лука, Рудник). Осем њих и поред њих знатну су улогу играле у овом послу и *седиментарне* стене, чији је материјал долазио поглавито из ближе околине Београда: кречњак из Раковице, Топчидера, Жаркова, из Кијева, Лапорци из Б. Потока, пешчари из Остружнице, Рипња и Б. Потока, црвени пешчар из Бољетина итд. Напослетку, заступљени су били и кристаласти шкриљци из Баточине, и то кварцит и доломит. Неке мале количине кварцита, изгледа, долазиле су и из северозападног подножја Букуље. У пракси су поједине од ових стена услед друкчијег схватања физиографског аспекта њиховог од стране извесних технич. стручњака па и понуђача фигурувале и под другим именима („порфирит“ из Бољетина, „граувака“ из Б. Потока итд.), али се, наравно, тим није мењала ни њихова природа ни стварни квалитет. Ми овде узгред помињемо да је н.пр. тако означавани „порфирит“ из Бољетина у ствари био један црвени (гвожђевити) пешчар, а „граувака“ с Авале само тврд лапорац, прожман особито тако силицијом, од чега му је и дошла чврстина, тврдина итд. Али то све само показује од коликог је значаја на првом месту што

www.ustrucnije.com
 стручније петрографско-геолошко па и технолошко познавање каменог материјала нарочито за оне органе који дају свој суд било при пројектима за његову употребу било при пријему или којем другом послу, у коме он долази у обзир. И на ту страну, доиста, и има се увек обраћати пажња. На једном недавнашњем конгресу аустријских инжењера за путове, 1928 у Салцбургу, на коме се између осталог расправљало и о условима за добар квалитет камена, један од познатих стручњака указао је у лепој фигури да у овој материји саобраћајни инжењери с једне и камењарска индустрија с друге стране претстављају супротне полове интереса; зближење и изравнање полова могу при том чинити само стручњаци, познаваоци свега онога, што чини минералшко-геолошку и технолошку суштину овога проблема....

У овом погледу проблем одиста и карактеришу три главна факта. Један је у општим минералшко-геолошким особинама каменог материјала; други је у лабораторијским подацима, на којима се има заснивати формални суд о његовој вредности, и напоследку трећи — у процени његове ближе практичне примене, то јест у рутини, увежбаности и техничкој способности оних техничких органа, који с тим материјалом имају посла. Мала екскурзија у домен ових факата показате, мислимо, нашу мисао у још пунијој светлости.

Задржимо се, на прилику, најпре на општим карактеристикама овог материјала, који нам тако обилно нуди и наш део земљине коре. Размотримо најпре еруптивне стене. — Избачене у усијано-течно стању из земљине унутрашњости, кроз тако зване пукотине, сломове и прслине земљине коре, ове стене имају свој нарочити изглед, своју физиономију, која их, нарочито на терену, на лежишту у природи, карактеристично разликује од тако званих седиментарних стена и кристалних шкриљаца. Не само што су еруптивне стене у највише случајева сложене из извесних, махом искристалисалих ситнијих или крупнијих кристала једног малог броја за њих карактеристичних минерала, (фелдспат, лискуна, амфибол, аугит, други пироксени итд.), од који су добиле извештан спољашњи изглед па и унутрашњи склоп или структуру, већ се оне и на свом лежишту у природи појављују на неколико врло интересантних начина. Мало проматрање, показате одмах и без икакве апаратуре да су се оне утисле међу други камени материјал, или га пробиле, било као дебље или тање жице (од 1—2 па и до 100 и више метара), било као велике громаде, неправилне масе, на којима са стране, на крајевима тих маса, леже махом косо положене или издигнуте стене у слојевима, било као неки покривачи, раз-

ливени застори преко других стена, или било најпосле као неке купе, главице итд., које се често већ и из даљине разазнају као њихови карактеристични облици појављивања. Све су ове стене, па ма у ком од ових облика биле, у природи обично као издељене у комаде и испрскале у различним правцима. И кад су оголићене, као у каменоломима, урвинастим потоцима, тунелима, железничким и другим усецима, издвојене су у веће или мање блокове, који су на граничним површинама, пукотинама итд. готово увек друкчије боје, мање свежине и знатно промењени према оном, што показују њихови свежији, средишни делови. По који пут и ове пукотине, које наши камењари зову ласовима, чине да велики комади или блокови симулирају изглед праве седиментарне стене и треба добро око и извесна увежбаност да се и стручњак у том не превари. Дабогме, да ове стене имају своју карактеристичну структуру и она је за практично разликовање од особито великог значаја. Код стена т.зв. гранитолике структуре (гранит, сијенит, диорит, габро итд.) сви су њихови састојци потпуно искристалисали и њихови ситнији или крупнији кристалићи (лишчице црног или белог лискуна, ситније или по 1—2 сантиметра дуге призме белог или стакласто-сјајног фелдспата, црног аугита, зеленкасто-црног амфибола, зрна кварца у двојним пирамидама или у пљоснатим стакластим громуљима, па каткад и зрна оливина) збили су се један уз други, али тако да се готово сваки показује као самостална јединка, с јасно развијеним ивицама и пљоснима, приказујући тиме и сву стену као једнолику масу, састављену само од чврсто здружених кристала. Дабогме, да се тек под нарочитим микроскопом види не само пуна самосталност искристалисалих састојака већ и њихова посебна природа, ред њихног искристалисавања а нарочито, што је овде и важно, њихова чврстина, свежина, правци евентуалних распуклина стене итд. Седиментарне стене, т.ј. оне, које су постале таложењем минералних делића у води (морској, језерској, речној), и то било простим слегањем у више или мање тихој води и слеplивањем (конгломерати, брече, пешчари, глинци итд.), било искристалисавањем у облику кристалних маса (со, гипс, неки кречњаџи), било најпосле таложењем уз сарадњу органских бића (коралски, шкољчани и дубокоморски кречњаџи, бигар, угаљ итд.), распознају се у природи лако већ и по оном свом карактеристичном појављивању, које је природна последица њиховог начина постајања. Оне су стално у облику слојева, т.ј. тањих или дебљих наслага, које се појављују као листови у књижи или једно на друго наслоњене широке плоче, коре итд. Само ређе и у особитим приликама, н.пр. код неких старих кречњака, у планин-

ским крајевима, теже се опажа ова слојевитост и кречњачка или каква друга маса изгледа тад као неко једноставно брдо или громада; али се махом и у том случају не само по минералској природи стене већ само мало даље, на неком другом месту, може лако запазити њен стварни карактер, њена стратификација и подударност у постању и особинама с осталим седиментованим стенама. Једна велика група стена, такође поређана у слојеве, т. зв. кристаласти шкриљци, има многе особине обичних седиментних стена, нарочито појаву у слојевима, али се од њих разликује не само својим још прилично непознатим нам условима постајања већ баш и својом минералшком природом: састојци ових стена су сасвим други и друкчији него у седиментних стена, сви су јасно искристалисали, мада иначе збијени, поређани као лишчице и тако међусобно наслагани да отуд ове стене и имају слојевит изглед.

Нажалост, ни кристаласти шкриљци ни врло многе седиментне стене не играју за проблем, који нас овде занима, готово никакву улогу, а најмање ону, коју имају еруптивне стене. Ове еруптивне стене, па било да су продрле до горњих, спољних делова земљине коре из веће или мање дубине (дубинске стене) било да су се, вероватно услед слабијег потиска одоздо, разлиле у тим и по тим деловима као што се разлива лава данашњих вулкана (изливне, ефузивне стене), увек су с неком чврстином, с неком кохезијом, која их чини много отпорнијим према спољним притисцима, према сили, која хоће да их раскине или уништи, него што је то случај и у једне друге од оне две друге категорије стена. Рекло би се да их је унутарња земљина ватра, топлота која је магму држала у растопљеном стању, тако стопила да је створила од њих, наравно у нормалним случајевима, компактне масе, те се оне тиме већ одмах и разазнају од оних других, кластичних стена, т.ј. стена од збивених или слепљених трошака, зрнаца итд. Такав постанак и створио је еруптивним стенама карактеристичну структуру: ако су им састојци потпуно искристалисали, онда је она као у гранита (гранитолика структура), а ако то није случај, већ се више или мање видни ситнији или крупнији кристали два три главна минерала, који улазе у њихов састав (фелдспат, пироксен, црни лискун, амфибол), налазе уваљени у једну зрнасту или храпаву, па и на изглед једноставну масу, онда је то случај структуре порфира (порфиролика) или, још општије, структуре стена из групе трахита (трахитолика структура). У ова два последња случаја она једноставна маса, названа иначе основном масом, одаје у највише случајева слику стања саме оне растопљене масе (магне), из које је стена поникла, и може би-

ти или сва из ситних обичним оком невидљивих називи кристалића (микролита), неразвијених започетака оних истих минерала, који се виде већ и оком, или поред тога још и из масе, стопљене као мање или више непрозрачно и неправилно стакло. Свакако, ма каква била та основна маса (некад је она сва као од стакла) у њој су они видни кристали као уваљени и извесно формиран под друкчијим приликама, раније или доцније, с већом слободом за своје индивидуализовање него што су је имали они несавршени започеци кристализације, који се, дабогме, виде само микроскопом, а који су се узајамно сметали и дали збивену основну масу. По који пут су и седиментне стене тако исто чврсте, чак и много чвршће него неке еруптивне; то је случај нарочито онда, кад су зрнаца или трошке, које су у њима слепљене или збивене, изванредно ситне и од нарочитих, погодних минерала (кварц, силикати), тако да се слепљивањем зрнаца, нарочито кад је то било помоћу силиције, створила и у ових стена готово једноставна маса с многим особинама као и у еруптивних стена. Тај је случај н.пр. у неких ситнозрнастих једрих пешчара (Б. Поток), у неких врло чврстих бреча, диоритских или сличних шкриљаца, силификованих лапораца (Б. Поток, подножје Авале) итд.

Међутим, ма каква била врста стена из ових категорија, цео низ њихових особина, важан за техничку примену, баш је као условљен појединим њиховим структурним и положајним приликама и може се запазити у правој вредности само на терену, у природи. Такве су, на прилику, њихова готово стална неједноликост већих делова масе, њихови ласови, њихов ступањ распадања или алтерације под утицајем атмосферилија итд. За техничку процену вредности стене ове су појаве од нарочитог значаја и то стога, што су оне опет у свези с неким другим особинама. Посматране заједно, ове појаве дају сазнање о општој погодности стене за експлоатацију, о томе да ли се и како стена цепа или ломи, каква је облик и карактер њених блокова, какви су јој чврстина, отпор према утицају атмосферилија, погодност за поједине циљеве итд. Те се пак појаве не могу детаљно и потпуно запажати на пр. на стени у маломе, на стоваришту, на градилишту, на појединим примерцима, итд. Отуда је ово проматрање у природи као и проматрање положајних прилика уопште, од битног значаја за оцену стварне вредности стене. Отуда је потпуно разумљиво и што је једним скорашњим прописом Министарства грађевина стављено у дужност комисијама за пријем камена да свакад пре дефинитивног пријема овог материјала изврше ради упознавања тих појединости и изванредно теренски преглед у горњем смислу. Тога се упушта придржава данас већ и Техничка дирекција београдске општине и

результати нису оспорили вредност ни прописа ни праксе. И да се не гледа на друге, несумњиво значајне податке, таква минералошко-геолошка експертиза у каменолому или у природи, нарочито на оголићеним партијама стене, износи на видик већ одмах два факта, са којих је она нарочито потребна. Први се односи већ и на саму појаву блокова и њихову природу. Постајући комадањем под дејством латералних притисака у земљиној кори, блокови стена, нарочито еруптивних, могу бити тако развијени и тако изломљени, да апсолутно нису употребљиви н. пр. за ивичњаке, нити дају дуже комаде једноликог карактера, пресудног за извесну употребу. Природа и облик ласова на додирним површинама ових блокова казују већ одмах иоле извежбанијем оку не само до које се мере распростирао утицај бочних притисака на целокупну масу стене и у коликој је мери захватио чак и њене крупније састојке, већ и колика је хигроскопност стене, коликог је маха имала она тако значајна појава механичког и хемијског дејства влаге, која стени ништи свежину, често битно мења њену природу и напослетку је доводи и до потпуног распадања, до неупотребљивости. Сврх свега облик блокова и ласова највише и најпре утичу и на метод експлоатације, па и на будућност самог каменолома. У гранитским каменоломима у Брњици на Дунаву, у неким каменоломима у подножју Букуље, у раније експлоатисаним риолитима из Кадине Луке, итд. исецање дужих комада, ивичњака, стубова итд. готово је немогућно или бар врло тешко, проблематично, просто због особите природе блокова, због оних силних бочних притисака, који су стену изломили, блокове у садашњем облику издвојили и видни само на месту, у природи. С друге стране, на пр., кречњаци, па и они бољи у непосредној близини Београда, у Раковици, Кијеву итд. толико мењају у истом каменолому и на врло блиским растојањима и свој састав и своју структуру, да би било врло неопрезно правити уопштене закључке о њиховом квалитету или употребљивости само по појединим, нарочито мањим количинама, лабораторијским комадима итд. — Други значајан факат, до кога се долази таком експертизом, огледа се дабогме у неколиким појединостима, које готово не може ни открити каква друга студија, па ни лабораторијска, или их открива тек унеколико. То је она већ наговештена а честа неједнакост, нехомогеност стене, слоја или блока, који се експлоатишу; ако се, пак, појава не уочи на време и у правом обиму, могу често наступити свакојаке заблуде и обмане. У природи се уопште и не налази много ни често посве хомогено, једнолико и високо квалификовано стење, нарочито не на већем пространству, и познати чешки, па и шведски каменоломи гранита, можда највише и дугују за своју репутацију тој својој повољној једноликости на већем простран-

ству. Уосталом, ти и такви случајеви најјасније и показују да се тачна оцена стене може имати само онда, кад је стручњак види у природи и кад он одабере на самом њеном лежишту њене претставнике, стварајући суд не по појединим, случајно добрим или рђавим примерцима, већ по оном, што у истини карактеризује целину. Дабогме, да и многе друге појаве: излучивање у стубове, као н.пр. код базалта, шупљике у магми мелафира, комадање гранита, компактност неких ситнозрних пешчара итд., често могу бити опажене само у великом, у природи. Са свих тих разлога иоле веће количине овог материјала и не могу се тачно ценити ни примати без те и такве експертизе.

Лабораторијски подаци прецизују утиске, добивене теренским студијама. Они имају неоспорно ту одличну страну што се оснивају на утврђеним базама, објективним и могућним и у маломе, на појединим примерцима, и што приказују оне особине, које заиста у првој линији и помажу за оцену каквоће стене. *Нормалије* београдске општине траже у овом погледу поглавито податке о отпорности стена према притиску, о величини њиховог лизања или абања по једној извесној методи, о хигроскопности и специфичној тежини. Без сумње, оне се у томе највише приближују аустријским *Нормалијама*, мада је иначе пуно и дргих особина, које се такође могу прецизовати лабораторијским проматрањем. Такве су, н. пр. понашање стена излажући их утицају мрза, удару, цепању помоћу нарочитих сечки, продирању шиљатих металних предмета у њихову унутрашњост, па онда порозност, жилавост, природна храпавост, лепљивост према битуминозним материјама итд., а сврх свега још и петрографско-микроскопска и хемијска анализа. Сматрајући отпор према притиску, абање и она два друга податка као битне податке за оцену квалитета стене, *Нормалије* београдске општине биле су првобитно поделиле овај материјал на две категорије: за јаче саобраћајне улице и за слабије саобраћајне улице. За прве је минимална норма у погледу отпора према притиску 1800 кг. по квадратном сантиметру, абање (количник између величине абања на Беме-овој машини и запреминске тежине) 4 јединице, запреминска тежина 2.6, а хигроскопност 1%. За друге је условљена минимална отпорност 1600 кг/см², абање 7, запреминска тежина 2.5, а хигроскопност као и у првом случају. Међутим, показало се да је у великом броју случајева при расписивању лицитација и склапању уговора могућно чинити и отступања од тих норма, па се она и чине. Тако се минимална отпорност према притиску данас већ спушта и до 1500 кг/см² (за ломљен камен од седиментарних стена и до 1200 кг/см²), а абање подиже на 10 јединица у куб. см.; остали услови нису мењани.

Слободан Ж. Видаковић

Проблеми социјализације

I

Потребно је да, пре свега, нарочито расправимо шта се у савременој науци разуме под појмом социјализације?! И ако се на први поглед чини, да је дефиниција његова лака, она је у ствари компликована, недовољно прецизна, и, као свака дефиниција, још и непотпуна. Разнолика су и врло произвољна тумачења. Једни у социјализацији гледају потпун синоним етатизације, т.ј. преласка најкрупније приватне својине, као и свих важнијих јавних функција у државну, кроз једну врсту законске револуције. Други, са много мање права, под социјализацијом разумевају преображај целокупне приватне својине у друштвену, и замену њеног индивидуалистичког обележја социјалним. Прво схватање претставља базу државног социјализма; друго — свих социјалистичких ортодоксних учења, без обзира на веће или мање програмске нијансе између њих.

Међутим, између ова два схватања, као крајња, постоји читав спектор нарочито кад је реч о социјализацији јавних функција, коју данас заступају и нимало екстремне групе.

Др. Андреја Штампар, један од наших фанатизованих претставника социјалне медицине, даје овакву дефиницију* о социјализацији:

„Сматра се да је једно звање социјализовано ако оно ради:

- а) за опште, а не за лично добро;
- б) за стварну потребу, а не за трговину;
- в) ако је обухваћено заједничком сарадњом.

Нас у овом чланку интересује само социјализација неколико слободних професија, блиских комунално - социјалној политици градских општина; на првом месту лекарске професије и с њом у вези апотекарске и бабичке.

У важније варошке слободне професије долази и инжењерско-архитектонска, али за њом, бар за сада, нема ни социјалних потреба, ни тенденције за социјализацијом; и адвокатска, за коју сви напредни претставници социјалне политике налазе, да је треба што пре аташирати првостепеним судовима, тако

да у тој новој формацији адвокати добију ранг судија, а своје функције у новој, социјализованој форми врше бесплатно сиромашним класама, а богатијим, у корист државе, по извесној сниженој тарифи.

Противу социјализације тих слободних професија, наводе се два аргумента, по мишљењу противника социјализације уопште, тако снажна, да се њима не може учинити никакав приговор. То су ови:

Својина је уставом зајемчена и неприкосновена, а њено рушење није само повреда устава него и самог данашњег економског поретка; и други: ако се слободне професије социјализирају, наступиће једна општа стагнација у друштву, прогреса неће бити, јер социјализација убија личну иницијативу, врши неку врсту моралне дегенерације, убија лични интерес и спржава крила сваком полету духовном, моралном и материјалном.

Да расмотримо у главним потезима јачину оба приговора, објективно и без догматичких предрасуда.

Нове поратне прилике измениле су добрим делом старе формуле о приватној својини. Никада својина није била мање неприкосновена него данас, и ако је принцип њене суверене неприкосновености спроведен кроз све светске грађанске уставе. Социјализација, блага и постепена, врши се непрекидно. Процес извесне трансформације својине одиграва се годинама пред нашим очима, нечујно и без ларме, да га ми тако рећи и не осећамо. Државе, са својим законима, намећу се као сувласници или ортаци великим приватним предузећима, индустриским или не, банкама, новчаним заводима, рудницима итд. Многа предузећа, такође путем закона, добијају на место ранијег индивидуалног власника, државу и општину, као неку врсту социјалног власника. Овде би још имало места приговору, да се држава и самоуправа као власник у чисто економском погледу ни мало не разликују од појединца власника. То је тачно. Али је исто тако тачно, да се културна и прогресивна држава и самоуправа као власник увек одликују правичнијом социјалном политиком него обичан принципал.

*

Питање социјализације јавне службе далеко је лакше. Оно једино по форми вређа

* Др. А. Штампар: „Социјална медицина”, I део, стр. 256.

својину, а у суштини је не дира, јер се умна снага као духовни капитал појединаца, не штети, него се у много прилика боље и сигурније награђује и обезбеђује.

Остаје да размотримо најважнији приговор из реквизитоара противника социјализације, а то је убијање иницијативе и индивидуалног полета, који су од увек били главни постулати личног и друштвеног напретка.

Не само да се тај разлог не може примити теоријски, јер је у основи нетачан и психолошки савршено произвољан, него је и дуга пракса људи и народа доказала стање ствари са свим супротно. Ако би се доследно извео овај приговор, онда ни једна јавна служба не ваља. Онда и државна и самоуправна служба убијају полет и личну иницијативу својих службеника. Шта је сметало огромним масама лекара што су цео век провели као државни и општински лекари по разним уредима и болницама?! Зар баш највећи проналасци на пољу медицинске науке нису учињени од болничких и универзитетских лекара и то баш зато што су они збринути како тако и лишени бриге и борбе за сутрашњицу. С друге стране што им је служба у болници стављала на расположење огроман материјал у болесницима и техничким сретствима, које приватна пракса готово никада не може да има. Да нема кабинетских научника и лекара по огромним градским болницама, медицинска наука показала би врло мало напретка, јер за све своје проналаске она дугује научницима, кабинетским и лабораториским радницима, великим лекарима огромних болничких завода, а најмање приватним лекарима, које је целе апсорбовала трка за приватном зарадом у неоспорно тешкој борби за опстанак. А баш међу тим људима постојао је од увек огроман проценат високо обдарених људи, дубоко интуитивних, који би науци много дали, да нису били принуђени да практичним радом обезбеђују свој живот.

Још један висок социјално-етички разлог постоји у корист социјализације лекарске службе. То је питање њиховог лекарског достојанства и поноса, и питање, најзад, — највеће и социјално најзначајније: *питање хуманости њиховог јавног рада.*

Од увек, од најмрачнијих дана људске историје па до данас, народне су масе издвајале лекара и апотекара (некада спојене у једну личност, нарочито за време теократије) из круга других интелектуалних редова. И данас се у нашим градовима задржао један леп обичај да се у апотеку улази гологлав као у храм. Лекар је од искони био у очима народа нешто хумано и апостолско. У њему је и несвесно гледан један део Христовог бића, који божанском снагом подиже из мртвих. Међутим, ови дани сурове борбе за опстанак порушили су огромним делом то лепо веровање, тај пијетет према лекарском реду. А и

маса лекара, млевена у жрвњу тешког живота, довијала се на све начине да што више заради и обезбеди јесен свога живота, када се не буде могло да трчи и ломи за зарадом. Нису, можда, без много основа узајамне оптужбе многих наших лекара противу пацијената, и пацијената против лекара. Богати београдски парвени траже од њих тешке компромисе са савешћу и ударају гласом на онај бруталан рефрен: „ја вас плаћам“! Лекар је у својим високим амбицијама унижен да прими награду, која се по некој чудној иронији судбине увек креће као и награда кокоте: од предратних два динара до поратних 80 динара. Та сурова борба са животом многе је морално отупела, многе интелектуално сатрла. Нису ретки тужни примери апсолутног неправде науке код многих београдских лекара, који не само да не познају последње тековине медицинске знаности, него врло често нису ни чули за њих! Нека су далеко од истине узајамне оптужбе наших лекара, да многи од њих претежу боловање својих пацијената у недоглед, ради своје користи; нека су имфамна сва тврђења и подметања, да има лекара у Београду који у болеснику гледају само сиче за експлоатацију, па га месецима лече и ако није болестан, убризгавају му место салварзана, кинина и др. — дестилисану воду или што год слично њој; али једно стоји као непобитна истина, да је *негда високи углед лекара у београдској средини данас доста пољуљан, као што је доста пољуљана и њихова материјална егзистенција.*

Колико је тај факат болан кад се има на уму онај чувени хероизам наших лекара у последњим ратовима, у којима су пали као жртве више од 70% из њихове мале фаланге, сузбијајући пожртвовано колеру, дизентерију, пегави тифус, грип и друге тешке епидемије. Тај хероизам заслужује да им се подигне мавзолеј ради примера онима који за нама долазе!

Противу социјализације узбунили би се вероватно по неки наши приватни лекари, нарочито они са богатом пацијентелом и завидном ординацијом. Али њихов би број био незнатан. Социјализација јавне лекарске службе не значи никакву насилну експропријацију: приватни интереси не само да нису угрожени у социјализацији него су на против много јаче и правичније загарантовани. Према томе, страх са те стране излази из круга обзирних дискусија.

Тежиште питања о социјализацији лекарске службе код нас не лежи само у апсолутној правичности и општој корисности те социјализације него и у социјалном и материјалном обезбеђењу самих лекара.

Када се то питање праведно реши, онда (сем незнатног броја себичних и заинтересованих) нико од наших лекара не може ништа рећи против социјализације.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Пре свега лекарима се мора обезбедити достојна награда*), стална и систематска, као и један део учешћа у добити болнице. За лечење по болницама треба усвојити нов систем: сиромашни бесплатно, односно на рачун општине, полусиромашни по сниженој тарифи, имућни по тарифи, која само за 20% може бити нижа од санаторијум. тарифе.² Али зато се мора мењати и режим наших градских болница. Све у њима мора да буде друкчије, брже, угодније и савесније. Бирократизам из болница мора се дефинитивно избацити. Личност лекарева има да буде савршено слободна. Једним новим законом треба им признати једномесечни распуст и право (управо обавезу) да сваке године проведу по један месец у иностранству на практичним студијама. Поред тога може им се признати и извршен проценат од сума, које положи болници њихови лични пацијенти, односно она лица која њих лично ангажују у самој болници. Најзад, и у свему другом лекари морају бити социјално осигурани, онако и у оној мери како то напредни народи својим заштитним социјалним законодавством обезбеђују своје интелектуалне редове. Стажисти лекари треба такође да имају плату и све додатке које имају и одговарајући академски образовани чиновници у другим струкама.

Све се то мора поставити на нове и здраве темеље пре социјализације. Онда ће она доћи доиста као здравствени спас народа. *Права, социјална и идеална хумана лекарска служба и мисија моћи ће да се створи тек онда када лекар не буде зависно од награде болесника.*

Зар није само по себи болна трагедија то, што велики број тих високо образованих људи, са лепим етичким смислом у основи своје душе, морају да се скривено радују када нам временске промене и други утицаји донесу талас епидемија и због тога њихове замрле ординације оживе од болесника?!

Зар овоме друштву није доста што су многе свештенике срозали догле, да у смрти својих ближњих гледају завидан извор прихода и изванредну милост неба, него је требало да у овом моралном разривању људи покуша сурова данашњица да нагризе и лекарски ред?!

Само у социјализацији лекарске службе (а с њом акушерске и апотекарске) може се наћи један од сигурних излаза из ове тешке здравствене кризе, коју преживљује грађан-

* Зар то није аномалија да лекар по свршеној школи, одслуженом војном року и бесплатном годишњем стажу има једва око 1300 динара месечне плате!

² То претставља прву етапу у решавању наше здравствене политике. После тога долази као неминовно опште бесплатно лечење са прогресивним порезом на богате класе.

ско друштво у својој неизбежној моралној декаденцији.

У даљој анализи овога питања долазимо пред проблем да ли социјализирани лекар треба да буде општински, односно самоуправни или државни орган. За саму ствар, тај је проблем ирелевантан. Социјализацију интересује јавна лекарска функција; од другостепеног је значаја, под ким би била социјализирана лекарска служба. Најидеалније, па и најпрактичније би било решење — а у томе се смислу осећа жив покрет у целом културном свету — да се здравствена политика у погледу егзекуције пренесе потпуно и дефинитивно на велике и груписане општине и градске муниципије, а да само главне директиве за иницијативу остану у рукама државе. Можда и мимо воље многих, ствар ће се ипак у најскоријој будућности овако решити, јер то ће диктовати саме социјалне прилике и односи у друштву. И овде ће победити једно више схватање живота.

*
* * *

Ми се доиста треба да дивимо и оваквом стању наше јавне хигијене и народног здравља, јер при садашњим околностима лекарске службе, и то је много више, него што би требало да очекујемо.

Морамо се дивити и нашим лекарима јер већина њих ипак даје свој прилог и своју циглу у велику зграду народног здравља, *иако је то директно противно њиховим данашњим професионалним интересима.*

Са каквим се правом може захтевати од лекара да пожртвовано ради на сузбијању болести када они живе искључиво од приватне зараде, другим речима не од народног здравља, него од народног боловања?! По коме се праву може тражити да се они залажу за јавну хигијену када она стоји у обрнутој сразмери са њиховом зарадом?!

Медицина је класно обојена, као и све друге установе у данашњем социјалном организму, али баш зато што опасност епидемија, што јавна хигијена и опште санитарно стање тангирају у основи интересе и владајуће класе и свих других, то се у мери и јачини класне еманципације медицине огледа њена животворна снага. Први корак ка тој еманципацији јесте социјализација лекарске службе, јер ће само социјализирани лекар моћи озбиљно да се посвети неговању и чувању народног здравља.

Ми ћемо сада у једном брзом прегледу свих јавних функција у вези са народним здрављем и здравственом политиком савремене општине, изложити шта би се све добило кад би се систем социјализације лекарске службе спровео доследно у свима нашим општинама, односно у целој нашој држави.

Почећемо прво са нашим селом, јер је Југославија по преваходству земљорадничка држава, у којој има 80—82% земљорадника, према највише 20% других сталежа и професија, док је у Енглеској на пример, 12—15% земљорадника према 85% других занимања.

Отуда се и санитарска политика наше државе, ноленс воленс, има да креће првенствено у здравственим интересима нашега села. Штета — или срећа за неке — што ми немамо поуздане здравствене статистике, иначе би се видели очаји, који у томе смислу владају нашим друштвом. Принудни закон о самоуправној статистици, како здравственој тако и социјално-привредној, то је један императив. Без статистике нема социјалне етиологије, а без етиологије нема социјалне терапије.

Какво је садашње стање нашега села у односу на лекарску службу? Сељак још није довољно свестан важности и значаја лекарске интервенције. Традиција је ту јача од свега: гатаре, надрилекари и бабе васпитали су га из основа у сасвим другом правцу. Уз то његова је новчана привреда доста слаба те се он тешко решава на плаћање уопште, а лекара посебно. Он лекару иде у последњем часу када је свака нада на спас изгубљена. И по правили ни тада се не долази да се болесник спасе — јер наш бистри сељак предосећа да је катастрофа ту — него да се спасе сопствена душа и да болесник пред смрт не зажали што није и лекар зват.

Какви су материјални изгледи лекара баченог у једну такву средину?! Таман да умре од глади ако нема никаквог другог сталног прихода.

Да ли се може захтевати од таквог лекара да се цео посвети подизању народног здравља?

А када лекар не буде зависно од награде болесникове — у овом случају сеоски лекар од сеоске награде — село ће летети лекару и лекар народу, и наше ће село убрзо престати да ужива реноме најнекултурнијег села у погледу начина живота и исхране сељакове.

Од социјализације лекарске службе зависи добрим делом здравствени препорођај села. Разуме се, ово се не може схватити буквално, јер се без пуног економског препорођаја не да ни замислити ма какав препорођај села, па ни санитарни.

Наш је сељак велики расно. То није ласкање нашем сопственом поносу, него факат који цео културни свет признаје. Он је политички развијенији него ли и швајцарски и енглески сељак. Он боље зна своја политичка права него што швајцарски сељак познаје своје кантонално законодавство или енглески сељак своју „магна-карту.“

Па ипак, он живи једним нечувеним животом, нешто бољим од живота наших преисторијских пећинских предака.

Стан му је хладна, влажна, непатосана кулача или кровинара. Храна му је гњецава, недопечена проја од кукуруза*, кога је културни свет оквалификовао као искључиво животињску храну која се ни у коме случају не би требала да употреби за људе. Вода, ако је из бунара, увек је загађена, прљава и пуна материја које труле. Одело му је тешко и непробојно сукно, нехигијенско у коме већином и спава. Алкохолизам га (кад има свог пића) буквално убија. Ту се у много случајева, пије циментама, без мере и свести да тиме врши самоубиство и себе и свога порода. Добру храну** (јаја, млечне производе, живину, воће, поврће), носи на пијацу, лишавajući њоме и себе и своју породицу да би добио новаца за порез, таксе за парничење, казне, алкохол и др.

Хигијенска култура непозната је нашем селу. Постави изнуравају продуктивну моћ сељакову, јер су дуги и падају у најважније радне дане. Купање је непознато, чак и ако је река ту. Кад смо неке старе сељаке из самог предграђа Београда запитали летос за разлог некупања, одговорили су нам: „Шта ће нама то; купање је за дечурлију. Ми се купамо у своме зноју.“

Живот под таквим околностима доиста није завидан. Колико огромно планске енергије има да се утроши ради подизања правог и истинског живота на селу! Куд је боље да наш сељак има добру и хигијенску зграду, солидно одело, здраву и снажну храну, него што зна политички програм и историјат свих партијских покрета и њихових вођа и претставника у народу.

Дужност хигијенско-санитарног уздизања села, подизања његовог правог културног жи-

* Хлеб им је највећим делом од овса и јечма, такозвана овсеница или проја од кукурузног брашна, испечена у црепуљи, гњецава, недопечена маса од воде, соли и самљевеног кукуруза.

72% земљорадника Србије и данас троши кукурузни хлеб.

По областима (према званичним државним извештајима) проја се троши место хлеба:

- У Подринској области 64%;
- у Крушевачкој области 65.5%;
- у Тимочкој области 68%;
- у Шумадијској области 68%;
- у Пожаревачкој области 71%;
- у Ваљевској области 70%;
- у Моравској области 79%; итд.

Као што се из овог прегледа види, скоро седам десетина нашега народа једе проју; само по неколико богатих кућа у селу једе пшенични хлеб и погачу. Кукурузна храна, стална, непрекидна, из године у годину, из деценије у деценију, дегенерише органizam и изазива болести дегенерације, познате под именом авитаминозе.

** У нашој студији о регенерацији села („Наши социјални проблеми“ — Издање Геце Кона 1932 год.) пружили смо анкетни материјал о очају исхране нашег сељака, а тако исто о том питању прикупили су и одлично средили још раније језив материјал г.г. Др. М. Јовановић-Батут, Др. Божић, Др. Ст. Иванић и Др. Добр. Гер. Поповић и др.

достојног данашњег човека — има да у скорој будућности припадне среским и сеоским лекарима. Егзекуција би била и даље у рукама државно-комуналне политике, али би иницијативу имао да покрене онај ко је најмеродавнији и најближи народном животу — а то је његов лекар.

Ко је напр. позванији да покрене и реши питање, да се сви сеоски бунари претворе у чесме са природним отицањем или пумпама? Најпозванији је лекар, јер он је и највеснији какву кобну улогу играју бунари у свима епидемијама црева и пробавних органа.

Ко је најкопетентнији да уздигне свој глас противу овог страховитог начина живота нашег сељака, нашег радника, у опште нашег економски малог грађанина, него лекар. Јер овакав живот значи његову постепену дегенерацију и ужасно убијање. А социјализираном лекару, будућност народа лежаће много више на души него што то лежи данас приватном лекару!

Социјализација лекара учиниће исто тако лепе — ако не и веће — користи и у градовима, и биће један од најважнијих стубова нове комуналне политике наших градова.

Профилакса је код нас сада уопште слаба и недовољна. Она се мора проширити до могућег максимума. Све дијагностичне анализе имају се вршити бесплатно бар за оне који немају материјалних средстава. По свима великим градским агломерацијама, а на првом месту у Београду, хигијенска се служба има децентрализовати. спровести по квартамовима и ту установити што више кварталних бесплатних амбуланти.

Алкохолизам се ни као социјална болест, ни као хронично оболење данас не лечи. Изузетак су случајеви акутног оболења, које, најзад, за целину не значе много.

Венеричним болестима поклања се и сада до душе нешто већа пажња, али ипак ни приближно онаква и онолика колико оне то заслужују по своме деструктивном утицају на расу и на избацивање великог броја људи из „привредног строја.“

Социјални значај је социјализираног лекара и у дечјем проблему огроман. Више од 35% свих становника у нашој држави чине деца. Ми имамо близу пет милиона деце, а од тога великог броја 70% траже и вапију за социјалном и здравственом заштитом.

Све што се да за подизање деце физичко, морално и духовно, уштеђује се доцније на лечењу њиховом, социјалном збрињавању и на уштедама за робијашнице и казамате.

Ми ни у великим центрима, на првом месту у Београду, немамо довољно дечјих установа, ни куративних ни превентивних, а о држави као целини да и не говоримо.

Колико би нам за сву децу нашу требало колонија за одојчад, морских лечилишта, шумских летовалишта, дечјих диспансера, са-

наторијума, обданишта, дечјих болница, заштитних домова итд. Ми у држави једва имамо летовалишта за 100.000 деце, а треба да их имамо за 1.500.000. Париз има 190 дечјих диспансера а 214 обданишта, а већи је од Београда највише 8—10 пута, а ми и једних и других установа немамо укупно ни десетак. По сразмери требали би да их имамо бар педесет.

Отуда је код нас проценат умирања деце, уопште проценат mortalитета страховито висок.* За извесне болести као туберкулозу, он туче светски рекорд. Због тога је код нас исто тако и физичка дегенерација јасно запажена код свих окружних команди. Ми при руци имамо статистичке податке за неколико година. Оне очевидно показују стално опадање војне способности наших регрута због рђаве исхране и других еугеничних узрока:

година:	процент способних:
1921	67.11%
1922	59.38%
1923	58.20%
1924	58.04%
1925	55.06%

итд.

Од истог капиталног значаја је и улога социјализираног лекара у станбеном и апровизационом питању.**

* У нашој студији „Проблеми дечје заштите“, (1932 — Београд), објавили смо статистички материјал о здрављу београдске деце, материјал који својом језивошћу треба да забрине свакога од нас.

Још у првим данима живота, инфицира се туберкулозом од све београдске новорођенчади 17,3%; туберкулоза у својим разним облицима продрла је код наше школске београдске деце у 90%, итд.

** Апровизациони проблем у нашем народу није само социјални и економски, него и здравствено-хигијенски. Широке масе нашег народа, па чак и самог грађанства Београда, хране се нерационално, нехигијенски и нездраву. Преко 70% становника нашег села живи од кукурузне хране, а ни 25% не једе топлу храну, јер уопште не кува. У Београду не само да широке масе грађанства трпе непрекидно хронично изгладњавање — а ми смо званичном статистиком доказали да је квантитативни мањак у исхрани београдског грађанства у 1929 и 1930 год. био за преко 23,8%, — него употребљавају и до зла бога нездраву храну у својој нерационалној исхрани. Анкетним и статистичким материјалом утврдили смо (види детаљно у књизи „Наши социјални проблеми“, — 1932 год.), на пример непрекидно и катастрофално опадање потрошње млека, воћа и поврћа, тих главних придржитеља витамина. Потрошња млека опала је у Београду за преко 20% (на једног Београђанина утрошено је 1927 год. 78,940 литара, а 1932 год. пало је на непуних 60 литара млека), а потрошња поврћа срозала се и за преко 60% (1923 год. на једног Београђанина утрошено је 186,5 кгр. поврћа, а 1932 год. само 91 кгр.!) Ништа боље не стоји ни са потрошњом воћа.

Све су ово колико жалосни исто толико и опасни знаци наше нездраве исхране, која је резултат са једне стране тешке економске ситуације, у којој се наше грађанство налази, али са друге стране и последица некултурне и здравствено нерационалне исхране његове.

Данашњи практични лекар, или лишен јавног интереса или свестан да је немоћан да ситуацију ма колико поправи, брзо се мири са њоме и „гледа свој посао од кога живи.“ Када уђе у сиротињски дом на београдској периферији, да би се одужио савести и својој струци, обично завршава девет десетина својих консултовања овако:

1) преписује лек који болесник по правилу не може да купи;

2) најстрожије препоручује јаку храну, специјално живинску супу, коју сиромашни болесник чак ни у сну није видео;

3) свом снагом свог научног уверења буну се противу мрачне избе, у којој болесник станује, протестује противу заједничког живљења и спавања мале деце са тешким болесником* и саветује на крају, што више сунца, чистог ваздуха, шетње по пољу, одлазак у планину, што даље од београдске прашине, купање и пуно других лепих ствари, о којима је бедни болесник слушао да постоје, али није имао срећу да их икада у животу осети.

— Имате ли апетит? пита лекар по професионалној дужности:

— Имам, али немам шта да једем! Одговара резигнирано болесник.

Сиромаш лекар уједе се за усну. А кад виде упале груди болесникове, чисто згранут, наређује:

— Шетајте се, добри човече, по два три сата дневно. Водите рачуна о хигијени свога тела!

— Да, кад би се то могло. Сиротиња мора више да води рачуна о хигијени својих ципела него о хигијени свога тела!

Пред овом очајном и свирепом истином** лекар немоћно слеже раменима, одлази и убр-

* Утврђено је анкетом на самом терену, да 85% београдских туберкулозних болесника, родитеља и рођака, спавају у истој соби, често и у истој постељи са здравом децином која су самим тим осуђена на неизбежну туберкулозну смрт. (Види нашу књигу „Туберкулоза и сифилис са гледишта социјалне политике“, издање С. Б. Цвијановића).

** Сматрамо за дужност да уз овај чланак покренемо и једно питање, које има само индиректне везе са тезом коју претресам у њему. То је нужна реформа издавања сиротињских уверења у Београдској, као и у осталим нашим општинама. За судове (док се не заведе бесплатно судство) нека остане у важности досадашња процедура. Али за искоришћавање комуналних добробити, нарочито лекарских услуга и свега онога што је са здрављем и социјалном помоћи у вези, треба извести извесну реформу уверења. Та уверења треба схватити либералније, широкогрудније, поротнички, а не бирократски. Данас у Београду, и у целој држави, није сиромаш само онај који има сиротињско уверење. Постоји читав један свет, многобројан свет, који је још мање од њих заштићен, чак и у случају болести. За апсолутно сиромашне грађане, општине издају сиротињско уверење и она су бар донекле она чаробна сезамова реч за отварање болничких и амбулантних врата. Са друге

зо заборавља све. А шта би друго и могао? Живот, који и њега немилосрдно меље, не да му да мисли о овим болним догађајима.

У најбољем случају он их препричава своме друштву, у немоћној побуни против оваквог социјалног уређења. Али зато социјализирани лекар неће говорити у своје име, него у име целине; неће зависити од награде болесника, те да се његово интересовање завршава чим за собом затвори врата болесникове собе. Социјализирани лекар имаће и доста времена и доста душевног мира да се цео посвети своме у истини високо хуманом и социјалном раду. Његове жеље, његове наредбе, његови савети, за целину неће остати без санкције.

Лекари најбоље знају да је пораст туберкулозе у узрочној вези са овим ужасним и нехигијенским становима у којима станује наш

стране уреди се старају искључиво за сиромашан раднички свет, који је осигуран и док је осигуран.

Али ми имамо поред те сиротиње и уредских осигураних радника (а осигураних радника никада није било више од 60% од целокупног броја нашег радништва) једну огромну масу релативне сиротиње, која нема ни уредску помоћ, нити се сматра за ону општинску сиротињу а није у стању ни да се лечи ни да води мало бољи и здравији живот. Ми имамо огроман број оних малих занатлија, малих трговаца, ситних општинских и државних чиновника и службеника са платом испод 1200 дин. месечно, сељака са малим и слабо продуктивним поседом, земљорадничког најамног радништва итд. који нити могу да плате лекара нити су законски ослобођени од тог плаћања.

Кад би код нас било уредне статистике, онда би добили приближно овакво стање код сељака:

- 1) 60% земљорадника који нема никакво сиротињско уверење а не може да плаћа.
- 2) 30% сељака који имају сиротињско уверење.
- 3) 10% који могу како тако да плате лекара, апотеку и болничке трошкове.

Код радника би било овако:

- а) 45% је осигурано у уредима.
- б) 5% једва може да плати лекара и лекове.
- в) 10% има сиротињско уверење општине.
- г) 40% нити има тог уверења, нити га може добити, а нема откуд ни да плаћа.

Код т.зв. економски слабих људи постоји једна у истини чудна аномалија у овом правцу. Они и ако живе нешто боље и од радника и од сељака, у погледу лечења стоје далеко очајније.

Масе малих чиновника, занатлија, трговаца, приватних намештеника, служитеља итд. стоје овако:

- а) У Уреду је осигурано највише 5%,
- б) може да плати лекара, лекове и болницу 20%,
- в) Уверење о сиротињском стању има највише 5%,
- г) Нити има уверења, нити је у уреду, нити може да плаћа лекове и лечење преко 70%.

Зар нам све ово најубедљивије не говори о потреби реформе општинских сиротињских уверења бар за лекара и лечење, или још више о потреби социјализације лекарске службе и увођења општег бесплатног лечења са прогресивним порезом на имаућније класе.

народ, а специјално београдски грађани*. И лекарева иницијативна улога у приморавању општина да изграде мале, здраве и јевтине станове биће једна од пресудних улога, далеко значајнија него н.пр. осталих самоуправних чиновника и архитектонско-грађевинских власти.

Од свих интелектуалних професија најзначајнија је улога лекара у погледу јавне хигијене, еугенике и општег права људи на хлеб, кров и здравље.

Јавна хигијена, то је добра половина грађанског здравља. Међутим, данас она интесује само оно неколико десетина лекара који су наши општински службеници. Сви други, лепа и снажна београдска лекарска армија, прелазе преко ње ако не равнодушно, али свакако немоћно. Да овде парафразирамо речи нашег хемичара г. др. Драгоша Димитријевића из његове студије: „Шта да једемо?“:

„Две трећине становника и не слуги каквим се опасностима излаже у погледу исхране. Није ту само питање нерационалне исхране. Оно што наш свет једе или уопште није храна у хемијско-физиолошком смислу или је то врло мало. О витаминској исхрани нико и не мисли. Сва је исхрана заснована на масти и угљеним хидратима. Таква храна, слично алкохолу, даје својим добрим делом само лажан осећај снаге, стварајући већу и обилатију оксидацију.“

Реформа наше исхране је неминовна, и то принудом (забрана белог хлеба, алкохола, фаворизирање воћа, поврћа, и остале витаминске хране итд.). Исто толико је значајна и хигијена исхране. А прави је ужас нечистоћа и поступак кувања у нашим јавним локалимa. Ту није потребна социјална машта Аптона Синклера па да се види сва страха. Пред савесном санитарном контролом ни 10% београд. јавних ресторана не би могло да опстане са данашњим начином свога рада, а да и не говоримо о нашим кафанама II и III

* Анкетом београдских станова, коју смо вршили крајем 1931 год., утврђено је службено: да је преко 90% сиротињских станова у Београду потпуно нездраво и у главном неупотребљиво; да су ти станови прави расадници свих могућих зараза и свеколике епидемије; да је у тим мрачним избама, при том, толика пренасељеност, да на једно лице дође непуних 5 м³ ваздуха, а често се то спушта и до правог гушења у два и по кубна метра ваздуха!

Анкетне карактеристике тих станова јесу: „влажно; мрачно; ниско, од 1,80 м. до 2 м.; нема директног дневног осветљења; прокишњава; склоно паду; загађено и смрдљиво; нема у општег прозора, итд.“

Статистичке детаље ове наше службене анкете станова, која је дала неочекивано језиве резултате, објавили смо у „Београдским општинским новинама“ (види комплете за 1931 и 1932 год.) и у нашој студији „Станбено питање и асанација“ (објављеној у збирци 1932 год. — издање Геце Кона).

реда, о народним кујнама и ашченицама! Ту се н. пр. судови и чаше перу из једног давно неопраног суда, шафоља, а руке се не перу никада, па чак ни онда када се пре узимања намирница прљавом крпом отре под онде где се н. пр. случајно просуло јело. Једна бактериолошка анализа такве шафољске воде показала је страховито милијунско присуство свих могућих заразних клица!

Ми немамо у Београду снажне и добро организоване санитарске контроле. Немамо ни довољно материјала у стручном особљу, ни довољно кредита за ту основну дужност јавне хигијене. Наш свет, услед оскудице свети и знања о улози микроорганизама у болестима, сматра да је само оно загађено по чему би пливале црне тачке бар у величини бумбара!

Колико има нас очевидаца који смо посматрали када се у београдским продавницама бозе сече лед, па он направи по загађеном поду једну очајну параболу, а газда га лежерно обрише прљавом кецељом и спусти у бозу да се топи. Колико је угинуле стоке осушено на диму и прерађено у суво месо за наше хотеле и ресторације? Оне шећерне прерађевине у оријенталским посластичарским локалимa — који се у Београду множе једном чудном брзином — личе буквално на онај лепак за муве, који увек, недовољно или никако покривен, прикупља као резервоар све разне клице из прашине и ваздуха.

Па само да овде потсетим на језиве цифре из наше службене анкете београдских пекарница, из којих се види да су 96% од наших пекара апсолутно нехигијенске и не одговарају основним условима који се траже као гаранција за здравље грађана и особља које у њима ради.

Потребна је једна широко постављена здравствена политика, једна дубоко схваћена социјална медицина, један коренит реформистички програм за ренесансу народа — и као неминовна последица тога — као conditio sine qua non хитна социјализација лекарске службе.

Јер планско здравствено подизање народа, кроз социјално-медицинску профиласку, на целом фронту — то већ није посао, који интересује приватног лекара. Напротив, он директно погађа његов материјални интерес, докле је год лекар упућен на „приватну визиту.“

Све се ове и друге нужне реформе из области нашег социјалног живота не могу ни замислити без социјализације лекарске службе, без стварања једне јаке снажне и хумане армије лекара, која ће бити лишена сваких материјалних брига за своју сутрашњицу и која ће се цела посветити добру свога народа.

То гледиште не заступају само напредни социјални политичари, него и многи социјално трезвени и поштени лекари.

Поменимо целине ради још један доказ, који нам, бар „аргументум а контрарио“ говори о потреби социјализације ове службе. То су лекарски конгреси. На овим конгресима наших лекара или се претресају професионална питања лекара или се дискутује о интересантним стручним темама, најчешће из области патологије. Али се никада на њима нису претресали законски пројекти н. пр. о дечјем проблему, о апровизацији народа, о културном и хигијенском подизању широких народних маса итд. Кад је се такав један у истини сјајан и надлежан форум интересовао подизањем санаторијума, летовилашта, и дечјих домова н.пр. у манастирским шумама, које ради тог и других социјалних циљева треба експроприсати законом, јер, примера ради, напомињемо да многи наши манастири имају шуму од по 10—12.000 хектара у вредности преко пола милијарде динара, а католичке бискупије располажу још богатјом шумом и ако не можда и већом? То и томе слично досадашње лекарске конгресе није могло интересовати, јер су они састављени највећим делом из приватних лекара. А то је зато што та питања излазе из компетенције приватних лекара, пошто је медицина данашња највећим делом индивидуалистичка а најмањим делом социјална.

*

Овде ипак морамо учинити једно дужно признање. Од ослобођења до данас урађено је код нас релативно много на медицинском пољу. Много, али не још и доста. Рад је био плодан исто колико и експедитиван. Само што је у њему учествовао свега један мали проценат од свих наших лекара, и ти, који су мислили и радили на питањима социјалне медицине, дали су резултате, који су за пуно поштовање. Нећемо се овде позивати на нечувене напоре појединих наших лекара на подизању болница, клиника, хигијенских завода, здравствених домова, разних медицинских института и пуно других установа. У изграђивању многих од њих снажно су се оцртали неколико наших одличних радника, нарочито на пољу социјалне етиологије и терапије. Поменићемо у главним тезима колико је у опште урађено за једну деценију; од 1922 до 1932 год. на инвестиционом раду за народно здравље.*

* Према податцима дела „Социјална медицина“ од Др. Богољуба Константиновића.

Установа:	1922 год. било је:	1932 год. било је:
I) За сузбијање заразних болести	7	44
II) За сузбијање туберкулозе	14	35
III) За сузбијање венеричних болести	21	61
IV) За здравствену заштиту ђака	—	87
V) Здравствених станица	—	129

*

То што смо изнели доведе о потреби социјализације лекарске службе важи у свему и за апотекарску и акушерску (бабичку). За апотекарску још са тим додатком што је она претерано скупа и апсолутно изван домаћаја не само потпуно сиромашног света него и оног средњег са скромним приходима.

Ко тешко болује данас само месец дана, треба му за апотеку најмање 1200 дин., што је далеко више од просечне месечне зараде нашег економски слабог Београђанина. Зато је вапијућа потреба да се апотекарски ред социјализира. Апотеке неизоставно морају прећи у комуналне руке, и правилно вођење и администриране донеће велике користи и општини и њеним грађанима.

*

Лепи и огромни хоризонти указују се пред социјализираном лекарском службом. Погледајмо само на онај облик социјалног осигурања, који се односи на заштиту здравља. Не само у Југославији — која је у погледу заштитног законодавства још тако млада — него и опште у целом културном свету није се још дошло од класног до општег социјалног осигурања свих грађана. Југославија је по преваходству земљорадничког становништва — па шта је до сада урађено у погледу заштитног осигурања југословенског земљорадника?! Радника има нешто јаче од један милион душа. Од тога је осигурано данас једва 45%, а у најбољим данима просперитета нешто јаче од 60%. Остатак — који се увек креће око половине — изван је осигурања. Тако исто и сви они градски редови, који су економски слаби, а не потпадају под прописе радничког осигурања. Уз овај број варошког живља треба додати још десет и по милиона земљорадничког света.

Изгледа да се нова социјална држава има и да афирмира тиме што ће она своју акцију преко радничког осигурања проширавати постепено на све грађане у облику општег здравственог осигурања преко самоуправа. Зар у томе огромном замаху истинског социјалног рада — који ће поставити прве здраве темеље за регенерацију народа, — зар у томе исполинском раду највећа част неће припасти нашем социјализираном лекару?!

Les problèmes de la socialisation

Par Slobodan Vidakovitch, chef au Bureau de la presse communale de Beograd

Dans cet article ce qui nous interesse en premier lieu, c'est la socialisation de la profession médicale, ainsi que celle des pharmaciens et des accoucheuses.

Le reglement de cette question de la socialisation du service médical ne donnerait pas seulement des resultats positifs par suite de son equité de son utilité publique, mais il reglerait aussi la situation sociale et materielle des medecins mêmes.

En premier lieu les medecins doivent avoir un traitement digne d'eux, une rémunération fixe et systématique, ainsi qu'un pourcentage du gain de l'hôpital. Pour le traitement à l'hôpital il faut accepter un nouveau systeme: les pauvres gratuitement — c'est à dire à la charge de la municipalité; les demu — pauvres au trait de faveur; les riches d'après une tarif qui ne peut être que de 20% plus petite que celle des sanatoriums. Mais pour cela il faut charger de système dans nos hôpitaux publics. Tout doit être plus vite, plus agréable et plus consciencieux. Le bureaucratisme doit disparaître définitivement des hôpitaux.

Le vrai service médical, social, idéal et humanitaire pourra se former seulement alors quand le medecin ne dépendra pas de la récompense du malade.

En analysant plus loin cette question nous arrivons devant le problème: est ce que le medecin socialisé doit être organe de la municipalité ou organe de l'état. La solution idéale et pratique serait que la politique sanitaire au point

de vue d'exécution passe totalement et définitivement aux grandes municipalités des villes, et que seulement les directives générales d'initiative restent aux mains de l'état.

Comment peut on demander aux medecins de travailler avec application dans la lutte contre les maladies, quand ils vivent exclusivement du gain privé, en d'autres termes non de la santé publique, mais de la maladie publique. Comment peut on leur demander de s'interesser à l'hygiène publique quand elle est contraire à leurs intérêts.

Seulement les medecins socialisés pourront travailler sérieusement à la lutte pour le soin et la garde de la santé publique.

Toutes les reformes necessaires de notre vie sociale ne peuvent être conçues sans la socialisation du service médical, sans la formation d'une armée des medecins forte et humanitaire, qui serait liberée de tous les soucis materiels pour leur existence, et qui ne s'appliquerait qu'au bien du pays. C'est el point de vue de beaucoup des medecins socialement conscients et honnêtes.

Il paraît que le nouvel état social a à s'affirmer en ceci, qu'il élargira son action des assurances ouvrières progressivement sur tous les citoyens, sous forme d'assurance générale sanitaire par les municipalités. Dans cette grande oeuvre de la tâche sociale, qui jettera la première base dans la régénération du peuple la part la plus honorable sera prise par notre medecin socialisé.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Д-р Радмило Белић

Основи општинске организације по новом Закону о општинама

Може се без претераности рећи да од доброг уређења општине зависи у многоме политичка и социјална срећеност једне земље. Општина је први и важни основ политичке и културне делатности. Ако тај основ није здрав и добро постављен не може ни остало ићи како треба.

Већ само из тога разлога нови закон о општинама мора привући подједнако пажњу како политичара и правника тако и социолога и у опште сваког оног који се интересује јавним стварима. Тај разлог за Југославију има у толико више значаја што он долази да задовољи једну националну и државну потребу за унификацијом законодавства у погледу комуналне организације на свим подручјима наше државе где су дотле били у важности различити закони и уредбе.

Та интегрална примена, коју ће имати нови закон о општинама, даје овоме несумњиво једну предност. Као добру страну тога закона треба исто нагласити и то што је у њему законодавац *истакао изрично и јасно принцип подвојења сеоских и градских општина у погледу њихове организације*. Нови закон о општинама у § 136 таксетивно набраја градове на које се његови прописи неће примењивати. Међу осталим градовима ту се помињу Београд, Загреб, Љубљана, Скопље и други већи градови, што значи да законодавац није хтео да прави никакве разлике међу градовима с обзиром на њихово становништво и економску снагу, као и на њихову културну и политичку мисију. То је по нашем мишљењу једна крупна грешка. Та се разлика мора правити кад је реч о комуналној организацији градова. Из истих разлога као што се села издвајају од вароши у погледу њихове општинске организације, *треба издвојити мање градове од већих и значајнијих, и за ове донети један специјални закон о градовима који ће најбоље одговарати њиховим приликама и потребама*. Потребне једног града, који преставља политички, културни и привредни центар несумњиво су сасма друкчије и развијеније од потреба једне вароши локалног значаја и са малим бројем становника, па због тога те потребе не могу ни бити подједнако задовољене под једним истим општинским режи-

мом. Не само да политички разлози налажу доношење специјалног закона о општинама за политичке, културне и привредне центре Југославије него и успех њихове културне и урбанистичке изградње. Што се новим законом о општинама није предвидео један специјални комунални режим за те важне центре, те је свакако један велики његов недостатак, који се још да поправити кад се буде доносио општински закон о градовима.

Општинска организација почива у главном на општинском одбору, општинској управи са шефом управе, општинском чиновништву, општинским финансијама и њиховом односу са надзорним органима државне власти. То су основи општинске организације. Ако су ти основи добро постављени мора се са сигурношћу очекивати да ће општина одговорити своје високом задатку. Да видимо какви су у главном прописи новог закона о општинама, који се одnose на те основне општинске органе.

Општински одбор

Састав

Општински одбор састављен је од чланова изабраних општим, једнаким непосредним и јавним гласањем на три године. Дакле по новом закону о општинама одборници се бирају а не постављају. Исти закон је одбацио принцип заступања одбора по класама, односно професијама, као што је то у Италији, а поставио извесне опште услове које грађанин мора да испуњава да би могао бити биран за одборника: да је члан општине, да има бирачко право према закону о бирачким списковима, да је навршио 25 г. и да не постоји ни један узрок за његово искључење из избора (да није општински службеник, набављач, предузимач општ. рада итд.). Ти услови кад се испуне може се бити биран за општинског одборника без обзира на класну припадност кандидата.

Колики ће бити број општинских одборника то зависи од броја становника једне општине: у општинама од 3.000 до 5.000 становника из 24 одборника, у општинама од 5.000 до 8.000 становника из 30 одборника, у општинама од 8.000 становника или више

од 36 одборника. Такав бројни однос између одбора и становништва није обавезан. Он се може мењати статутом који одобрава Бан. Та се измена може вршити само у смислу смањења броја одборника, а то смањење може бити највише за једну трећину законом одређеног броја.

Бирање одборника врши се по кандидатским листама. Кандидатска листа мора садржати онолико кандидата и заменика колико општина има одборника, или колико једна исцрпљена кандидатска листа има упражњених места у случају кад се избори врше зато што је упражњено више од једне трећине одборничких места.

Нема сумње да ће се кандидатске листе истицати према партиским програмима, али не мора да свака кандидатска листа буде партиска. Могу се оне истицати према искључиво комуналним програмима. Иако правно допуштене те грађанске листе су фактично онемогућене поред толико снажних политичких организација и сталног настојања политичких група да на општинским изборима изврше у неку руку смотру политичких снага. Општински избори су код нас нека врста кушања народног расположења према некој датој политици. Кад се узму у обзир те политичке тежње које се желе спровести општинским избором, онда је увек и унапред осуђена на пропаст ванпартиска кандидатска листа.

Стоји факат да су грађанске кандидатске листе онемогућене. У случају конкурса више кандидатских листа нови закон о општинама фаворизира ону листу која је добила највиши број гласова а листа која добија поред тога апсолутну већину добија право на максимум користи у погледу одборничких места. Листи која добије највиши број гласова, односно релативну већину, припада две трећине одборничких места; остатак, једна трећина, дели се на остале кандидатске листе према величини количника који се добија кад се број гласова сваке листе подели редом са 1, 2, 3, 4 итд. Листа која добије апсолутну већину има право да учествује у подели и те трећине одборничких места. На једном примеру то би изгледало овако: на три кандидатске листе од којих је I добила 1560 гласова, II 900 гласова, III 600 гласова, треба поделити 24 одборничка места. I-ва листа, која има највиши број гласова, добила би 2/3 одборничких места, што чини у овом случају 16 изабраних кандидата; али пошто је добила и апсолутну већину то ће она учествовати у подели и оне трећине одборничких места, што овде чини 8, које треба поделити према величини количника сваке кандидатске листе:

- I 1560; 780; 520; 390; 312
- II 900; 450; 300; 225; 180
- III 600; 300; 200; 150; 120

Кад из ових количника издвојимо по величини 8 цифара, колико треба поделити одборничких места, онда ће I листа поред 16 добити 5, II 2, III 1 одборничко место. Кад I листа не би имала апсолутну већину, онда би она добила свега 16 одборничких места, а не 21, а II листа 5, и III листа 3. I листа која има 51% од укупног броја датих гласова добија 87% одборничких места; II листа која има 29½% од укупног броја датих гласова добија 8% одборничких места, III листа која има 19½% од укупног броја датих гласова добија 5% одборничких места. Тај однос између подељених одборничких места и добијених гласова најбоље показује колико је већина фаворизирана. Тај систем има то преимућство што ће довести хомогену управу и одбор који ће бити у стању да без трзавица делује на комуналној политици. Репрезентативни систем јест да је демократскији и да омогућава и најмањој политичкој групи да дође до изражаја у општинском одбору, али он има ту ману да, доводећи разнородне политичке групе у одбор, условљава између ових партиске актоганизме, и тиме кочи рад и смањује експедитивност општинске управе.

Престанак мандата

Избор одбора обнавља се по истеку три године. Мандат одборника може престати и пре по казни или оставци. Општински одбор је надлежан да решава о престанку мандата у оба случаја. Оставка одборника мора бити мотивисана. Иначе одбор може по својој иницијативи разрешити одборника дужности који без оправданог разлога изостане са више од половине седница у току једне године; а оне одборнике који не врше уредно и савесно своју дужност може казнити до 300 динара у корист општинске касе. Одборник који неће у одређеном року да положи заклетву губи мандат *ipso facto*, а поред тога одбор га може казнити новчано до 1000 дин. у корист општинске касе.

Накнада за одборничку службу

Одборничка служба је почасна. Одборник нема право ни на какву награду за свој рад на општинским седницама. Та се награда може доделити само у случају кад се одборник одреди да сврши какав посао по општинској потреби ван општинског одбора а скопчан са трошковима. Само у том случају одборник може тражити накнаду.

Седнице

Седнице могу бити двојаке: редовне и ванредне.

Редовне седнице сазива претседник Општине. Он их мора сазвати бар једанпут тромесечно. Одбор може узети иницијативу за сазив ванредне седнице. Такав сазив мора бити тражен писмено од најмање једне тре-

тине одборника са изричном назнаком предмета о коме ће се на тој ванредној седници расправљати. На такав пуноважан захтев председник је дужан сазвати седницу у року од три дана по пријему тога захтева. Ако је тај захтев непотпун (није га подписала једна трећина одборника, или није назначен предмет расправе) председник не мора по њему поступити.

Иницијативу за ванредан сазив седнице може узети и надзорна власт. Али и њен захтев о сазиву мора испуњавати горе назначене услове да би председник морао по њему поступити.

Јавност

Принципиално све су седнице приступачне публици. У изузетним случајевима јавност може бити искључена. О искључивању јавности решава одбор по предлогу председника или једне петине присутних одборника. Има извесних седница које по закону морају бити јавне. Одбор не може ни на чији предлог одузети јавност тим седницама. То су седнице на којима се решава буџет и завршни рачуни.

Надлежност Општинског одбора

Општински одбор решава по свим пословима који спадају у општински делокруг, изузев оних који су изрично стављени у надлежност општинске управе, или председника. Ти се послови у главном могу поделити у седам група: 1) имовинско управљање општине; 2) развијање и одржавање саобраћаја; 3) социјално старање; 4) хигијенско старање; 5) делатност у правцу унапређења народног господарства; 6) културна делатност, и, најзад, 7) полицијска месна служба за јавну личну и имовну безбедност грађана и за осигурање правилног извршења послова из општинског делокруга.

По свим наведеним питањима одбор решава простом већином даних гласова. За одлуку одбора о задужењу општине и отуђењу непокретног имања као и за све одлуке којима се везују општинске финансије преко рока трајања мандата општинског одбора, потребно је по повољном мишљењу бана, одобрење Министра финансија у споразуму са Министром унутрашњих послова.

Одлуке које општински одбор доноси могу бити индивидуалне или опште природе. Индивидуалне су оне одлуке које се доносе поводом једног конкретног случаја и оне су обавезне само за лица која су тим случајем непосредно заинтересована. Одлуке опште природе су обавезне за сво становништво једне општине. Оне се доносе у јавно-правном интересу.

Индивидуалне одлуке доносе се у форми решења, а одлуке опште природе у форми

уредаба, Правилника и статута. У погледу употребе правних лекова ова подела има тај значај, што против индивидуалних одлука може употребити правно средство само лице непосредно заинтересовано, док против одлука опште природе може употребити правни лек сваки члан општине који сматра да је том одлуком повређен извешан законски пропис.

Уредбама се обично регулише општинска полицијска служба. Те тако зване месне уредбе морају бити на закону основане. Оне добијају обавезну снагу кад их бан одобри и кад буду обнародоване на уобичајени начин у општини. За непокоровање тим уредбама може се предвидети новчана казна до 200 дин., или у случају неисплате затвор до 5 дана.

Те месне уредбе могу бити разне садржине. Оне уређују безбедност саобраћаја; извршење прописа о пријављивању странаца, радника и послуге, издавања дозвола за јавне забаве; надзор над преноћиштима, кафанама и гостионицама; продају сточне и људске хране; надзор над мерењем, кланицама, продавницама животних намирница и сајмовима, а све у циљу спречавања заразних болести; пољску полицију и сарадњу на сузбијању сточних заразних болести.

Правилници обично садрже прописе о организацији социјалне, хигијенске, културне и економске општинске делатности. Правилници би се, на пример, морали донети: за уређење општ. завода за штедњу; добротворних установа (завод за смештај незбринуте деце, или за смештај изнемоглих и старих итд.; за уређење разних фондова) фонд за градњу јефтиних и здравих станова, фонд за побољшање плодности земљишта, за пасмину расплодне стоке итд.); за уређење и оснивање и потпомагање задруга, и других установа за извршење задатака из општинског делокруга. Да би се све те тако важне службе на опште задовољство обавиле, потребно је да се правилником пропишу правила о њиховом што бољем организовању и извршењу. Разуме се да ти правилници не могу добити обавезну снагу док их бан не одобри.

Трећи облик одлуке општинског одбора општег карактера то је статут. Може се комотно рећи да се статутом регулише искључиво положај општинских службеника. Статутом се утврђују и систематизују места општинских службеника и уређују остали службенички односи. Прописи статута сваке општине морају бити строго у границама уредбе бановинског већа о општинским службеницима. Кад буде речи о општинским службеницима, ми ћемо се мало више задржати о садржини такве уредбе.

За газдовање општинском имовином надлежан је општински одбор. То се огледа у његовом праву да одобрава буџет и да ра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сполаже покретним и непокретним општинским добрима. О томе биће подробнијег говора када буде речи о општинским финансијама.

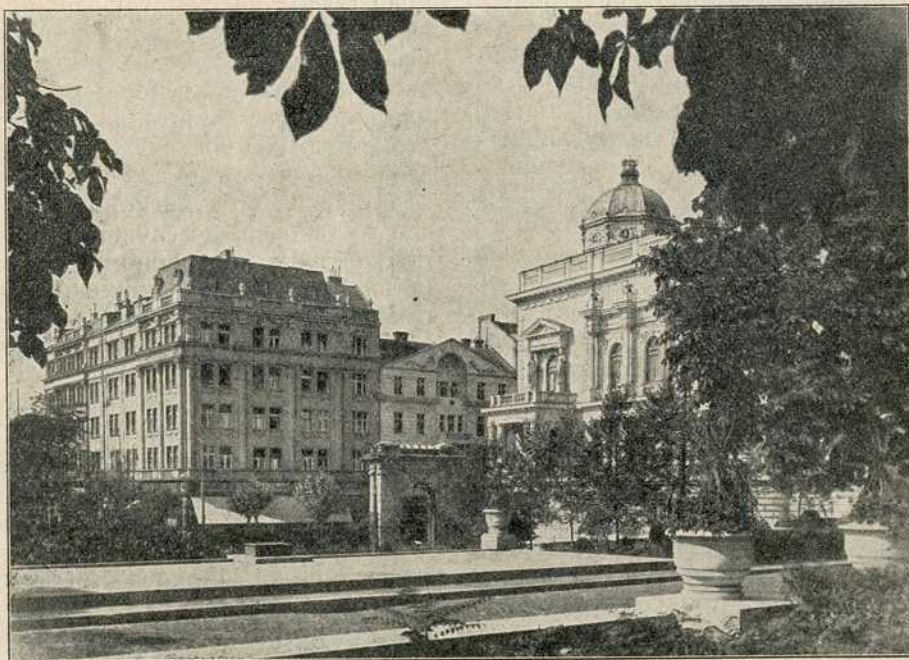
Што се тиче индивидуалних аката која спадају у надлежност општинског одбора, овај их доноси по молби, представци, и приговору појединаца или по предлогу општинске управе.

Приговор појединаца је једна новина у општинској администрацији, непозната старом закону о општинама. На име појединац против одлука председника и општинске управе у пословима који не спадају у круг општинских полициских мера може уложити приговор код општинског одбора. Тек на одлуку коју буде општински одбор донео по том приговору појединац се може жалити надзорној власти.

Овде општински одбор врши у неку руку улогу општинске надзорне власти. Средством приговора појединцу се даје могућност да позове, пре него се обрати државној надзорној власти, општински одбор да испита законитост и целисходност извесног индивидуалног акта донетог од стране председника или општинске управе. Одбор

(Наставиће се)

на тај начин добија једну подршку од самих грађана у вршењу контроле над радом председника и општинске управе. Приговор је стална опомена за председника и управу да се строго држи у границама законитости и надлежности. Председник и општинска управа имају своју сопствену надлежност у границама које они доносе коначне одлуке, и општински одбор не би могао да се формално упушта у испитивање целисходности и правилности те одлуке ако не би приговором на то био позван. Општинска управа кад зна да се о њеним одлукама може правити питање у одбору, и против воље самога одбора, мора бити обазривија, пажљивија и правичнија у вршењу своје власти. Општинска управа је дужна да износи на решавање одбору само она питања која спадају у искључиву надлежност општинског одбора, док по питањима која спадају у њену надлежност она доноси коначне одлуке. Кад се уложи приговор општинска управа је дужна да и питања искључиво њене надлежности изнесе пред одбор. Приговор је поред жалбе надзорној власти, једно правно средство више за заштиту појединаца против незаконитих аката општинске управе и председника.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Бора Д. Петровић
испитани судија

Општина као казнена власт у погледу иступних кривичних дела

Нови Закон о општинама, који ступа на снагу у јуну месецу ове године, садржи и неке прописе о надлежности општинског суда у погледу кажњавања иступних кривичних дела.

1) Надлежност општинског суда у погледу кажњавања иступа

Према закону од 31 децембра 1929 год. о привременом продужењу важења законских прописа о кажњавању иступа, остали су на снази сви прописи посебних кривичних законика који се односе на иступна кривична дела и после ступања на снагу кривичног законика за целу Државу. Исти је случај и са поступком који важи за иступе.

Дакле, по постојећим кривичним законима и поступцима и Општинске власти су надлежне за кажњавање иступних кривичних дела (н. пр. за територију Београдског апелационог суда важи III част Срп. крив. зак.). Ово питање кажњавања иступа од стране општинских судова није било спорно све до појаве новог закона о општинама. Сумњу је изазвао § 78 овог закона, који гласи: „Општина врши казнену власт у свима иступима по месним уредбама и месним наредбама а у пословима месне полиције (§ 77) у колико кажњавање тих иступа не спада у надлежност других власти”. Према овом пропису Општински судови су надлежни само за оне иступе којима се нарушава безбедност месне полиције, а који су послови ове полиције то се види из § 77 овог закона који гласи: „Општина врши месну полицију, у колико је не врши државна власт, а напосе:

- 1) стара се за јавну, личну и имовну безбедност, морал, ред и о миру у општини;
- 2) води надзор над странцима, сумњивим лицима и скитницама и спречава просјачење; извршује прописе о пријављивању странаца, радника и послуге;
- 3) води надзор над преноћиштима, гостионицама, кафанама и сличним радњама и дозвољава продужење радног времена у њима; даје дозволе за јавне забаве;
- 4) стара се за спречавање заразних болести; води надзор над продајом људске и сточне хране; над мерењем, над мерама, кланицама, продавницама животињних намирница и над сајмовима;

5) стара се за безбедност јавног саобраћаја, за чистоћу и одржавање мостова, обала и река, потока, јарака, бунара, појишта и уопште јавних направа;

6) врши надзор над грађевинама и даје дозволе за градње, отклања опасност од пожара и других непогода;

7) врши пољску полицију, одржава ред за пашу и примењује прописе полицијске природе о унапређењу пољопривреде и сточарства, а сарађује на сузбијању сточних заразних болести.

Из овога излази, а нарочито из § 78 закона о општинама да ће тек бити нарочитим месним уредбама и месним наредбама предвиђена и иступна крив. дела, која ће спадати у надлежност општинских судова.

Према томе изгледало би да су престали даље да важе сви законски прописи који се односе на иступе, а који су и данас у важности, према већ поменутом закону о продужењу важности прописа о иступима. Међутим, ствар тако не стоји. Према нашем мишљењу, прописи који говоре о иступима остају и даље у важности, све до доношења специалног закона о иступима, а § 78 закона о општинама ни у колико не суспендује закон о продужењу важности прописа о иступима. § 78 закона о општинама истина каже да општина има казнену власт у свима иступима по месним уредбама и месним наредбама а у пословима месне полиције (§ 77 З. о.), али то не значи да је Општински суд надлежан само за иступе по овим наредбама и уредбама. Нигде у новом Закону о општинама, па и у прелазним наређењима, није казано да поменути прописи о иступима престају да важе.

Дакле ови прописи нису укинати директно а и индиректно ови прописи нису укинати, већ само су у извесним делима модификовани, разуме се у колико се то односи на нове моменте предвиђене у § 77 закона о општинама. На супрот када би се узело да је општински суд надлежан само за иступе који су нормирани у месним наредбама и уредбама а не и за остале иступе предвиђене законима, онда би из тога произашло да општински суд губи власт кажњавања иступа, у случају да се после ступања на снагу закона о Општинама не донесу поменуте уред-

бе и наредбе, што се заиста није хтело, до-
ношењем овога закона.

Нас интересује како ће бити примењиван
закон о општинама, а специјално његов § 78
у погледу кажњавања иступних кривичних
дела.

2) Жалбе на пресуде Општинских судова — надлежност за разматрање

Према § 135 ст. 3 Закона о општинама за
разматрање пресуда Општинских судова по
иступним кривичним делима надлежна је над-
зорна власт. У истом смислу говори и чл. 73
ст. 2 Закона о унутарњој управи. Дакле, за
разматрање пресуда Општинских судова на-
длежна је полицијска власт као надзорна
власт и то срески начелник. (§ 121 Закона о
општинама у вези чл. 33 Закона о унутарњој
управи). Према томе, судови више нису на-
длежни за разматрање пресуда Општинских
судова по иступним кривичним делима. (У
том смислу постоји и начелна одлука опште
седнице Касационог суда бр. 15984 од 1 јану-
ара 1933 год.). Поставља се питање у коме
се року може жалити на пресуду Општин-
ског суда извршилац иступног кривичног
дела?. § 135 ст. 3 Закона о општинама није
предвидео рок за жалбу, те се стога мора
узети пропис чл. 76 Закона о унутарњој
управи, који говори о жалбама на све акте
првостепене власти опште управе — а у ову
власт опште управе спада и Општина (чл. 17
Зак. о унутарњој управи). Међутим, ни у
овом законском пропису није предвиђен рок
за жалбу на пресуде општинских судова.
Када тако ствар стоји онда се на жалбу имају
применити прописи о роковима, који су пред-
виђени у законима о иступима који важе
према закону о продужењу важности иступа
од 31 децембра 1929 год., а то су прописи
појединих поступака који су важили пре сту-
пања на снагу кривичног судског поступка за
целу државу. (§ 6 Зак. од 31 децембра 1929
године).

3) Одузимање власти кажњавања из надле- жности Општинског суда од стране среског начелника

По члану 73 последњи став Зак. о уну-
тарњој управи може срески начелник уред-
бом у свако доба одузети од општинског
Суда власт кажњавања иступних дела, ако
то за сходно нађе. *Поставља се питање дали
овај пропис није у супротности са § 78 Зак.
о општинама*, према коме је општински Суд
надлежан за кажњавање иступа. У глави IX
новог закона о Општинама, у којој се гово-
ри о правима надзорне власти, која при-
пада држави над општинама, нигде нема
сличног прописа пропису чл. 73 Зак. о уну-
тарњој управи. Према томе, када нови за-

кон о Општинама, као доцнији није предви-
део поменути случај из чл. 73 Зак. о уну-
тарњој управи, а у глави IX. новог закона
о Општинама лимитативно су набројана
права надзорне власти над општинама, онда
из тога излази да је § 78 новог закона о
Општинама измењен чл. 73 послед. став Зак.
о унутарњој управи, те према томе срески
начелник нема више право које му даје по-
следњи став чл. 73 Зак. о унутарњој управи.
То, разуме се, важи у погледу оних општина
за које важи нови закон о општинама а не
и за оне које не потпадају под овај закон.
Овако гледиште на § 78 новог закона о Оп-
штинама мора се усвојити, са разлога што
је ово доцнији закон, а у чијој се глави IX
говори о истој материји о којој и у чл. 73
Зак. о унутарњој управи. Супротно гледи-
ште не може се усвојити са разлога што би
чл. 73 пом. закона био у супротности са ду-
хом новог закона о Општинама, који пред-
виђа паралелна права општине у погледу
кажњавања иступа са правима осталих управ-
них власти у погледу овог кажњавања.

Из до сада изложеног види се колико је
компликовано питање казнене власти оп-
штинских судова, а то отуда долази што
није унифицирано законодавство у погледу
иступних кривичних дела. Тако узгред да
напоменемо да данас у нашој држави у по-
гледу кажњавања иступних дела важе сле-
дећи закони: законски прописи појединих
кривичних законика који говоре о иступима
а који су важили пре општег кривичног за-
коника, а ово важи и за поступке који су
везани за ове законе, којих има шест разних
поступака и законика са шест правних по-
дручја; закон од 31 децембра 1929 год. о
продужењу важности прописа који говоре о
иступним делима; Закон о унутарњој управи
од 1929 год. Закон о општинама од 15 апри-
ла 1933 год.; Остали закони о општинама за
које не важи закон од 1933 год.; као и све
остале месне уредбе и наредбе општинских
судова. Као што се види данас је тешко
снаћи се у погледу кажњавања иступа с об-
зиром на ове поменуте законе који су често
пута, као што смо видели и непотпуни а и
често пута тешко је одредити надлежност,
пошто поред општинских судова иступе
кажњавају и полицијске власти (види Бор.
Д. Петровић „Полиција као казнена власт
у кажњавању иступних и кривичних дела по
нашем позитивном законодавству” — „По-
лиција” за месец април, 1933 год.).

Према томе на законодавцу је да отклони
овај недостатак у погледу кажњавања исту-
па, путем једног специјалног законика о
иступима, као и једном новелом закона о
Општинама, која ће важити за целу државу,
јер овако изгледа да имамо стање у погледу
ових конкретних законских прописа конфуз-
но и неодређено.

Д-р Реља Аранитовић

Индустрија Београда

I.

Београд није индустријска варош. Политичка зависност Србије није дозвољавала да се привредна делатност у земљи развије до довољне висине. Кад се Србија помало ослобађала политичког притиска туђина, отпочела је јача и савременија обрада привредних производа. У тој привредној еволуцији индустрија је била на последњем месту. Требало је пре свега створити човека који ће се прихватити тога рада, под малим изгледом на успех, јер опште прилике у земљи, јака конкуренција са стране, и безброј других неповољних услова нису давали довољну гаранцију да ће се ту индустрија моћи развити. Поред тога требало је и стручних радника, а њих није било лако наћи. Иако је занатство било на јакој висини, с обзиром на прилике земље, ипак се није лако налазио подесан радник за индустријску производњу. Поред тога, ни самог капитала није било у довољној мери, и што је још важније, није често пута за индустрију био ни употребљив. Кад би томе додали борбу домаће индустријске производње са потрошачем, који није могао тако лако разумети потребу потрошње домаћег производа, онда ћемо брзо доћи до закључка, да се у Београду није могла развијати индустрија, оним темпом и у оном периоду времена како се она развијала у другим градовима западне и средње Европе.

У вези са развитком индустрије Београда, уско је био везан развој индустрије и осталог дела предратне Србије. Београд, као што је био политички, трговачки и новчарски центар Србије, био је и кључ њене индустрије. Услови Београда за почетак индустрије, с обзиром на остале вароши Србије, били су најповољнији. Радна снага, у колико је било, била је најодабранија. И сами странци, највише су се ту задржавали. Кредити, који су се стављали на расположење индустрији, били су у Београду далеко повољнији него у унутрашњости земље.

После Еснафске уредбе од 1848 године, занатство Србије се нагло развијало. Кад су мале радионице почеле да ничу једна за другом, почело се помишљати на даљу потпору домаће радиности, и тако је 31 децембра 1873 године обнародован „Закон о потпомага-

њу индустријских предузећа” који је 16 јуна 1898 године замењен „Законом о потпомагању домаће радиности”. Закони су, како један тако и други, овластили владу, да може издавати повластице индустријским предузећима, у колико би то било потребно да помогне домаћу радиност. Те повластице састојале су се, у главном, у: ослобођењу од царине и свих царинских такса за увоз машина, сировина и полупрерађевина; ослобађању од непосредних пореза на обрт и свих приреза; добивању угља из државних рудника по цени коштања; бесплатном добијању државног и општинског земљишта за грађење путева, железница, водовода и канала ради везивања предузећа; смањењу подвозне цене за 15% испод тарифе за пренос потреба предузећа и његових производа; подмиривању државних, окружних, среских и општинских потреба од домаћих предузећа када су она и за 10% скупља од просечне цене стране робе итд. Уставном изменом од 1903 године тај је Закон укинут, с тим да се индустријским предузећима повластице дају путем специјалних закона. Међутим, те специјалне законске повластице, после 1903 године нису даване никоме.

До 1873 године, у Београду нису скоро ни постојала индустријска предузећа. Мале радионице проглашавале су се за фабрике, да би лакше протуриле свој производ, али оне су биле далеко од стварне индустријске производње, која је тада била позната у привредно-развијеним градовима Европе. У колико се ипак нека грана индустрије развила, то се у највише случајева догодило из самих потреба државе, односно општине. Као и у осталим гранама привреде, тако и код индустрије, држава и општина су били и први покретачи тога новог рада. Тако општина подиже циглану, Књаз воденицу и т. д. 1810 год. оснива се мала радионица за оправљање и изграђивање топова, коју су установили устаници под Карађорђем. 1830 године оснива се фабрика шподијума. 1839 године појављује се први пут у Београду у фирми име фабрика и то Фабрика сирћета, коју је основао Карл Крановански. У Топчидеру је држава 1850 године основала фабрику за израду војног сукна и одеће. Прво веће предузеће у Бео-

граду подиже се тек 1863 године, а то је био парни млин. До доношења закона из 1873 године, којим се учинила велика олакшица подизању индустријске радиности у Србији, а који је имао и свог специјалног значаја за Београд, јер се он највише тиме и користио, индустријска су предузећа ретко ницала.

Код помола индустријских предузећа најпре се појављују фабрике за прерађевину аграрних производа, нарочито млинарска и кланична индустрија. После се јављају и пиваре, стругаре, фабрике за израду коже и текстилна индустрија. Ступањем на снагу Закона о потпомагању индустријских предузећа, индустријски развитак у Београду као и осталим деловима Србије нагло се појачао. Тако је 1891 године, а то је 18 година после његова ступања на снагу, у саме Београду било 21 индустријско предузеће са око 500 запослених радника. Поред млинова и кланица у њима се прерађивало гвожђе, производило мастило, сапун, шподијум, туткало, шпиритус, сода-вода, ликери, пиво, градиле се цигле и т. д. Лед је био пробијен. Народ се све више и више привикавао домаћој производњи. Све је изгледало измењено. Радници, за које до тада Београд није скоро ни знао, пунили су београдске улице. Странци су све више и више долазили на рад, јер је посла било доста. 1908 године било је у Београду 52 индустријска предузећа, која су прерађивала 36 разних индустријских артикала. Оснивањем електричне централе од стране Белгијског друштва 1893 године, индустрија Београда је добила нову покретну силу, што је веома повољно деловало на њен развој.

Али, требало је наставити започети рад. Од 1903 године, кад је Закон стављен ван снаге, до 1910 године није основано у Београду ни једно веће предузеће. У целој Србији, по речима г. д-р С. Поповића, није подигнута од те године до Европског рата ни једна већа фабрика, осим Ђупријске фабрике шећера. Светски рат уништио је скоро све и од онога што је било, тако се Београд у новој држави нашао пред новим радом.

II.

Тачних података о стању индустрије Београда немамо (немамо ни за остале делове земље). Кад је реч о привредној статистици, ма за коју било сврху, треба стати. Даље се не може, ако човек жели да се послужи поузданим статистичким податцима. Све што има, лабаво је. Сама државна статистика, која је успела да још 1921 године организује попис становништва, дугује нам привредну статистику. Привредне коморе труде се што више могу да тај недостатак за правилно просуђивање наше привреде бар донекле смање. У извесним правцима им то и успева. Али, ни

оне, можда поред најбоље воље, не могу да даду оно што се тражи, а то је непрекидан низ цифара, које би могле да нам протумаче све шта је било. Тако смо и ми при сакупљању статистичке грађе о индустрији Београда имали великих потешкоћа. Захваљујући предусретљивости Индустријске коморе у Београду и њених органа, успели смо да бар колико-толико прикажемо овде развитак индустрије Београда.

Према попису Државне статистике 1921 године, од 111.739 становника Београда, отпада на оне који зарађују и на оне који су издржавани од индустрије и заната 32.082 лица, односно 28,711% од целокупног становништва Београда. Самосталних лица која су се те године бавила индустријом и занатом било је мушких 4.758 и женских 887, свега 5.645. Ако се томе дода број купаца од 13, добијамо укупан број самосталних лица и купаца који су се 1921 године занимали индустријом и занатом 5.658, а то је 5.063% укупног броја становника Београда. У статистици су сврстани заједно занатлије и индустријалци, што нам спречава да дођемо до тачне цифре једних, односно других. Али судећи по податцима које смо са других страна добили, број индустријских предузећа, што се поклапа, није могао да буде већи од 100—110. Значи да је 1921 године на 1.000 становника отпадало једно индустријско предузеће. Међутим по попису становништва од 1931 године, Београд броји 241.542 становника, а индустријских предузећа има како ћемо касније видети, око 150, односно на 1.000 становника отпада свега 0,62 предузећа. Док се становништво Београда од 1921 до 1931 године повећало за 116,1% индустријска предузећа су се повећала за око 50%. Али не само да се број предузећа за последњих десет година није повећао у сразмери према броју становништва, односно потребама вароши, него се није повећала ни сама индустријска производња, што најбоље показује извештај застој развртка индустрије Београда.

Приближно стање појединих градња индустрије Београда, даје нам доња табела, која је састављена према податцима Индустријске коморе у Београду.

БРОЈНО СТАЊЕ ИНДУСТРИЈСКИХ ПРЕДУЗЕЋА У БЕОГРАДУ

	1919 г.	1925 г.	1927 г.	1932 г.
текстилене индустрије	8	14	23	20
млинови	2	1	3	3
израда дрвета	7	10	10	13
цигане	13	10	13	16
металургијска инд.	14	24	29	32
пиваре	2	2	2	2
прерада шећера	2	4	4	4
хемијска индустрија	7	5	10	21
кланична индустрија	3	2	2	1

WWW.UNILIB.RS

	1919 г.	1925 г.	1927 г.	1932 г.
инд. за прер. хартије	4	2	5	6
индустрија коже	—	7	8	7
електричне централе	1	1	1	2
стакло	—	2	2	2
разна индустрија	4	15	26	28
Свега	67	99	138	157

Према томе би број индустријских предузећа у Београду био овај:

1919 године	67
1925 „	99
1927 „	138
1932 „	157

Од 1919 до 1925 године број се повећава за 32 јединице односно за 47,76%; од 1925 до 1927 године за 39 односно за 39,39%; од 1927 до 1932 године за 19 односно за 13,77%. То би била приближна скала развоја индустријских предузећа у Београду после ослобођења, с обзиром на њихов број. Ако број 47,76% узмемо за 100 јединица онда би број 39,39% износио 82, а број 13,77% даје број од 28. Тако би се оснивање нових индустријских предузећа у Београду у периоду 1919 до

1925, 1925 до 1927 и 1927 до 1932 односила као 100 : 82 : 28.

Ако прегледамо стални број индустријских предузећа по групама видимо да су се све групе повећале изузев пивара, које су биле две и остале две — дуго ће још бити само две с обзиром на њихов јак капацитет, велики кредит и добру организацију рада — и да се смањило број кланичне индустрије са два на један, јер је Општина београдска прекупила кланицу од Кланичног друштва. Све остале групе показују пораст. Једна је карактеристика исто тако општа, да се 1925 године број појединих група према стању 1919 године до некле смањило, као код млинова, циглана, хемијске индустрије, кланичне индустрије. Али се већ 1927 код свих тих група број предузећа повећао, изузев код кланичне индустрије. најбољи пораст у односу 1919 према 1932 години, код предузећа која су била обеју година, показује група хемијске индустрије, чији је број предузећа порастао за 200%, затим група текстилне индустрије са 150% и металургије са 128%. Најмањи пораст је код циглана, који износи 23%.

Потпуније податке о стању индустрије Београда имамо само за 1925 год., које овде износимо:

СТАЊЕ ИНДУСТРИЈСКИХ ПРЕДУЗЕЋА БЕОГРАДА ПОЧЕТКОМ 1925 ГОДИНЕ:

Г Р У П А	Моторна снага НР			Број запосленог особља	Број предузећа
	Парна	моторна	електрична		
текстилна индустрија	1.255	101	244	2.062	14
стругаре и прерада дрвета	790	18	103	557	10
цигане	555	50	—	1.498	10
металургија	200	43	270	926	24
кожа и прераде од коже	56	—	51	246	7
пиваре	1.006	—	448	446	2
фабрике шећера, чоколаде и ратлокума	2.200	—	927	608	4
хемијска индустрија	282	—	—	385	5
кланице и прерада меса	—	—	50	170	2
индустрија хартије	—	—	17	27	2
обрада земље (стакло)	—	—	32	40	2
електрична централа	—	—	3	383	1
млинови	150	—	—	46	1
разно	330	—	200	516	15
Свега:	6.824	212	2.345	7.910	99

На 99 предузећа отпада 9381 Н. Р., односно на једно предузеће просечно 94,7 НР.; радника у овим предузећима има 7.910, а на једно отпада 80,4. Према овоме се може закључити, да је капацитет ових предузећа знатан, што даје индустрији Београда карактер индустрије у пуном смислу те речи. Јасно је да се та предузећа ни из далека не могу упоредити са већим индустријским предузећима индустријских земаља Европе, али даје до-

вољно гаранције да је индустрија Београда изашла из оквира радионица, и својим моторним снагама и бројем радништва дала својим предузећима карактер индустријске производње.

Према предњој табели у погледу моторне снаге најповољније стоји индустрија шећера и чоколаде, код које на 1 предузеће отпада 781 НР. Иза ње стоје пиваре са 727 НР., даље текстилна индустрија са 100 НР., индустрије

за прераду дрвета 90 НР., циглане са 60 НР. Судићи по броју запосленог радништва, најповољније стоје пиваре, од којих свака запо­слује 223 радника, односно намештеника; на другом су месту фабрике шећера и чоколаде просечно са 152 радника, а на трећем циглане са 150, на четвртном текстилна индустрија са 147 и стругаре и израда од дрвета са про­сечно 56 радника.

Сви податци које смо до сада изнели нису нам довољни да просудимо стање индустрије Београда по појединој години. Зато ћемо, узимајући за полазну тачку 1925 годину, из-

нети, како су се у Београду од те године до данас оснивале фабрике, и који је, бар према броју предузећа, био ефекат тога јачања ин­дустрије Београда.

Код оснивања индустријских предузећа треба разликовати предузећа која постоје у облику радионица и претварају се у инду­стријска, или као индустријска само се реор­ганизују, и предузећа која се стварно осни­вају. Ми ћемо овде приказати кретање осни­вања нових индустријских предузећа у Бео­граду, што нам дају следеће бројке:

Година	Основано свега нових предузећа у Београду	Код тих предузећа		Број основаних нових предузећа на територији предратне Србије	Удео Београда у укупном броју основ. пред. Србије
		данас раде	рад обуста­вили		
1925	13	4	9	111	11,7 %
1926	8	3	5	84	9,5 %
1927	4	1	3	105	3,8 %
1928	14	9	5	103	13,5 %
1929	7	4	3	89	7,8 %
1930	9	6	3	60	15,0 %
1931	8	7	1	61	13,1 %
1932	10	10	—	?	
Свега :	73	44	29		

Прво што пада у очи је, да се сразмерно према унутрашњости Србије, у Београду мало подизало нових индустријских предузећа. Просечно од 1925 до 1931 године (за 1932 годину немамо података, јер је ступањем на снагу новог Закона о радњама територија Индустријске коморе у Београду измењена) од свих новооснованих индустријских преду­зећа отпада на Београд 10,2%, а то је, у упо­ређењу са ранијим годинама, веома низак удео. Тачно је да се у унутрашњости оснива већи број предузећа са мањим капацитетом, али се не може порећи да је унутрашњост Србије добила од 1925 године до данас изве­стан број веома јаких фабрика, са којима се Београд не може такмичити. Та оријентација индустрије према унутрашњости Србије је од значаја, јер нам показује да индустријализа­ција иде својим правилним током.

У току осам година Београд је добио 73 нове фабрике. Велики број за мали Београд. Али, од тих су се свега 44 очувале, док је већ у току ових 8 година обуставило рад 29 фа­брика. Ако се од броја 44 одбије 10 преду­зећа која отпадају на 1932 годину, онда до­бијамо релацију 34 : 29, што значи, да је од новоподигнутих индустријских предузећа у Београду у току 7 година данас обуставило рад њих 46,1%, а свега раде 53,9% тих нових фабрика. То нас упознаје са два факта: прво, да су извесне фабрике у Београду осниване без довољног познавања стања које је у земљи владало, и друго, да је криза инду-

стријске производње Београд осетно пого­дила, нарочито ново основане фабрике. До­вољно је да се констатује, да од 13 нових фа­брика, које су се оснивале 1925 године, данас ради свега 4. Колико ће њих да обустави рад у току ове или можда идуће године? Не зна­мо, али је сигурно да ће изврстан број и од ових које данас раде обуставити рад. Кад је од оних фабрика које су основане 1931 го­дине већ једна обуставила рад, од оних из 1930 њих 50%, онда морамо веровати да ће се затварање специјално нових фабрика на­ставити.

Немамо тачне податке о оним фабрикама које су постојале пре 1925 године, а обуста­виле су рад, али је њихов број далеко мањи од нових фабрика. Према раније цитираном стању, 1925 године било је у Београду 99 фа­брика. Ако томе броју додамо 44, т. ј. оне које су од те године до данас основане и одржале се, онда добивамо број 143. Разлика између тога броја и стања које смо изнели за 1932 г. појављује се услед тога, што смо изве­стан број данашњих фабрика, које су раније постојале као радионице и слично, а у току ових 8 година се пријавиле под ознаком фа­брике, узели као стара предузећа. За колико тих предузећа има више од 14 за толико је више обуставило рад старих предузећа осно­ваних до 1925 године.

Као што смо раније видели, 1919 године било је у Београду 67 индустријских преду­зећа. Оснивање тих предузећа појављује се

вештачком после ступања на снагу Закона о помагању индустријских предузећа. Једна од најстаријих фабрика у Београду, која постоји и данас, је фабрика шподијума и туткала, чије оснивање почиње 1830 год. После тога долази парни млин, који је основан 1863 год.

Од осталих индустријских предузећа од важности су ови:

Текстилна индустрија:

Београдска текстилна индустрија, основана 1898 године.

Косте Илића — Синови — фабрика платна и фабрика штофова, основана 1906 године.

„Моравија”, фабрика вунених тканина, основана 1914 године.

Прерада дрвета:

Младен Вујовић, столарска фабрика, основана 1903 године.

Стругара Прометне банке, основана 1908 г.

Металургије:

Гођевац и Комп., фабрика гвоздених производа, основана 1886 године.

Фабрика Глише Јосиповића, израде од жице и гвозђа, основана 1903 године.

Граовац и Станојевић, фабрика металног намештаја, основана 1906 године.

Ливница „Балкан”, основана 1910 године.

Пиваре:

Парна пивара Бајлони, основана 1871 год.

Парна пивара Ђорђе Вајферт, основана 1873 године.

Фабрике шећера, чоколаде и њихових прерађевина:

Ј. Ф. Вшетечка а. д., фабрика шпиритуса и ликера, основана 1872 год.

Београдска фабрика шећера, основана 1899 године.

К. М. Шонда, фабрика чоколаде, основана 1902 године.

Кланична индустрија:

Кланично друштво, основано 1895 године.

Индустрија хартије:

Милан Вапа, фабрика хартије, основана 1905 године.

Хемијска индустрија:

Илија Милишић, фабрика сирћетне киселине, основана 1914 године.

Млинарство:

Акционски парни млин, основан 1901 год.

Парни млин „Захарија”, браћа С. Поповић, основан 1892 (1911 реорганизован).

Електрична централа, основана 1893 године.

Од индустријских предузећа која су основана после 1925 године и постоје, од важности су ова:

Основана:

1925 године:

Инж. С. Ешкенази и Комп., фабрика вате; Срдановић и Комп., фабрика свилених тканина.

1926 године:

„Слип”, фабрика папирне конфекције; Светозар Влајковић, фабрика аероплана; Фархи и Комп., фабрика дечијих играчака.

1927 године:

„Срборит”, фабрика асфалта и катранских производа.

1928 године:

Фабрика трикотаже „Спорт”; Индустријско предузеће за прераду хартије „Дуфер”; Новаковић Коста, предузеће за израду филмова. „Прогрес”, машинско-техничко предузеће.

1929 године:

Јанковић, Васовић и Комп., текстилна предузећа; Парфимерија Андри Даж.

1930 године:

Фабрика кожних рукавица Алберт Вајксенбаум. Недељко Савић, фабрика боја, фирниза и лакова. Рајхолт, Флигер и Бекинг а. д., фабрика лакова.

1931 године:

Јована Влајтића синови, фабрика парфимерије и сапуна; Парна пекара „Соко”; Београдска индустрија намештаја.

1932 године:

Текстилно предузеће „Предиво”; „Фемос”, фабрика хемијских производа; „Снага и светлост” а. д.; Илија Милишић, фабрика квасца, клака и угљене киселине.

БРОЈНО СТАЊЕ ГЛАВНИХ ГРАНА ИНДУСТРИЈЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ

(Према Држ. ново накладне књижаре, Загреб).

Г р у п а :	Београд	Загреб	Љубљана	Сарајево	Ниш	Скопље	Дубровник	Суботица	Нови Сад	Сплит	Осек	Свега у Ју- гославији
Текстилна индустрија	20	27	3	6	2	3	—	2	4	5	7	169
Индустрија дрвета и прерада дрвета	19	55	25	4	3	1	—	2	7	1	—	263
Обрада земље	18	20	—	—	—	—	—	—	2	1	—	60
Металургија	32	24	13	3	1	—	1	3	3	2	2	147
Индустрија животних намирница	10	31	19	6	2	2	—	3	6	4	14	358
Хемиска индустрија	28	32	6	1	2	1	2	2	4	3	6	162
Разно друго	30	46	19	3	2	2	—	10	14	3	4	233
Свега:	157	235	85	23	12	9	3	22	40	19	33	1392

III.

У нашој Краљевини Београд заузима друго место по индустријском значају, и долази одмах иза Загреба. Утврдити тачно стање индустријских предузећа у нашој држави немогуће је. Да се бар приближимо тој цифри, послужили смо се податцима који су издани уз културну, индустријску и трговачку карту Краљевине Југославије, коју је издало Држ. нов. Накладна књижара у Загребу 1931 године. Ту смо повадили по групама индустрије податке за главне градове Југославије, изузев за Београд, код кога смо уврстили податке Индустријске коморе у Београду. Према томе смо добили стање индустријских предузећа које нам претставља горња табела. Према њој Загреб са 235 инд. предузећа стоји пред Београдом, који броји 157 предузећа. Иза њих долази Љубљана са 85 инд. предузећа, Нови Сад са 40, Осек са 33, Сарајево са 23, Суботица са 22, Сплит са 19, Ниш са 12, Скопље са 9 и Дубровник са 3 индустријска предузећа. Најбројнија група индустријских предузећа је индустрија животних намирница, која броји 358 предузећа, после долази индустрија дрвета и прерађевина од дрвета са 263, текстилна инд. са 169, хемијска са 162, жељезна са 147 и обрада земље са 60 инд. предузећа.

Београд у индустрији предњачи Загребу и тако заузима прво месту у држави, само код металургија, док код осталих група, изузев индустрију дрвета и инд. животних намирница, заузима друго месту у држави. У индустрији дрвета му предњачи и у инд. животних намирница га надмашује и Љубљана.

Као што се види, положај Београда на паљу индустријске делатности, заузима видну улогу. Не смемо изгубити из вида да је од 157 индустријских предузећа колико их је данас, било свега 67 крајем 1919 године. Индустрија Београда је још увек млада, у свом току развоја. И ако имамо у њему предузећа која по своје капацитету производње играју важну улогу у индустријској производњи Југославије, ипак морамо признати, да је индустрија Београда, према данашњем стању далеко од свога пуног капацитета. Она се још развија, још увек тражи пута и начина како да се подигне. Од колике је важности то индустријско јачање Београда, о томе не би требало ни говорити. Једно је тачно, да данашње привредне прилике не допуштају да се мисли о јачању привредне моћи земље, него о томе да се бар очува оно што се има. Зато питање помагања индустрије Београда данас не би било умесно постављати, и ми га не постављамо. Али смо мишљења, да се са стране власти и општине, као и са стране потрошача, учини бар колико толико да се стање не погоршава. Јер, као што је тешко државним и самоуправним властима, тешко је и привреди сносити ову материјалну беду данашњице. Зато је потребна извесна сагласност, извршен договор у раду, у тражењу помоћи за одржавање онога што се одржати мора а то су и индустријска предузећа, која, искрено речено проживљавају незапамћену кризу.

Што се самих предузећа тиче, препоручили би им, да посвете највећу пажњу систему рада, да воде строго рачуна о ономе што потрошач може, а и шта не може купити.

А. Б. Херенда

Како да уредимо нашу комуналну статистику

За живот великих конгломерата становништва увидело се, да нису довољни само кривични закони, који ће обезбеђивати живот и имање, приватно-правни закони, који ће регулисати међусобне имовинске односе појединаца и административни закони, који ће регулисати односе појединаца и државе. Указала се потреба за законима још ширег, човечанскијег значаја, изазваним односима друштвених целина, детерминисаних социјално-привредним односима. Тако је настало модерно социјално законодавство, које није остало недоношче, али је још ипак у првој фази свога развика.

Социјално законодавство је нарочито потребно великим конгломератима густих људских насеља, т.ј. великим градовима, у које се већ, по броју свог становништва и по својој друштвено-привредној структури, убраја и Београд. Ту, где јединка почиње да не значи ништа, где појединац за појединца претставља само једно непознато лице, пред кога се пролази без особитог узбуђења и кад издише на улици, ствара се нарочити друштвено - привредни однос друштвених група, везаних истим околностима и истим, добрим или лошим, условима за живот. Заштита тих група, односно уравнотежење њихових међусобних односа, је први, битни и основни услов да се свакој јединки тог великог и разноликог организма обезбеди егзистенција, а тиме да се обезбеди и правилно функционисање организма у његовој целини.

Општина је на првом месту позвана да тај део социјалног законодавства организује, јер оно мора да има претежно локалан значај, диктиран локалним условима. Поред општег социјалног законодавства за целу државу, треба да постоји и специјално муниципално социјално законодавство, које ће се примењивати на друштвено-привредне односе велеградског конгломерисаног становништва.

У чему се указује потреба за законском, односно муниципалном интервенцијом у регулисању друштвених односа градског конгломерата? Да те потребе уочи, позвана је свакако општинска управа. Али, зар је један човек, или њих неколико (ма колико били верзирани и заинтересовани комуналним

и социјалним проблемима) у стању да уочи, оцени и осети све потребе и односе тако сложеног организма, као што је једно велеградско насеље. Руководити се, у доношењу крупних одлука, појединим примерима из личног запажања врло је опасно, јер то може довести до крупних, а често и фаталних грешака.

Потребна је једна фотографија, врло прецизна фотографија, која често може да да много тачнију слику од најоштријег личног посматрања, као што је случај са фотографским снимцима техничке полиције, који ће несумњиво утврдити фалсификат тамо, где не може да га примети ни најпроницљивије људско око. А најпрецизнију фотографију односа у једној људској заједници даће нам добра и савесно изведена статистика.

Г Влад. Јовановић у „Гласнику српског ученог друштва” вели: „Што су историјске науке за расветљавање прошлости, то је статистика за стварно сазнање садашњости. Она излаже све на број и на меру, па даје најпоузданију основу за оцену привредног и друштвеног стања такво какво је. Она се не зауставља само на ономе што јесте, него обухвата и оно што је било; она даје свестрани преглед ствари, а са овим и праву меру за оцену.”

Прве статистике, које су почеле да се израђују у људској заједници биле су свакако финансијске и економске (почевши од појединаца). И данас, у свима гранама, на пољу финансија и економије, имамо најбоље статистике, као статистику прихода и расхода, трговинске статистике извоза и увоза и слично.

Са статистикама социјалног значаја стојимо знатно горе. Имамо у Београду статистику пописа становништва, изведену на модерној основи и несумњиво добру, затим редовне периодичне статистике Санитетског одељења о наталитету, морталитету и морбозитету, редовне периодичне статистике о кретању цена животних намирница, поред статистика појединих одељења о потрошњи воде, потрошњи електричне струје, употреби општих превозних средстава, издавању грађевинских дозвола, уношењу животних намирница у Београд на основу наплаћене трошарине, заклане стоке итд.

Од ових статистика, осим главне о попису становништва, ретке су оне које се воде чисто статистички. Њихов циљ у главном је тај, да покажу чисто комерцијалне резултате, без обзира на социјално-економске околности, које би са њима биле у вези. Затим, те статистике не искоришћавају се никако за изучавање социјалног стања и односа у вези са општом статистиком пописа становништва.

Гране статистике могу се у главном поделити на следећи начин:

- 1) Статистика становништва.
- 2) Брачна статистика.
- 3) Финансијска статистика.
- 4) Привредна статистика.
- 5) Статистика непокретне имовине.
- 6) Станбена статистика.
- 7) Саобраћајна статистика.
- 8) Санитетска статистика.
- 9) Културно-социјална статистика.
- 10) Статистика о раду општинских предузећа.
- 11) Статистика јавне безбедности.
- 12) Метеоролошка статистика.

У једном прегледу ових грана статистике ми ћемо редом овде изнети шта би требало још урадити на свакој од њих, да би се дошло до једне прецизне фотографије социјалног и економског стања Београда и односа његових друштвених група.

1. Статистика становништва

Што се тиче главне статистике становништва Београда, изведене од 1929 године два пута, то јест једном специјално за Београд, а други пут приликом општег пописа становништва у целој земљи, можемо рећи да је она несумњиво добра и изведена на модерној основи, од стране општинског Статистичког одељења, под руководством стручњака, професора Универзитета г. др. Лазе Костића.

Односи, које опште статистике становништва приказују, су: 1) број становника уопште; 2) Однос становништва по полу; 3) Број домаћинстава; 4) Однос становништва по народности; 5) Однос становништва по вероисповести; 6) Брачно стање; 7) Односи по професијама; 8) (евентуално) Односи по годинама старости.

О значају познавања тачног броја становника није потребно говорити, јер је тај значај познат још из давне историје.

Однос становништва по полу значајан је, јер тај однос има удела у склапању бракова, у висини морала и у улози жене у самосталном привређивању.

Број домаћинстава је значајан по томе, што показује колико породице имају просечно чланова. Овај детаљ, упоређен са детаљом о броју брачних парова и деце показује нам да ли постоји тенденција за што веће цепање породице, или прикупљање под

једним кровом. Даљим упоређивањем статистичких детаља можемо констатовати да ли узрок тих појава лежи у станбеном питању, или не, и шта би било потребно да се те чињенице, ако су присилне услед прилика, штетне или неугодне, поправе.

Однос становништва по народности показује нам, колико има странаца. Упоређењем са другим статистикама видећемо чиме се ти странци баве, да ли су у тим пословима потребни, или је пак њихово присуство штетно сопственим грађанима, да ли уопште економски користе или штетују извесном насељу. Према томе моћи ће да се предузму потребне мере.

Однос становника по вероисповести значајан је за управе верских заједница.

Брачно стање даје нам широке услове за проучавање стања брака, па према томе и породице. Колики је број нежењених мушкараца, а колики број неударних жена, који би већ требали да имају своју породицу? Шта је томе узрок? Економски услови, или стање морала? Широко поље за социолога да, на основу цифара и статистичких упоређења, свестрано и документовано испита факторе, који утичу на формирање и развитак данашње породице. Из тог научног испитивања законодавац ће извући основу за евентуалне потребне мере у том правцу.

Однос по професијама је врло значајан. Прво, што показује које су главне и споредне друштвено-привредне групе, које састављају елеменат градског насеља. Друго, што ће у поређењу са економском статистиком показати, које су професије већ пресићене, а које нису. Из тога ће моћи и појединац да лакше одређује своје опредељење у привредном животу, и родитељи ће моћи са већом сигурношћу да упућују своју децу у ону грану радиности, која ће им бити најкориснија, а друштву најпотребнија. То ће исто послужити законодавцу, који ће сходним мерама олакшати приступ оним професијама, које су још потребне, а отежати приступ професијама већ пресићеним.

Но, сви ови статистички одељци пописа становништва добијав свој прави значај тек онда, када се координирају и упореде са осталим статистикама, које смо раније навели, и које ћемо овде да испитамо, у односу на Београд.

Што се тиче опште статистике становништва Београда, за коју смо већ казали да је неоспорно добра, треба ипак нагласити једну околност, која је доста незгодна. Приликом пописа Београд је подељен у четрнаест пописних реона, који нису имали везе са кварталском поделом. Подела статистичара била је несумњиво погоднија, јер су реони подељени тако, да претстављају у главном друштвено-економске целине становништва по груписаним насељима. Али, то ће увек много отежавати статистичке закључке, јер се по-

WWW.UNILIB
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

једине корисне статистике београдских квартава неће моћи упоређивати са реонским статистикама пописа становништва. Ово ће мо нарочито уочити доцније, када будемо говорили о статистикама јавне безбедности. А исто тако је незгодно за упоређивање статистика о померању становништва по кварттовима, за станбену статистику (откази станова) итд.

2. Брачна статистика

Брачна статистика у данашњем друштвеном уређењу, коме је основ породица, игра значајну улогу. Она ће показати да у Београду, као и у свим великим градовима цивилизованог света, број бракова знатно опада. Упоређена са привредном и станбеном статистиком, затим са сразмерама проституције у санитетској статистици, она ће нам дати одговор на многе нападе моралиста, који све зло данашњих раслиманих породица, напуштене деце и распусне омладине виде само у опадању морала. Зар не може бити и других узрока, који неумитном силом прилика, створених ван воље појединаца, утичу на ток живота и упућују појединца преко његове свесне воље на поступке, који нису у складу са моралом?

Упоређена са општом поделом по професијама, брачна статистика дала би нам слику о професијама која су браку најнаклоњеније и обрнуто. А упоређена опет са статистиком наталитета, дала би нам слику порода у браковима уопште и у браковима појединих професија. Још једном упоређена са привредном статистиком, дала би нам слику о утицају економског стања на број порођаја; упоређена са статистиком морталитета код деце дала би нам слику о утицају економских прилика на дечји живот; упоређена са општом статистиком наталитета, дала би слику о утицају економских прилика на стварање ванбрачних односа и формирању чудних појмова о моралу у кругу економски најслабијих.

Неоспорно је, да би сва ова упоређења дала ванредан материјал колико научном испитивању тих појава, толико и њиховом решавању путем законодавних и наредбодавних мера.

Одељак статистике развода, израђен на основу података Духовног суда, дао би нам, у вези са статистиком бракова, слику о сразмери и донекле о узроцима, који доводе до раскида бракова.

3 Финансијска статистика

Финансијске статистике показују преглед кретања прихода и расхода. Оне су свуда добро уређене, почевши од појединаца до државе. Исто тако тај део статистике сређен је одлично и у Општини, где је поверен нарочитом (Привредно-финансијском) одеље-

њу, а поједина друга одељења и отсеци воде и своје специјалне финансијско-привредне статистике.

Ове специјалне финансијске статистике, већ сређене, чекају само на статистичка упоређења са општом статистиком становништва, и осталим специјалним статистикама, да би се израчунало тачно оптерећење грађана уопште, као и по појединим насеобинама, да би се испитала сразмера тог оптерећења према њиховој финансијској снази и да би се, у том погледу, евентуално учиниле извесне корекције у разрезању, у духу стварних могућности и социјалне правде. Исто тако финансијска статистика, упоређена са привредном статистиком и статистиком поделе по професијама, омогућила би социјално правичну разрезу приреза на разне професије, према њиховом стварном привредно-финансијском стању.

Најзад, упоређена финансијска статистика показала би нам колико општина троши просечно на сваког грађанина, а колико на сваког у разним реонима, и да ли је та подела социјално правична.

4. Привредна статистика

Привредна статистика, са социјалне тачке гледишта треба да спада у најзначајније.

Она има да обухвати: 1) Исхрану и снабдевање града животним намирницама; 2) економско стање грађана по професијама, друштвеним групацијама и насељима; 3) Стање имовине грађана у добрима непокретним и покретним, и у новцу; 4) Задужење грађана.

Питање исхране становништва великих градова је данас једно од најакутнијих. Општа је појава, да су намирнице по свим великим градовима редовно скупље него ли у мањим насеобинама. Томе је прво и прво узрок општи економски принцип веће тражње. Затим, долази пролаз кроз више руку препродаваца, превозни трошкови, таксе државне и општинске, веће кирије за продавнице итд. Али, врло често је узрок и несавесна спекулација у корист појединаца, а на штету целине. У тој несразмери цена нарочито се истиче Београд. Кад узмемо статистику кретања цена намирница на београдским пијацама, која се редовно објављује у „Општинским новинама”, па прођемо кроз пијацу Панчева, које се налази пред самим Београдом, видећемо да су тамо многе основне животне намирнице до 50 и више од сто јевтиније него ли у Београду.

Откуда та разлика? Добро уређена привредна статистика требала би тачно да испита одкле се извесне намирнице довозе у Београд, колика им је цена на лицу места, кроз колико руку пролазе, колики су им превозни трошкови, колике таксе и кирије за продавнице. Тада би се тачно могло знати колико Београђани плаћају за своју исхрану више него што би требало да плате, па да се на ос-

нову тога предузму целисходне комуналне мере.

Исто тако, у вези са статистикама Народне банке о општем кретању цена намирница у земљи и у вези са општинским управама у унутрашњости, могле би се стално публиковати цене животних намирница и њихова расположива количина у местима, која могу да дођу у обзир као увозни центри Београда. Тиме би се у многоме олакшало трговцима да дођу до најјевтиније робе, са што мање посредника.

За обарање цена животних намирница на нормалну меру, по испитивању горе наведених статистика, општини стоје на располагању два сретства: 1) Оснивање сопствених магацина за продају животних намирница; 2) Максимирање цена.

Оснивање општинских магацина у многим великим европским градовима показало се врло корисно за нормално нивелисање цена. Нема сумње, да би се та мера и у Београду показала врло корисном. Али, с обзиром на трошкове који су за то потребни и на штедњу која се сада мора у буџету расхода завести, можда је ствар тренутно неостварљива. Тада би остала друга мера: максимирање цена.

Ми сада имамо нов Закон о сузбијању скупоће, који максимира цене животних намирница на тај начин, што одређује највећу дозвољену зараду. Али, у пракси је тај Закон неприменљив, јер се не зна колика је бруто цена коштања извесног артикла. То ће моћи тек да покаже статистика, која ће утврдити горе наведене моменте, т.ј. 1) Место одакле извесна намирница долази; 2) Цену на лицу места; 3) Евентуалан потребан број посредника; 4) Превозне трошкове; 5) Висину такса; 6) Просечну висину кирија и осталих режијских трошкова.

Кад би ова периодична статистика стајала меродавнима на расположењу, не би било тешко ни утврђивати периодично максималне цене животних намирница, са тачно предвиђеном законом дозвољеном зарадом. Евентуална конкуренција могла би тада да обори цене још и ниже.

Ово исто вреди и за питање снабдевања Београђана огревом.

Што се тиче квантитета и квалитета исхране Београђана, о томе нам само донекле дају податке статистике Општинске трошарине и Кланице. Прва статистика није сасвим меродавна, јер у њу улазе само оне намирнице, на које се трошарина наплаћује и наплати. Ни друга није сасвим меродавна, јер сва стока не иде на Кланицу. Ипак, са малим трудом, те би се две статистике дале употпунити и онда би имали тачну слику колико један Београђанин троши просечно и каквих животних намирница, да ли то одговара систему потребне хигијенске исхране. Ако не одговара, могли би се преко научних стручњака испитати узро-

ци и последице, па предузети мере, које су потребне и могуће.

Статистика економског стања грађана, т. ј. њихових прихода по професијама, друштвеним групацијама и насељима, са социјалне је тачке врло важно. Она би нам дала слику прихода појединаца и породица, показала њихове могућности живота у односу на цене животних намирница и станова, објаснила многе немиле појаве друштвеног живота, које се врло често критикују и осуђују, а не помишља се на то, да им је узрок баш у несразмери између прихода појединаца и расхода које изискују данашње цене. Та би статистика још једном помогла при фискалном оптерећивању грађана, да се ти терети што правилније распореде.

Најзад, и ова би статистика доста помогла појединцима и родитељима при опредељивању професије, јер би се свакако, до крајњих могућности, избегавале економски лоше професије, а тражиле се оне рентабилније. Тако би се индиректно помогло и онима, који већ врше слабо рентабилне професије, јер би их остајало мање, па услед слетствене мање понуде те врсте рада зараде би се повећале.

Стање имовине грађана у добрима непокретним и покретним је подељак горње статистике о економском стању грађана. Ова статистика саставила би се уз помоћ статистике Катастра и држвних, самоуправних и приватних новчаних завода. Поред тога што би показала просечно опште економско стање грађана, она би указала и на несразмере у имовном стању, те тако би могла да да законодавцу правац ка путу бољег нивелисања тог стања разним фискалним мерама. Ова статистика показала би нам једновремено и тачан број пукe сиротиње, оне без икаквог имања, без икакве могућности рада и зараде, без икаквог прихода, којој је друштвена целина, преко Општине, дужна да помогне са хумане и социјалне тачке гледишта.

У вези са економским стањем је и статистика о задужењу грађана, која би се израдила опет у вези са државним, општинским и приватним новчаним заводима. Данас врло често чујемо од појединих друштвених класа узвик: „Ми смо презадужени!“ И, због узвика дотичне класе, ма да не спадају у ред економски најслабијих, траже помоћ, директну или индиректну, на рачун општих сретстава. Да ли тај узвик одговара стварности? Да ли је заиста потребна помоћ из општих сретстава, да би се, користећи њима, користило и целој заједници? Или су то случајеви који погађају само појединце, и који би једини од опште помоћи извукли корист, а целина штету? На то све могла би да нам да одговор статистика о задужењу грађана.

5. Статистика непокретне имовине

Статистику непокретне имовине уопште води Катастар. Она се код нас добро води и сва обавештења по том питању могу се до-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

бити у Катастарском одељењу Београдске општине.

6. Станбена статистика

Станбена статистика је за Београд од необичне важности. Али, она као таква не постоји. Постоји само статистика издатих грађевинских дозвола, из које се може видети колико је сазидано кућа, са колико одељења и свима осталим детаљима. Но, колико има у Београду станова уопште, какви су њихови хигијенски услови, како се крећу њихове цене, колико има празних станова, то нам статистика не казује.

У Београду има празних станова. То можемо закључити и без статистике, по огласима о понуди станова у листовима и цедуљама на зградама. Но, да ли су ти станови празни зато што станова има сувише, или зато што су прескупи за економску снагу грађана? То би нам могла рећи статистика станова у поређењу са бројем породица. Јер, има много случајева где по две и више породица, због економских околности, станују у једном истом стану, често сувише тесном и под сувише нехигијенским условима. Да ли су то само случајеви, који имају појединачан значај, или се већ могу уопштавати?

Према досадашњим урбанистичким запажањима, да би станбене прилике у једној градској насеобини биле за становнике сношљиве, потребно је да има бар три до три и по од сто празних станова. Кад празни станови достигну 10% кирије почињу нагло да падају, а кад достигну 18% и више кућевласници су принуђени да их издају по цени која им се нуди.

Колико у Београду има празних станова? Писац овог чланка проучавао је у децембру месецу станбено питање готово по свим крајевима Београда. Просечан резултат био је следећи: свака пета кућа има по један празан стан за издавање. Ако се узме да свака кућа у Београду има просечно 4 стана, онда излази да на 20 станова остаје један празан, а то износи 5%. Па ипак, кирије нису тако много опале, а у сваком случају куд и камо мање од опадања економске снаге грађана. Шта је томе узрок? Да ли је у питању сувише јака економска снага кућевласника, који по цену празног стана за више месеци неће да пристану на изванредан попуст, јер нису натерани личним економским потребама? Тешко је на ова питања одговорити произвољно.

Одговор би се могао извући само из тачних и проверених цифара станбене статистике, упоређене са осталим потребним статистикама.

У Београду се у последње време много говори о потреби станова са две собе и осталим споредним просторијама. Према резултатима проучавања не изгледа да је то тако, јер има знатан број баш таквих празних станова. Док напротив нема у новим кућама ни један празан стан од једне собе, кујне и осталих узредних просторија, који се издају брзо,

лако и релативно скупо. У колико има тако малих станова неиздатих, они су још остали једино у прљавим авлијама, потпуно нехигијенски и без узредних просторија.

Статистика у овом правцу могла би бити врло корисна и за кућевласнике, и за кираџије. За прве, што би у будућој грађевинској делатности могли подизати оне станове, који се заиста највише траже и најсигурније издају, а за друге што би лакше нашли стан који више одговара њиховим економским могућностима.

Станбена статистика укључила би и статистику пазакупа. С обзиром на релативно јевтиније цене већих станова, многи Београђани су се у њих уселили у намери да издају поједине собе у пазакуп. Како изгледа, у томе су наишли на разочарења, везана често са неугодним и тешким економским последицама, јер је тражња пазакупних соба готово сасвим исцрпљена, а цене су пале испод рентабилитета. Неоспорно је, да би оваква статистика за многе могла бити од непроцењиве користи за одређивање код комбинација у том правцу.

И хигијенско питање станова је врло акутно у Београду. До сада, услед велике несташице станова, било је много толерирања у том правцу. Сада, када има несумњиво 4 до 5% празних станова, на основу статистике о нехигијенским становима требало би приступити решењу тог питања, тако значајног за здравље становништва, и натерати кућевласнике да доведу своје станове за издавање у хигијенско стање, под претњом, да ће се иначе донети решење о забрани издавања до тичног стана. Између многобројних појединачних мера била би неопходна и мера о обилатној дезинсекцији свих загађених станова и дезинсекцији приликом сваког иселења појединог кираџије.

На крају, станбена статистика била би од огромне користи законодавцу за евентуално законско решење станбених односа, као што се до сада тражило са више страна и као што је већ урађено у извесним великим градовима у иностранству.

7. Саобраћајна статистика

Саобраћајна статистика има да обухвати број путника који у град долазе и одлазе, одакле и где, и у које доба дана, њихово просечно задржавање, робу која се довози и одвози (у вези са привредном статистиком), број возња на трамвајима и аутобусима, број аутомобила и осталих путничких и теретних варошких превозних сретстава.

Статистика путника могла би, између осталог, врло добро послужити најкориснијем распореду саобраћаја железница и бродова са престоницом. Број возња на трамвајима и сада можемо видети из статистика Дирекције трамваја и осветљења. Али, упоређена са бројем становништва по реонима, она би дала и

слику колико се свет из удаљених реона, дакле најсиромашнији, тим трамвајима служи, да ли би било корисније сачињити цене за велика одстојања, а повећати за мања, као што је н.пр. урадила Загребачка општина, која је поставила исту цену за све возње. Видело би се и то, да ли је оправдана примедба коју поставља најсиромашнији део становништва удаљених предграђа Београда, да оно, својим прилозима за возњу омогућава постављање нових пруга до даље периферије, а кад се те пруге приближе њиховим становима онда кућевласници, за рачун блиске пруге, подижу кирије, тако да се сиротиња опет мора селити далеко од пруге, подигнуте учешћем њених прилога.

Не би била некорисна, за упоредно искоришћење са привредном статистиком, и статистика о броју привредно корисних и луксузних приватних превозних сретстава у Београду.

8. Санитетска статистика

Санитетска статистика несумњиво спада у ред најважнијих. Поред статистике наталитета и морталитета, која је у Београду релативно утешна, јер има више рађања него умирања, ту спада и статистика оболења, за нас од непроцењиве користи у одређивању мера за чување народног здравља престонице. Сада ту статистику води Отсек јавне хигијене.

Док је статистика наталитета и морталитета сигурна, на статистику морбозитета не можемо се много ослањати, јер у њу улазе само случајеви пријављени и лечени код јавних санитарских установа. Случајеви приватног лечења остају у главном незабележени.

Нарочиту пажњу у тој статистици треба поклонити болестима општег друштвеног карактера, као што су туберкулоза и сифилис. Какве су сразмере те болести узеле у Београду, најбоље нам доказује социјални писац г. Слободан Ж. Видаковић у својој књизи „Туберкулоза и сифилис”, награђеној I наградом Српске Краљевске Академије Наука.

Статистика туберкулозних оболења упоређена са статистиком економског стања и становном статистиком, указала би нам несумњиво на многе неопходне мере за спасавање толиких, од првих дана рођења на смрт предестинираних невиних људских бића, жртва данашње друштвено - привредне велерадске структуре.

Статистика сифилитичних оболења указала би нам пут једном бољем отклањању узрока те болести, који се редовно налазе у проституцији. Статистике јавних венеричних амбуланти и сувише су недовољне, јер у Београду има бар 50%, а вероватно и више заражених сифилисом који се, по цену великих материјалних жртава, лече код приватних лекара и тајно, да околима не би сазнала за ту њихову болест и

да их не би одбацила као кухне и презрене. Лекари научници тврде, да у Европи данас свако четврто лице болује или је боловало, од директног или наследног сифилиса. Писац овде мисли, на основу познавања стварности, да у Београду можда и свако треће лице болује, или је боловало од те опасне болести, директне или наследне.

Дуго се у нашим стручним круговима и у јавности водила борба појмова, да ли треба одобрити или забранити затворену или реглементисану проституцију, или пак треба забранити проституцију уопште. Победило је ово последње гледиште, али оно је сасвим нерално, јер нема тих мера, које би у данашњим социјално-економским приликама могле уништити ово вековно зло. Тако, место да проституција буде јавна, затворена или реглементисана, под непрестаном санитарском контролом, она се тајно завукла у ђумезе и јазбине периферијских локала и у приватне куће, без икакве санитарске контроле. Ти локали и те приватне куће постали су прави расадници сифилиса, који се одатле преноси у домове својим разорним моралним и физичким дејством.

Статистике ове врсте, упоређене са истим статистикама других градова, где су усвојени други системи регулисања проституције, несумњиво би упутили и наше санитарске власти на пут најбољег решења. Са мало иницијативе и потстрека од стране статистике, и приватни лекари пристали би да попуњавају статистичке листе за своје приватне пацијенте, у толико више што су имена за статистику непотребна, него тачна регистрација случаја и осталих околности, као н.пр. пол, године старости, професија, брачно стање итд.

9. Културно-социјална статистика

Културно - социјална статистика бави се школама, т.ј. наставницима и ђацима, успесима и неуспесима њиховим, бројем ђака свију школа, свима културним институцијама и њиховим радом, домовима за смештај деце, малолетника, старих и немоћних, институцијама за указивање помоћи и свима сличним установама. У колико спада у ресор наставе, ова статистика имала би да се оснива на статистикама Мин. просвете, а за остало на друге јавне и приватне културне и хумане установе.

У данашње време велике беспослице, која је завладала у целом механизованом свету, а која се и у нашој престоници већ знатно осећа, значајне су и статистике Берзе рада, али оне су недовољне, јер се велики број беспослених радника не обраћа директно Берзи рада, а поред тога постоји и велики број беспослених интелектуалаца.

Беспослица је једна страховито тешка појава данашње цивилизације. Она се неће и не може угушити моментаном помоћи из општих сретстава. Код нас, где још није узела

у велике сразмере, она се може ублажити другим мерама, у првом реду смањивањем претераних прихода појединаца у јавним службама и поделом тог вишка у запослењу незапослених. Са социјалне тачке гледишта, с обзиром на данашње прилике, боље је имати већи број макар и сувишних службеника са осредњим платама, него ли мањи број скупо плаћених, док због тога беспослица расте. Није више оправдана примедба, да ће се слабијом платом добити лошији рад. То је било меродавно у доба конјуктуре. Данас има беспослених интелектуалних и стручних радника одличних способности, који не могу наћи упослење, док много лошији, који су у доба конјуктуре пристајали на мање награде, сада, по бирократској прогресији заузимају места са претераним приходима, стеченим не својом способношћу него инертном силом хијерархијске дизалице.

10. Статистика о раду општинских предузећа

Статистика о раду општинских предузећа даје слику о снабдевању становништва водом, електриком, месом са кланица, млеком, о канализационој мрежи, извозу сметлишта, поливању и чишћењу улица итд. Она је врло драгоцена за попуњавање, упоређивање и студирање свих других до сада набројаних статистичких грана.

11. Статистика јавне безбедности

Статистику јавне безбедности прикупља уопште Управа града, а делимично, односно реонски, квартави. Она је значајна, јер открива криминалне тенденције друштва, узроке криминалитета и гнезда где се криминалитет највише развија. Према томе, указује и места, где треба криминалитет највише угушивати у свом зачетку, с једне стране полицијским, а с друге превентивним социјалним и културним утицајем и мерама.

Полицијској статистици је дужност да убедежи само криминалан случај, т. ј. параграф, и остала генералија кривца. Социјалној статистици је дужност да те податке упореди са условима и амбијентом у ком је поникао криминални инстинкт. На основу те компарације научни криминалиста и социолог извешће закључке и дати законодавцу правац којим ће поћи у предузимању и прописивању превентивних мера за сузбијање криминалитета.

За искоришћавање криминалне статистике у Београду незгодна је, као што смо већ раније казали, подела квартова, која је изведена тако, да већина квартова не обухвата један реон у коме је сконцентрисан елеменат слич-

них материјалних и друштвених околности, него квартави обухватају територије, где на једном делу живи елеменат са свим различит, него ли у другом делу.

12. Метеоролошка статистика

Метеоролошка статистика претставља већу вредност за климатска и туристичка места. Али, она није без значаја ни за велике вароши. Правац сунчаних зракова и ветрова врло је важан у питању трасирања улица и постављању одаја за становање.

Правац београдских улица није у том погледу најсретнији. Главне артерије (као улице Кн. Михајла, Кр. Милана, Васина, Карађарђева, а нарочито Кр. Александра) окренуте су тако, да кошава кроз њих брише у директном налету са дунавске долине. Ни попречне улице, у погледу станова, немају много сретнији положај, јер махом прозори главних одаја гледају или на исток, или на запад, уместо да су што више окренути југу.

Ово се истина не да више поправити, али при парцелисању и регулисању нових насеља треба повести озбиљног рачуна о правцу улица, с обзиром на метеоролошке и климатске прилике Београда.

*
* * *

Да би се постигло све што је у овом чланку изнето, потребно је проширити и повећати делокруг рада општинске статистике, поставити га на сасвим модерну основу, са што више радника факултетски и стручно квалификованих.

Пашће можда приговор, да би то изазвало велике финансијске жртве у овом времену, када треба штедети у свима правцима. Али, не треба заборавити, да ово проширивање статистике не би захтевало скоро никакве материјалне расходе (осем штампања извесног броја јевтиних формулара и утрошка пера, мастила и хартије). Повећани расходи били би само лични, на плате већег броја особља. Но, тиме би се учинило и једно добро, јер би извесан број беспослених, дакле непродуктивних и пасивних чланова наше градске заједнице, постао привредно активан, што би опет тој заједници користило.

А користи, које би једна тако разрађена статистика учинила и државним и општинским властима, и појединцима, и целој муниципалној заједници, биле би заиста тако велике, да би потпуно оправдале оно неколико службеничких плата, за то предвиђених у буџету расхода.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

М. Зечевић

Уређење домаћих башта у градовима

II

У нашем ранијем чланку („Београдске општинске новине“) говорeћи о цвећу у градини рекли смо да је у погледу групирања цвећа у башти важно познавати карактерне особине цвећа. Те карактерне особине цвећа имају великог утицаја на лепоту једне баште. О тим особинама цвећа говорићемо овога пута.

У главним линијама цвеће се дели по карактерним особинама, по времену сетве, по захтевима у погледу светлости или сенчења, по захтеву земљишних услова, по карактеру пораста, по времену цветања, по боји цвета и по употреби.

По времену сетве. У јесен се може сејати цвеће: налeп (аконитум) кадилка, калошић (саса) љубичица, арабис, лепа ката (летња), каранфил, миришљави грашак, жаворњак (једногодишњи и двогодишњи) перуника, зевалица, мак, драгољуб, поменак, летња хризантема и руже. У пролеће непосредно у земљу може се сејати: бесник, алисум, лисичији реп, врбена, фацелуа, каранфил (једногодишњи) жаворњак (једногодишњи), миришљави грашак, снијег (иберис), невен, царево око, звончић, шебој, вучек (једногодишњи), мак, драгољуб, поменак, мачкови бркови, летња хризантема, пркос, сунцокрет, резеда, лепка (силена) удовица, кадива, пламенац, попадија. *Лако расту као самоникле:* алисум, лазаркиња, лепа ката (дуговечна), ајдучка трава, фацелија, мак, красуљак, чувида, драгољуб, поменак, сунцокрет, љубичица рожаста.

По захтевима светлости. У полутами или сенци, нарочито ако гране дрвећа не падају, може да успева: кадилка, алисум, калошић, лазаркиња, лепа ката, лепи човек, бегонија, каранфил (једногодишњи), доронико, шафран, перуника, невен, звончић, жути шебој, ђурђевак, лијер (крим), мак, красуљак, зелен каја, поменак, ноћурак, сунцокрет, новчић, миришљави канатац (резеда), дуван, кадифа, лала, љубичица миришљава и рожаста, пламенац, функција, хепатике, хризантема, попадија. *Расту искључиво у засени:* кандилка, калошић, лепа ката, каранфил турски, невен, ђурђевак, красуљак, поменак, јаглика, кадифа, љубичица миришљава.

По условима земље. Цвеће које не тражи особиту земљу и задовољава се за своје развиће сваком добром баштенском земљом: агсратум, лепа ката, лепи човек, бигнонија, миришљави грашак, врбена, зимзелен, фацелија, гајлардија, каранфил (једногодишњи), годечија, жаворњак, бесник, снијег (иберис), оман, перуника, царево око, кларкија, звончић, кобеја, љиљан, мак, малоп, красуљак, намезија, игрубица, јаглика, летња хризантема (воловско око), кадифа, љубичица рожаста, падини тугови (фритиларија).

Цвеће које захтева влажну или умерено влажну земљу: кадилка, налeп, брионија, перуника (један део), кана, ђурђевак, љиљан, вучак, поменак, дремовац, висисаба, полигонум, љубичица обична, падини тугови, функција.

Цвеће које захтева суву земљу: бартонија, вероника, гипсофила, перуника (неке одлике), летњи шебој, вучак, мачкови бркови, пркос, камењарка, петлова креста.

Цвеће које тражи тешку земљу: бесник пролетњи, алисум, ајдучка трава, слиће, вероника, каранфил вишегодишњи, перуника, љубичица обична.

Цвеће које тражи лаку земљу: кадилка, арабис, бегонија, стиснуша, перуника неке сорте, ђурђевак, мак, висисаба, јаглика, камењарка.

Цвеће које тражи кречну земљу: агератум, калошић, миришљави грашак, каранфил, георгина, жаворњак, царево око, ђурђевак, вучак, сунцокрет, миришљави катанац (резеда) камењарка, удовица, љубичица обична, хризантема.

По особинама пораста: цвеће које у времену цветања може да достигне пораст до 100 см. па и више: кадилка налeп, лисичији реп, лепа ката, смиље, бигнонија, украсни пасуљ, георгина, сабљачица, глицинија, миришљави граор, дороника, ладољез, жаворњак, кана, кобеа, звончић, царево око, љиљан, павит, вучак, црни слез, кадифа неке сорте.

Цвеће које ниско расте и добро је за бордуре: агератум, алисум, љубичица дан и ноћ, арабис, лепа ката поједине сорте, бегонија, врбена, зумбул, годечија, миришљави граор одлика купидон, стиснуша, звончић, лобелија, вучак, зевалица неке сорте, красуљак, чувида, зеленкада, драгољуб, трубица, висисаба, пр-

кос, јаглика, ружа полијанта, мала љута рада, сигена, кадифа неке одлике, лала, пламеник неке одлике.

Цвеће добро за ниске групе: агератум неке сорте, лепа ката неке сорте, љубичица дан и ноћ, калошић, лобелија, драгољуб, пркос, ружа полијанта, силена, пламеник неке одлике.

По времену и карактеру цветања: Цветају рано у пролеће у топлим крајевима, а средином или крајем пролећа: бесник пролећни; калошић неке сорте, арабис, перуника неке одлике, шафран, висабаба, јаглика, лала неке одлике, пламеник вишегодишњи неке одлике.

Цветају у другој половини пролећа, а у хладним пределима у почетку лета: калошић неке сорте, љубичица дан и ноћ, лепа ката вишегодишње неке сорте, зумбул, диклитра, стиснуша, перуника неке сорте, ђурђевак, љиљан, красуљак, зелен када, поменак двогодишњи, јаглика, руже парковске лутса (жута), иванско цвеће, лала, љубичица обична, пламеник вишегодишњи.

Цветају у другој половини лета, пред јесен или у јесен: калошић неке сорте, лепа ката вишегодишња јесења, различак једногодишњи један део, вероника, георгина, сабљачица, оман, шафран један део, жути шебој, шебој јесењи и зимски, крин један део, руже.

Цветају дуго: агератум, лисичији реп (штирак) калошић, љубичица дан и ноћ, бегонија, пасуљ, невен, љиљан, вучак једногодишњи, мак, црни слез, драгољуб, поменак вишегодишњи, ноћурак, миришљави катанац, руже, удовица једногодишња, кадифа, љубичица рожаста, пламеник једногодишњи, цинија вишегодишња.

Цветају разнолико: кадилка, калошић, каранфил, георгина, зумбул, миришљави граор, иксија, шебој, зевалица, љутићи, руже, удовица једногодишња, лала пламеник, цинија.

Цветају јасном бојом: бесник пролетњи, калошић један део, бегонија, пасуљ, врбена, каранфил једногодишњи, георгине, невен, лан, зевалица, мак, драгољуб, сунцокрет, пркос, љутићи, руже један део, лала један део, пламеник један део, петлова креста, цинија.

Цветају голубије и плаве боје: агератум један део, љубичица дан и ноћ један део, лазаркиња, лепа ката вишегодишња један део, различак један део, вероника, фацелија, зумбул један део, жаворњак један део, перуника један део, звончић један део, лобелија, поменак један део, удовица, љубичица један део.

Цветају жуте, жутомрке или црвено мрке боје: бесник пролетњи, алисум, бартонија, брионија, оман, невен, царово око, жути шебој, љиљан, сунцокрет, кадифица.

Јако миришљаво цвеће: алисум, каранфил, зумбул, миришљави граор, жути шебој, летњи шебој, ђурђевак, лијер један део, миришљави катанац, руже, љубичице.

Цвеће које даје најбољи материјал за сечење за букете и за продају у граду: аквиле-

гија, налеп, лепа ката, спориш, смиље, различак, вероника, каранфил, георгина, зумбул неке сорте, сабљачица, жаворњак, бесник, миришљави граор, снијег, иксија, оман, перуника, невен, царово око, жути шебој, ђурђевак, летњи шебој, љиљан, крин, вучак, зевалица, красуљак, зеленкада, поменак, мачкови бркови, сунцокрет удовица, руже хризантеме, љутићи, кадифица, лала, пламеник, петлова креста, цинија.

Баштенско цвеће добро за гајење у саксијама: агератум, калошић један део, љубичица дан и ноћ, лепа ката једногодишња, лепи човек, бегоније кртоласте, врбена, каранфил, зумбул, бесник, миришљави граор (одлика Купидол), шафран, жути шебој, ђурђевак, летњи шебој, крин, лобелија, зевалица, красуљак, крин, драгољуб, поменак, трубица, миришљави катанац, руже кадифица, лала, пламеник неке одлике, петлова креста.

Једногодишње је цвеће: агератум, бесник, алисум, штирак, лазаркиња, лепа ката, лепи човек, смиље, различак, врбена, силена, фацелија, каранфил, жаворњак, стиснуша, невен, царово око, звончић, жути и летњи шебој, лобелија, вучак, зевалица, мак, чувида, драгољуб, мачкови бркови, сунцокрет, пркос, трубица, иванско цвеће, миришљави катанац, лепка, удовица, кадифица, перјаница, попадајица.

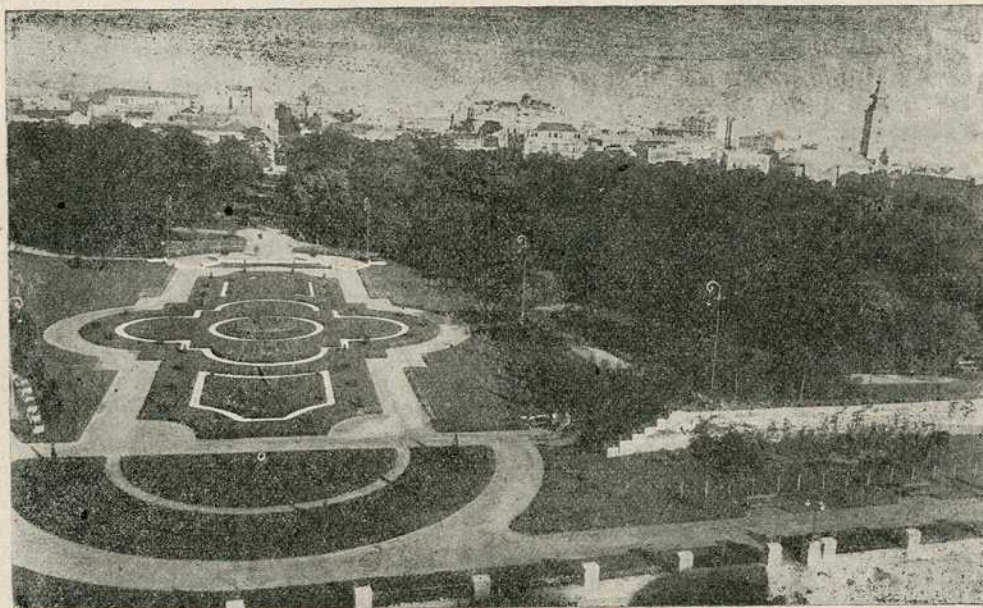
Двогодишње је цвеће: љубичица дан и ноћ, каранфил, бесник, звончић, трандавиље, поменак, мала љута рада.

Дуговечно је цвеће: бесник, кадилка, налеп, алисум, калошић, лепа ката, спориш, бегонија, вероника, зимзелен, каранфил, георгина, сабљачица, жаворњак, снијег, оман, перуника, кана, царово око, звончић, шафран, ђурђевак, љиљан, красуљак поменик, јаглика, љутић, каменика, удовица, љубичица обична, пламеник, зимске руже.

Пењалице (пузавице). За покривање зида, стена, тераса, ограда, да ови објекти неби имали мртви изглед у једној башти која је засађена цвећем и дрвећем, а затим за покривање ладњака и за декорацију самих башта са образовањем пирамида од цвећа и разних укрских облика, служи цвеће које у свом порасту пузи или се пење. Поред ампелопсиса и бршљана у нашим баштама у Београду могу се видети и друге цветне биљке пузавице, а у првом реду *бигонију* (*Tecoma radicans*); има трубчасте и јако црвене или жућкасте цветове и врло лепо, јасно зелено лишће са чиме прави врло леп декоративни украс. Подноси нашу климу, свако земљиште а не бира ни положај према сунцу. Развија се врло брзо и може да се пење до 4 м. висине. *Глицина* (*Glicinia*) по боји цвета бела или виолет, јасно зелено лишће; достиже дужину пораста 12 м., а највише се сади око капија и пергола. *Миришљави граор вишегодишњи* (*Lathyrus latifolius*) расте високо до 2 м.; цвета обилно и у

разним бојама са чиме даје врло лепу слику и врло добро покрива ограде, особито ако има жице за пењање. *Лоницера* (*Lonicera caprifolia*) врло добра декоративна пузава биљка; цветови миришљави; на зими отпорна. *Кобеа* (*Cobaea scandens*) дуговечна пузавица, лепо цвета у крупним белим или црвенкасто жутим цветовима, брзо расте и покрива одређене декорације. *Павит* (*Clematis*) може врло лепу групу у башти да образује било на трави, било са комбинацијама са украсним шибљем би-

ло на огради, за пирамиде, ладњаке итд. *Полигонум* (*Polygonum baldschuanicum*) расте врло брзо и добар је за декорацију ладњака и капија. *Pladiantha dubica* је такође врло добра декоративна пузавица достиже висину 3 м., цвета обилно; има лишће декоративно. *Ладолж* расте брзо, високо, добар за покривање стена, зидова, ограда и за пирамиде. *Пасуљ* многоцветни, расте брзо, високо до 4 м. богато и лепо цвета; добар је за покривање тераса и за израду пирамида.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Синиша Л. Сретеновић

Снабдевање Београда млеком

Несумњиво је једно од најважнијих питања, после хлеба и меса, проблем снабдевања Београда млеком. О томе су већ „Београдске општинске новине” у своје време доносиле низ стручних и компетентних чланака, као што је од стране истог Отсека Општине града Београда извршена и анкета на лицу места по овоме питању. Али, мислим да се једно овако нерешено актуелно питање, да би се дошло до жељених резултата, могло опет ставити на дневни ред.

Према статистичким подацима Београд троши просечно око 50.530 литара млека сваког дана што би значило, ако би се узела просечна данашња цена од 3.— динара на литар, да Београд даје дневно за млеко динара 151.590.—

Млеко како се данас доноси на продају у Београд не одговара ни хигијенским условима нити даје за дадашње прилике задовољавајућу цену. Разлог је тај; што Београд нема своју централну млекару, општинску или приватну, из које би се београдско грађанство снабдевало добрим и јефтиним млеком.

Код нас је, на жалост, производња млека у рукама ситних сопственика који имају једну, две, три или највише десет крава и који према томе немају ни материјалних могућности за све оно што је потребно модерном млекарству. Даље, наше је млекарство у рукама људи, који не само услед незнања праве нехотично, можда, од доброг млека лоше, но су још већина од њих склони да у млеко сипају воду и скидају павлаку.

У Београду је продукција млека распарчана на 300—400 људи, који нити имају каквог вишег појма шта је млеко, нити су у могућности, услед материјалног стања, да добаве потребне судове, апарате за одржавање чистоће, ладњаче, нити имају штале ни послугу, како то треба да буде.

Млеко у Београд доноси већином земљорадник околних села и то; сељак који сам примитивно гаји један мали број крава за мужу, посредник који купује по селу млеко из разних руку и задруге млечне које постоје у врло малом броју.

Млеко је најпогодније за живот и успевање многобројних микроба организма. Ти организми доспевају у млеко из самог животињског организма, или доспу с поља у канале

сисе. Исто тако дешава се, да тај малени свет за време муже доспе у млеко. Ту се у млеко невероватном брзином умножава тако, да један литар млека после 2—3 сата садржи неколико милијарди тих организма којих има, доласком у човечији организам, и штетних — проузрокују разна оболења као тифус, туберкулозу и др. Ова се оболења јављају највише код одојчади. Поменути организми састоје се највећим делом из бактерија, које ни мало нису штетљиви, но шта више они су потребни као садржај сира, киселог млека и других млечних производа.

Врло често се дешава да штетљиви т.зв. патогени микроорганизми доспу у млеко,

Контролисање млека у Београду

било од болесне краве, било приликом манипулације с млеком док не доспе на сто потрошача.

Срећа је та, што се већином млеко доноси у организам тек онда пошто се изложи високој температури на којој цео тај ситни свет угине.

Из овога се види од колико је важности познавање микробиолошких особина млека. Још кад се има на уму, да код нас за сада никаква врста фалсификовања млека није тако по здравље потрошача опасна као млеко нерационално манипулисано, — нечисто млеко.

Велики градови на западу обраћају нарочиту пажњу на људе који се занимају производњом млека, траже од њих извесно знање

О млеку, његову манипулисању, стоци и свим другим потребама а у вези са млекарством. Од тих људи се тражи да имају све потребно за рационалну негу и одржавање млека.

У Бечу је млеко, у погледу његове чистоће, подељено у три групе, дакле, микробиолошке стране и то: обично млеко какво га ми пијемо; боље млеко са нарочитим прописима манипулисања; и асептичко добивено млеко, које помоћу нарочитих апарата не долази у додир са спољним ваздухом.

Резултат испитивања ових врсти млека у погледу микроорганизама који она садржавају у једном кубном сантиметру овакав је:

	обично млеко	боље млеко	асептички добивено млеко
1) у музлици има микроба	100.000	3.000	150
2) у сакупљајућој канти има микроба	200.000	10.000	200
3) у канти за време транспорта има микроба	300.000	20.000	400
4) после муже на 6 сати има микроба	600.000	40.000	250
5) после муже на 12 сати има микроба	3.000.000	100.000	400

Ова таблица показује најбоље колику велику вредност при манипулисању са млеком има чистоћа штале, послуге, судова и цедила. Затим из ње се види колико знања, материјалних средстава располаже онај, који хоће да се бави производњом млека.

Код нас се контрола млека своди само на то, да се види да произвођач није вадио из млека масне састојке, додавши воду или какве друге штетне материје, — а за осталим његовим лошим странама, патолошким микроорганизмима, чистоћом и др. апсолутно је немогуће трагати. За контролу млека у погледу његове микробиолошке, понајважније, исправности нема другог начина до дуготрајна и гломазна процедура у бактериолошким институтима.

Млеко се у Београду фалсификује већином одузимањем масла и досипањем воде, док других фалсификата нема, или их има у врло малом броју. За сузбијање тих фалсификата постоје две врсте контрола млека, прво: мерењем његове специфичне тежине и друго; контрола млека у хемиској лабораторији, где се испитује количина масти, сув остатак и специфичну тежину млека. Овај други начин контроле млека много је сигурнији од првог.

Мерењем специфичне тежине млека долази се до знања, да ли је млеку одузимано масло, и да се услед тога умањила специфична тежина испод нормале. Са оваком контролом не може се знати дали је фалсификатор сипао у млеко воду, јер мерењем специфичне тежине, не само да се не постизава контрола

млека, но се иде чак на руку фалсификатору, јер ако он одузме млеку масло а дода воду, тек тада изађе нормална специфична тежина. Тако, на овај начин вешт фалсификатор избегне казну, јер зна да млеко коме је одузето масло а додата вода излази на лактодезиметру са нормалном специфичном тежином, док се казни онај, чија је специфична тежина млека испод нормале, који недовољно или нерационално исхрањује своју стоку за мужу.

У Берлину, Бечу и другим већим варошима нормиран је проценат масти за садржај млека. Ако се нађе мањи проценат од нормале продавац бива кажњен, без обзира да ли је млеку одузимано масло или је тај мањак масти дошао услед недовољне и рђаве сточне исхране.

Један немачки велики познавалац млекарства, имао је право кад је рекао, у погледу каквоће млека, да је то ствар савесности произвођача (die Geniensenssche des Producenten).

На крају — о контроли млека — важно је напоменути појаву згрушавања — кварења млека. Ова појава није толико важна са здравствене стране гледишта, колико на економску страну произвођача и потрошача. То је млечна киселина (acidität), која долази највише отуда, што се млеко за време од муже до варења није одржавало на ниској температури. А има и случајева где се млеко прогруша и услед тога што су млечни судови били нечисти; или дешава се, што је дотична крива имала болесно виме.

Овако млеко кад се при кувању згруша не једе се и не употребљава се низашта, те према томе нема опасности по здравље човека, док се, разумљиво, са материјалне стране штети. Услед овог кварења неопходно је потребно имати за модерно млекарство хладњаче, апарате за прање и стерилизацију судова а у исто време новац, поред савесности произвођача.

Из овога се види, да је у Београду контролисање млека врло гломазно, нарочито кад се узме у обзир распарчата производња млека. Затим, немогуће је водити контролу над сточном исхраном и млечним судовима. Контрола млека врши се само у ужем смислу.

По питању снабдевања Београда млеком и подизању централне млекарне, пре две године, када су „Београдске општинске новине“ извршиле познату анкету млека, Суд Општине београдске позвао је чувеног данског експерта за млекарство Хана, да он по овом питању да своје мишљење — предлог за оснивање једне централне млекарне у Београду. Тада је г. Хан обишао сва околна села, која снабдевају Београд млеком. Г. Хан је простудирао свестрано цео овај елаборат и испитао месне прилике околине Београда о чему је тада поднео Суду Општине града Београда обиман и исцрпан извештај о пита-

www.универзитет.бг.бл.отек.а снабдевања Београда млеком и подизању Централне млекаре у Београду.

Изнећу један мали извод из стручног дела студије г. Хана о капацитету централне млекаре, који гласи:

„Капацитет централне млекаре

— Предлажем подизање Централне млекаре за варош Београд са почетним капацитетом од 50.000 литара млека дневно, при чему се мора предвидети лака могућност да се тај капацитет прошири на двоструку количину млека.

Пошто варош вероватно неће предузети ништа да полициским забранама спречи рад досадашњих лифераната млека, мора се рачунати са тим да ће потрошња млека за пиће с почетка моћи бити покривена од нове централе само делимично.

По мојој приближној оцени може се рачунати са дневном потрошњом, с почетка, од 25.000 лит. млека, што ипак инсистирам на поменути капацитет од 50.000 литара на дан разлог је следећи:

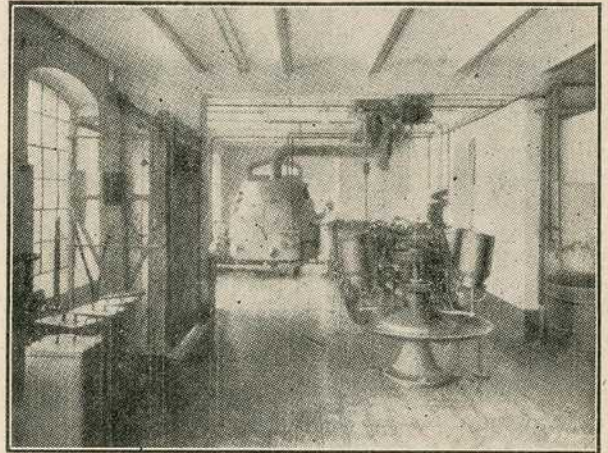
Када се лиферују само првокласни млечни производи, као што ће овде бити случај, потрошња ће према искуству неизоставно расти, па ће тиме пре свега млеко све више и више бити тражено. Такође стари лиферанти биће принуђени, да своје муштерије не би изгубили, узимати млечне производе само од централе.

Отуда се има очекивати да ће капацитет од 50.000 литара дневно бити постепено достигнут разумним вођењем посла уз потребно вођење рачуна о бројном стању становништва града.

Што се тиче рентабилитета посла у прво време, то овај с обзиром на горе поменути

количину млека од 25.000 литара не игра никакву тако велику улогу да би се исплатило градити мању централу.”

Затим је г. Хан изнео опширан предлог о избору методе загревања. У исто време изнео је потребе за оснивање сабирних станица у овим местима: Железнику, Жаркову, Обре-

Одељење за прање судова једне модерне млекаре великог града

новцу, Реснику, Великом Сопоту, Младеновцу, Гроцкој, Смедереву, Панчеву, Земуно, Батајници, Инђији, Старој Пазови, Бешки, Путинцима, Краљевици, Митровици и Руми.

Да би београдско грађанство имало добро млеко једини је начин концентрисање производње млека, којим би се путем једино било у стању да набаве све потребне савремене справе за модерно млекарство, где би се при том могла и контрола целе производње лакше вршити.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Дневничари као одговорно особље

— Један значајан проблем из општинске службе —

Пада у очи да у неким општинским установама и одељењима, која имају кредите за режисне радове, има међу дневничарима један знатан број квалификованих стручних лица, која би по функцији, коју врше, и могли и требали бити регулисани. Ови дневничари су често на важним и одговорним местима и у општинској су служби Београда по 10 и више година.

Служба, коју ови дневничари обављају, не трпи непосредно од њиховог рада, јер то су обично квалификовани стручњаци: техничари и занатлије, али је подела одговорности у оваквим случајевима увек таква, да онај мали број регулисаног особља, који ради са овим дневничарима, стварно сноси сву законску одговорност за рад целе једне групе људи. Ово је последица начина третирања свих дневничара у општинској служби, који по Закону о заштити радника уживају једнако право отказа као и послодавци, и изузев за чисто кривичне радње не одговарају ни материјално ни морално више него што им износе неисплаћена — петнајестодневна плата. Међутим, *има дневничара којима се поверавају објекти од велике вредности и њихова одговорност би требала да буде иста онолика колико и њихових регулисаних другова.*

Али рђава страна овакве употребе дневничара не лежи само у томе, што по Закону они не могу бити одговорни руковоаци, већ и у томе што су у сравњењу са својим регулисаним друговима у једном подређеном положају, јер не уживу ни право напредовања у служби нити право пензије ни сталности, док су привидно боље награђени из простог разлога што је садашњи Статут према групи материјала у општинској служби неправичан.

Услед ове разлике у третирању регулисаног и дневничарског особља, многобројне се тешкоће које се у службеним односима јављају а за чије регулисање нема једне правичне и законске санкције, јер Закон о Заштити радника не намеће никакву дисциплинску одговорност дневничарима. Најефикаснија санкција овог закона је отпуштање из службе, али то у врло много случајева не користи служби а погађа неоправдано оно особље које би било способно да понесе пуну одговорност за свој рад.

Нарочито је природа техничких послова таква да се извесне грешке не примећују одмах и не могу бити категорисане као кривична дела, већ као дисциплинске грешке, те се одговорност теже утврђује.

Знатан број дневничара стручњака у оп-

штинској служби долази у главном отуда што се сваке године, при саставу буџета, у најбољој намери штедње, издају строга упутства која увек онемогућују повећање персоналних позиција, те је сваки предлог буџета рађен тако да личи што више на прошлогодишњи, да би у разним инстанцијама лакше пролазио.

Тако се догодило да се формације разних одељења повлаче по неколико година исте и ако се посао развијао и захтевао уполсење нових снага. Ове нове потребе су задовољаване путем дневничара.

Али ово није једини разлог што постоји знатан број стручних квалификованих људи међу дневничарима. Садашњи Статут особља, Општине града Београда, на жалост, предвиђа тако слабе награде за стручно техничко особље, и сврстава их у исту категорију са службеницима, чије су квалификације слабије и чија служба не носи ону одговорност коју има техничка служба.

За оправдање овога наводим да су машинисти, којима се поверава руковање машинама чије вредности обично износе на стотине хиљада динара, сврстани у исту категорију као и болничари и дезинфектори.

Услед овога су многи стручни службеници радије остајали дневничари него што су пристајали на регулисање, а поред тога су у времену превођења на нов статут многи регулисани службеници превођени у дневничаре да би остали у служби, јер би иначе морали оставити посао.

Међутим, ради правичнијег регулисања службених односа, велика је потреба да се према стручном особљу у општинској служби учини правда и да се приликом састава новог буџета поведе рачуна о могућности превођења оних стручних дневничара у статутско особље, који врше стварно одговорне функције.

Ма какво регулисање њиховог положаја, било изменама у самом статуту и омогућењем разврставања, било доношењем једне дневничарске прагматике, допринеће много квалитету рада појединим техничким установама Београдске општине, јер се друкше осећа у служби један службеник са регулисаним односом а друкше онај који и после 10—15 година предане службе може да изгуби своје место приликом најмање грешке или, што је још горе, приликом промене старешина, који не морају имати никаквих обзира према онима које ни Закон о заштити радника довољно не штити.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Дневничари као одговорно особље

— Један значајан проблем из општинске службе —

Пада у очи да у неким општинским установама и одељењима, која имају кредите за режиске радове, има међу дневничарима један знатан број квалификованих стручних лица, која би по функцији, коју врше, и могли и требали бити регулисани. Ови дневничари су често на важним и одговорним местима и у општинској су служби Београда по 10 и више година.

Служба, коју ови дневничари обављају, не трпи непосредно од њиховог рада, јер то су обично квалификовани стручњаци: техничари и занатлије, али је подела одговорности у оваквим случајевима увек таква, да онај мали број регулисаног особља, који ради са овим дневничарима, стварно сноси сву законску одговорност за рад целе једне групе људи. Ово је последица начина третирања свих дневничара у општинској служби, који по Закону о заштити радника уживају једнако право отказа као и послодавци, и изузев за чисто кривичне радње не одговарају ни материјално ни морално више него што им износе неисплаћена — петнајестодневна плата. Међутим, има дневничара којима се поверавају објекти од велике вредности и њихова одговорност би требала да буде иста онолика колико и њихових регулисаних другова.

Али рђава страна овакве употребе дневничара не лежи само у томе, што по Закону они не могу бити одговорни руковоаци, већ и у томе што су у сравнењу са својим регулисаним друговима у једном подређеном положају, јер не уживу ни право напредовања у служби нити право пензије ни сталности, док су привидно боље награђени из простог разлога што је садашњи Статут према групи материјала у општинској служби неправичан.

Услед ове разлике у третирању регулисаног и дневничарског особља, многобројне се тешкоће које се у службеним односима појављују а за чије регулисање нема једне правичне и законске санкције, јер Закон о Заштити радника не намеће никакву дисциплинску одговорност дневничарима. Најефикаснија санкција овог закона је отпуштање из службе, али то у врло много случајева не користи служби а погађа неоправдано оно особље које би било способно да понесе пуну одговорност за свој рад.

Нарочито је природа техничких послова таква да се извесне грешке не примећују одмах и не могу бити категорисане као кривична дела, већ као дисциплинске грешке, те се одговорност теже утврђује.

Знатан број дневничара стручњака у оп-

штинској служби долази у главном отуда што се сваке године, при саставу буџета, у најбољој намери штедње, издају строга упутства која увек онемогућују повећање персоналних позиција, те је сваки предлог буџета рађен тако да личи што више на прошлогодишњи, да би у разним инстанцијама лакше пролазио.

Тако се догодило да се формације разних одељења повлаче по неколико година исте и ако се посао развијао и захтевао упослење нових снага. Ове нове потребе су задовољаване путем дневничара.

Али ово није једини разлог што постоји знатан број стручних квалификованих људи међу дневничарима. Садашњи Статут особља, Општине града Београда, на жалост, предвиђа тако слабе награде за стручно техничко особље, и сврстава их у исту категорију са службеницима, чије су квалификације слабије и чија служба не носи ону одговорност коју има техничка служба.

За оправдање овога наводим да су машинисти, којима се поверава руковање машинама чије вредности обично износе на стотине хиљада динара, сврстани у исту категорију као и болничари и дезинфектори.

Услед овога су многи стручни службеници радије остајали дневничари него што су пристајали на регулисање, а поред тога су у времену превођења на нов статут многи регулисани службеници превођени у дневничаре да би остали у служби, јер би иначе морали оставити посао.

Међутим, ради правичнијег регулисања службених односа, велика је потреба да се према стручном особљу у општинској служби учини правда и да се приликом састава новог буџета поведе рачуна о могућности превођења оних стручних дневничара у статутско особље, који врше стварно одговорне функције.

Ма какво регулисање њиховог положаја, било изменама у самом статуту и омогућењем разврставања, било доношењем једне дневничарске прагматике, допринеће много квалитету рада појединим техничким установама Београдске општине, јер се друкше осећа у служби један службеник са регулисаним односом а друкше онај који и после 10—15 година предане службе може да изгуби своје место приликом најмање грешке или, што је још горе, приликом промене старешина, који не морају имати никаквих обзира према онима које ни Закон о заштити радника довољно не штити.

Налазим да би се од прихода који би се убирани од посетилаца парка који користе клупе и столице за седење, могли покрити сви трошкови око инсталирања и одржавања једне мање концертне радио-станице. Имајући у виду да се засад не наплаћује употреба клупа и столица, то значи да би без икаквих материјалних жртава по Општину, овај парк могао добити концертну радио-станицу. Решење у овом смислу грађанство из овог краја, које свакодневно посећује овај парк у великом броју, са много радости и задовољства би поздравило.

У случају инсталирања било једне или више концертних радио-станица, нарочита пажња мора се посветити програму који би ове станице приказивале. Мислим да би потпуно на свом месту било, да Општина прими на себе старање око састављања целокупног програма. То би била најбоља гаранција да би тај програм био у музичком погледу на савременој висини музичке уметности и претежно националног карактера. Ако би овај предлог из макаквог разлога био неприхватљив, њега би требало изменити само утолико, што би Општина делегирала своје преставнике који би учествовали у саставу програма и контроли његовог извођења. Ова мера од стране Општине нарочито је потребна зато, што се овај програм изводи тако рећи на општинском земљишту, а затим у престоници

наше земље, а с обзиром на искуство да нас програм прве станице није могао потпуно задовољити.

Најзад, што се програма тиче, налазим да би Општина требала да за себе задржи право да преко ових станица по потреби врши извесна саопштења грађанству (преко свог Отсека за штампу), што је досад принуђена да чини само путем новина и плаката; затим, да с времена на време ангажује личности која би држала актуелна предавања (на пр. из хигијене), итд. итд. Јер, ове станице слуша искључиво београдско грађанство и, што је најглавније, у исто време на пр. једно предавање могу да слушају више хиљада лица. Општина има свој Отсек за штампу и туризам, који би ове станице врло добро могао искористи за пропаганду. Фирма која буде инсталирала ове станице, нема разлога да се противи искоришћавању ових станица од стране општине. На против, она и сама у том случају доста добија, јер дужина програма пашће у сваком случају на њен терет, па према томе јасно је колико она добија ако би Општина сваки дан по један сат за време програма употребила станице за своје потребе.

Рад у овом правцу може бити само од свеопште користи по Београд и његово грађанство.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Друштвена хроника:

Београд је, уз учешће преко педесет хиљада Београђана, на најсвечанији начин прославио своју славу Спасовдан

— У присуству изасланика Њ. В. Краља, генерала г. Павла Павловића, Њ. Св. Патријарх са члановима Суда Београдске општине: претседником г. Милутином Петровићем; потпретседницима: г. г. Витором Крстићем, Доброславом Богдановићем и кметом-правником г. Добривојем Вујићем, пресекао је славски колач у свечаној дворани Београдске општине. —

Спасовдан је један од најпригоднијих празника, који се симболично може везати за славну, мученичку и неисцрпну херојску историју града Београда, који је столећима спасавао и бранио западну Европу и њену културу од најезде азијатских завојевача и рушилаца европске хришћанске културе, највећих непријатеља хришћанства. Београд се, као чувар хришћанства, још у доба Римљана узнео до светитељског самопожртвовања и његове жртве за веру још тада су узидане у темеље ове херојске и мученичке вароши, која је себе пуне две хиљаде година приносила на жртвеник слободе, правде и истине.

За Београд се са поносом може рећи, да је спасилац Западне Европе и њене културе. Јер док су се западне европске државе културно и национално васпитавале, Београд је морао, као главни град и бедем на граници Европе и Балкана, на путу са Истока на Запад, да се бори за спасење своје браће по вери, за спасење вере, њихове народности и њихове културе.

Спасовдан је у Београду први славио Деспот Стеван Високи

Симболичну везу Спасовдана са Београдом први је увидео Деспот Стеван Високи, чија је престоница у то доба био Београд. Он је први увео да Београд, као своју славу, прославља Спасовдан, Св. Узнесење Господње. Са чврстом хришћанском вером, мудри и побожни Деспот Стеван Високи, позвао је још онда Београђане да побожно прослављају сваке године Спасовдан, као дан који је именом везан за спасење српског народа и свеколиког човечанства. Од тада, па све до пада Београда у дуготрајно ропство, Београд је славио Спасовдан. Касније, када су Турци заузели Београд, они су уништили све што је хришћанско и од тада је и Београд престао да слави своју славу.

Као успомену на ослобођење Београда од Турака, Спасовдан је свечано прослављен пре седамдесет година

Пре седамдесет година, после страховитог бомбардовања Београда од стране Турака, када је Београд потпуно поново пао у српске руке и када су Србима предани кључеви од града, Београђани су се сетили свога симбо-

Њ. Св. Патријарх г. Варнава са Епископима и Суд Општине Београда са одборницима О. г. Б. излазе из Вознесенске цркве

личног празника, Спасовдана, и тада су га први пут, после Деспота Стевана, на најсвечанији начин празновали.

Од тада Београд је сваке године побожно славио овај велики хришћански празник, који означава спасење и узнесење после страховитих мучења и патњи. Београђани су на свој велики дан са усхићењем носили литију и обилазили запис, који се тада налазио на пољани, где се сада уздиже велика палата Академије Наука.

Касније су ратови и трогодишње ропство Београда под Аустријанцима, омели да Београд прославља своју славу.

Претседништво Београдске општине, г. г. Милутин Петровић, Витор Крстић и Доброслав Богдановић, прошле године обновило је ову традиционалну верску свечаност Београда као престонице нове и моћне Југославије

Прошле године, претседник Београдске општине, г. Милутин Петровић, у жељи да се Београђани сете страдања и спасења свога града, поново је увео празник Спасовдан, као славу Београда. Тада је Спасовдан, први пут по ослобођењу и уједињењу, прослављен на

на Врбици, журила у своје школе, да би и она учествовала у поворкама свечаности. Многобројне музике, војне и грађанске, испред разних поворки интонирале су побожне мелодије. Цела варош била је у свечаном верском усхићењу.

Свечана служба у Вознесенској и Саборној цркви

Свечане божје службе обављене су у Саборној и Вознесенској цркви. Вознесенска црква такође је славила своју славу. У Вознесенској цркви чинодејствовао је лично Њ. Св. Патријарх Варнава са Митрополитом Загребачким, г. Доситејем, и епископима: Никола-

Свечана поворка на Теразијама: За „Небом” Суд и Одбор Општине Београдске

најсвечанији начин, а уз учешће свеколиког грађанства и претставника власти, у гордом Београду.

Овогодишња прослава Спасовдана обављена је уз учешће преко педесет хиљада Београђана

Кроз лепо, ведро и сунчано јутро брујање црквених звона са Саборне и Вознесенске цркве објавило је почетак свечане прославе Београда. Домови и надлештва окићени државним заставама, које су се лепршале и лелујале на тихом ветру, давале су Београду свечан, скоро симболичан изглед. Београђани још од раног јутра у свечаним оделима врвили су Београдским улицама. Сваки се, весело расположен, журио на своје зборно место, одакле је у поворци имао да крене пред цркву. Нарочиту живахност чинила су школска деца, која су у свечаним хаљиницама, као

јем, Серафимом и Венијамином, а уз асистенцију око 20 свештеника и четири архиђакона.

У Саборној цркви свечану службу служио је епископ г. Михаило са викарним епископом г. Тихоном и великим бројем свештства.

Служби у Вознесенској цркви присуствовао је претседник Београдске општине г. Милутин Петровић са потпретседницима: г. г. Витором Крстићем, Доброславом Богдановићем, кметом-правником г. Добривојем Вујићем и целокупним општинским Одбором.

Помен браниоцима Београда

Црква и црквена порта били су препуни света. На јектенија са певнице веома лепо и складно одговарало је Руско певачко друштво. Њ. Св. Патријарх за време службе читао је молитве за срећу и напредак Београда. Служба је завршена свечаним поменом па-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

лим браниоцима Београда, као што се то чини сваке године.

После службе Њ. Св. Патријарх пред олтаром пресекао је славски колач Вознесенске цркве.

Затим је свештенство са претставницима општине, претставницима војних и грађанских власти, разних друштава и грађанством, изишло из цркве и са литијом једанпут се обишло око цркве. За све време хорова и свештенство певали су црквене песме, а побожне жене посипале су литију житом и кукурузом, да би година, по народном веровању, била бирићетна.

Импозантна и величанствена свечана поворка кроз варош

На челу са заставама и грбом града Београда, свечана поворка кренула је од Вознесенске цркве у 10 и по часова. Све споредне улице око цркве почевши од „Славије” (краја Немањине улице) па чак до иза „Лондона”, биле су препуне многобројних корпорација и друштава, која су узела учешћа у поворци. Од „Лондона” до Калимегдана на тротоарима било је преко 30.000 Београђана, који су у збијеним редовима очекивали пролазак литије са величанствену поворком.

Иза заставе са грбом Београда ишла је војна музика, а иза музике марширала је почасна чета II пешад. пука са заставом, па одмах иза њих четници са својом заставом. Бесконачну живописну поворку сачињавали су ђаци основних и средњих школа. Кад је чело поворке већ било стигло до Саборне цркве, њен крај је тек био код „Лондона”. Овако величанствену прославу Београд још није видео.

Иза ђака ношено је безброј црквених барјака са сликом Вознесења Господњег. Дуги редови дечака, у црквеним одеждама, носили су рипиде и чираке са запаљеним свећама. За њима су ишли монахиње и монаси у црним ризама и певачка друштва, певајући непрестано црквене песме.

Под балдахином ишао је иза свештенства Њ. Св. Патријарх са Митрополитом и епископима. А иза Њ. Св. Патријарха ступали су часници Београдске општине, на челу са претседником г. Милутином Петровићем, потпретседницима: г. г. В. Крстићем, Д. Богдановићем и кметом-правником г. Д. Вујићем.

Иза Општинског суда ишли су изаслани претставници скоро свих београдских друштава, па онда општински чиновници, униформисани соколи, а бескрајну поворку грађанства завршавала је опет почасна чета војске.

Молепствија пред Двором и Академијом Наука

За време кретања литије побожне жене су непрестано посипале литију житом и

кукурузом, а Њ. Св. Патријарх са крстом у руци благосиљао је београдско грађанство.

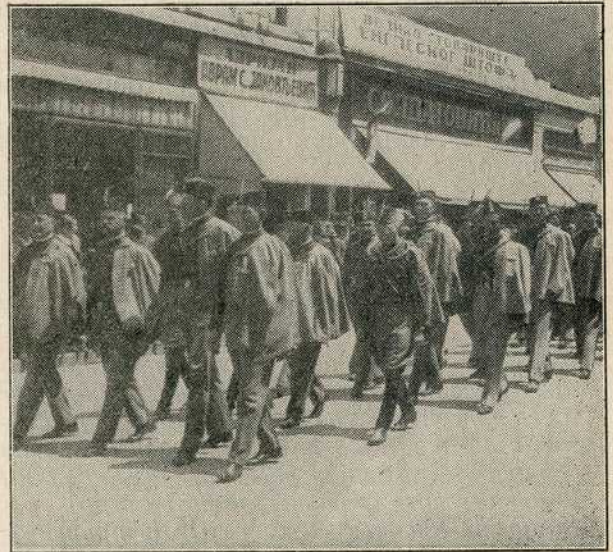
Пред Двором се литија зауставила. Њ. Св. Патријарх је пред Двором прочитао молитве за здравље и дуг живот Њ. В. Краља и Краљевског Дома. Кад је Њ. Св. Патријарх благосиљао Двор, почасна чета код Прашке банке опалила је почасни плотун.

Затим се литија још задржала пред Академијом наука, где се раније налазио запис, и ту је Њ. Св. Патријарх прочитао молитву и читао Јеванђеље.

Код Саборне цркве литија се растурила, и претседништво општине са Њ. Св. Патријархом и часницима отишли су у општину, да пресеку колач.

Слава и сечење славског колача у општини

У 12 и по часова претседништво општине, претседник г. Милутин Петровић са потпретседницима г. г. Крстићем и Богдановићем и

Соколи у поворци

осталим часницима Одбора сачекали су у свечаној одборској сали Њ. Св. Патријарха, који је извршио целокупан славски обред око сечења колача.

Тачно у 12 и по часова у дворану је дошао изасланик Њ. В. Краља, генерал г. Павле Павловић, који је заузео место између претседника Народне скупштине, г. др. Косте Куманудија, Министра Унутрашњих дела, г. Жике Лазића, изасланика Министра правде, г. Сократа Петровића, изасланика Министра Војске и Морнарице, генерала г. Јована Јовановића и изасланика Команданта Београда, пуковника г. Добривоја Стевчића.

Свечана дворана, као и обадве галерије, биле су препуне званица и општинских чиновника.

Славски колач пресекли су са Њ. Св. Патријархом, претседник г. М. Петровић са потпретседницима: г. г. В. Крстићем, Д. Богдановићем и кметом-правником г. Д. Вујићем.

За време сечења колача певао је одлично хор службеника Електричне централе „Никола Тесла“.

У поворци: ученице београдских основних школа

По завршеном сечењу колача, обраћајући се домаћину славе, г. М. Петровићу и осталима, Њ. Св. Патријарх одржао је овај веома леп говор:

Говор Њ. Св. Патријарха

Господине претседниче, господо потпретседници и чланови општинског одбора,

Ја се радујем што могу са вама заједно да поделим радост, радост данашњег славља, радост нашег Београда, престонице моћне и велике Југославије. Наша радост је утолико већа што се крепким кораком враћамо оној дивној старој традицији Стевана Високог, који је први изабрао Београд за престоницу да овај дични град слави празник Вознесења Христовог. Није случајност да наша престоница слави овај велики хришћански празник, који у многоме потсећа на њену мучну судбину. Као што је и Спаситељ света Исус Христос пре свога Васкрсења и Вознесења прошао трновити пут Голготе тако је и Београд имао дане своје историје који су му после Голготе под жезлом нашег узвишеног и храброг Краља Александра („Живео Краљ“) донели васкрсење и славу.

Ето, то је драга моја браћо промисао Божја, и ма којој цркви ми припадали не треба никад да сметнемо с ума, да заборавимо да све долази од Бога и добро и зло. Бог крепи и снажи, Он Својом божанском моћи оваплоћава душу и усађује у људска срца наду. Наша се престоница кроз Господа Бога прославила. Показујући културни напредак на свима пољима људ-

ске делатности она показује и своја религиозна осећања. Београд, православни Београд је данас показао да није безбожнички, да није антирелигиозан, но баш на против да је религиозан и дубоко побожан, да гаји хришћанску љубав, да воли своју цркву. Требало је данас видети ону величанствену поворку, која је смерно и побожно прокрстарила београдским улицама. Она је најлепше показала како наш народ цени и уважава своју веру. Ви господине претседниче са вашим вредним и трудољубивим сарадницима својим радом и својим примером такође сте указали грађанима престонице на пут којим треба да иду. Ја вам зато као Патријарх Православне цркве благодарим и молим се Господу Богу да вас учврсти у тој вери.

Радујем се драга браћо што се враћамо старој вери наших прадедова, што се враћамо оној вери која нам је име очувала. Радујем се што са благословом Божијим полазимо путем препорода, путем боље будућности на челу са нашим љубљеним Краљем Александром („Живео Краљ“), који за добро Свога народа улаже све напоре. Позивам вас зато да сви заједнички кликнемо и поздравимо нашег дичног Краља, који је Својим мислима овде међу нама, са: Живео!”

Сви присутни прихватили су позив Њ. Св. Патријарха, кличући из свег срца: Живео!

Затим је Њ. Св. Патријарх честитао славу г. Милутину Петровићу, као претседнику

Сечење колача у свечаној одборској сали Београдске Општине: Њ. Св. Патријарх г. Варнава говори

Београда. Г. Петровић се захвалио у име Суда Њ. Св. Патријарху, пољубивши му руку, док му је за то време Њ. Св. Патријарх подарио патријаршијски благослов.

После овога претседништво Суда са Одбором Београдске општине, повукли су се у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

претседников кабинет, где су примана чести-тања и где су гости услужени славским по-служењем.

Организација ове велике традиционалне верске свечаности Београда изведена је пре-ко очекивања и у потпуном реду тако, да је превазишла све свечаности које су до сада у

Београду биле приређене. За овако лепо по-сећену и успелу свечаност највећа заслуга припада њеним организаторима, претставни-цима Београдске општине, на челу са прет-седником г. Милутином Петровићем и пот-претседницима: г. г. Витором Крстићем и Доброславом Богдановићем.

Слава и прослава двадесетпетогодишњице Коњичке бригаде Краљеве гарде

Своју славу, а уједно и двадесетпетого-дишњицу свога оснивања, прославила је 25 ов. мес. Коњичка бригада Краљеве гарде.

У кругу за свечане прилике Бригада је била постројена, кад је у 10 и по часова наи-шао Командант Краљеве гарде, армијски ге-нерал г. Петар Живковић. Дочекао га је ге-нерал г. Ратко Ракетић, а рапорт му је под-нео пуковник г. Крстић. Г. Петар Живковић поздравио је војнике и честитао им славу.

Највиши претставници цивилних и војних власти посетили су ову велику војничку све-чаност. Дошао је лично Претседник Краљев-ске Владе г. др. Милан Сршкић, Министар војске и морнарице г. Драг. Стојановић, ми-нистри г. г. др. Којић, Ж. Лазић, др. Шумен-ковић и С. Сркул, Претседник Народне скуп-штине г. др. Коста Кумануди. Београдску оп-штину претстављали су г. г. Јован Гаврило-вић и Павле Кара-Радовановић. Од генерали-тета били су присутни генерали г. г. В. Томић, М. Миловановић, Терзибашић, Трипковић, Петровић, Крстић, Бошковић, Марковић, Д. Петровић, др. Ж. Трпковић, М. Живковић, А. Димитријевић, др. М. Димитријевић, Н. Де-роко, В. Вуковић, Н. Христић, В. Савић, др. Ж. Рувидић, др. Ђ. Протић и други.

Министар војске и морнарице генерал г. Драг. Стојановић обишао је строј, поздрав-љајући војнике војничким поздравом, а за-тим је целој бригади честитао славу.

У 11 часова труба је објавила долазак иза-сланика Њ. В. Краља. Био је то први ађутант генерал г. Јечменић. Док је музика интони-рала парадни марш, изасланик Њ. В. Краља обишао је строј у пратњи генерала г. Р. Ра-кетића и пуковника г. Крстића.

Сечење колача извршили су Командант бригаде генерал г. Ракетић са једним подо-фициром и једним редовом. После православног верског обреда извршен је исто тако као-толички и муслимански обред.

После верске церемоније Командант г. Ра-кетић стао је пред Бригаду и одржао пригодан говор, у коме је изнео историјат Краљеве

гарде од 1838, кад је претстављала свега је-дан вод. Завршио је говор речима:

— За данашњу величину Коњичке бригаде Краљеве гарде највећу заслугу има узвишена Династија Карађорђевића и стога вас ја вој-ници позивам, да са мном заједно ускликнете: Да живи Њ. В. Краљ и Његов светли Дом!

Одушевљени узвици свих војника одјекну-ли су бурно, а музика је засвирала државну химну.

Пред строј је изишао изасланик Њ. В. Кра-ља генерал г. Јечменић. У дубокој тишини која је настала, он је казао:

— Јунаци, у име Његовог Величанства Краља, а по Његовом налогу, ја вам честитам данашњу славу нашим народним поздравом: Срећна вам слава, јунаци!

Његово Величанство Краљ, јунаци, дубоко верује да и вас, Његове коњичке гардисте, красе оне војничке врлине, које су успеле да вашу заједницу ставе у ред првих међу пр-вима, најбољих међу најбољима у нашој ју-начкој војсци. Он верује да ћете се ви труди-ти да то одржите и још више повећате.

Јунаци, ја мислим да нема бољег одговора на то, него да заједно са мном ускликнемо: Да живи Њ. В. Краљ и Његов узвишени Дом!

На овај говор одговорио је Командант коњичке бригаде:

— Господине генерале, у име господе офи-цира, подофицира, каплара и редова Коњич-ке бригаде Краљеве гарде, молим Вас да бу-дете тумач код Њ. В. Краља наше дубоке благодарности на жељама упућеним нам при-ликом данашње славе, као и осећања наше дубоке љубави, верности и оданости. Коњич-ка бригада Краљеве гарде умеће да изврши дужност која се од ње очекује.

Користим ову прилику да дигнем ову чашу у здравље Њ. В. Краља и Његовог узвишеног Дома. Живео Краљ!

Гости су прихватили овај узвик, а музика је поново интонирала државну химну.

По подне приређено је војничко весеље.

Спасовданске славе београдских друштава

На Спасовдан пре подне прославила су своју славу београдска друштва за унапређење предграђа Краљице Марије, за улепшавање Крунског венца, за улепшавање Котежа Неимара и хумано друштво „Тазе побратим“.

Друштво за унапређење предграђа Краљице Марије прославило је једновремено и десетогодишњицу свога рада. Пре подне чланови друштва присуствовали су служби божјој у Вождовачкој цркви, а водоосвећење и резање колача извршено је у 11 часова. Домаћин славе била је г-ђа др. Александра Шумкова. Поред чланова управе, чланова друштва и многобројних гостију, слави је присуствовао изасланик Њ. Св. Патријарха г. Митрофан. Он је поздравио присутне и пожелео друштву напредак у даљем раду.

После тога је претседник друштва г. Вук Поповић поздравио госте и изнео историјат и досадашњи напредак предграђа, које је, у току за десет година, захваљујући нарочито Београдској општини, од готово неприступачног и забаченог насеља, постало сада лепо уређено престоничко предграђе, са проширеним улицама, лепим вилама у зеленилу, осветлењем и трамвајем.

Са славе упућени су поздравни телеграми Њ. В. Краљу и Краљици.

Друштво за унапређење и улепшавање Крунског Венца славilo је у кафани „Топлица“. Домаћин славе био је г. др. Александар Боди. Ово друштво основано је 1924 године и до сада је постигло завидне резултате. Претседник је инж. г. Милутин Рашковић, саветник Министарства грађевина, а почасни претседник г. др. Радоје Јовановић, државни саветник.

Друштво за улепшавање Котежа Неимара славilo је у кафани „Југославија“. Истакнут је рад друштва и особити успех тога краја, који је данас један од најлепших делова престонице. Претседник друштва је г. Евгеније Киклић.

Хумано друштво „Тазе Побратим“ славilo је у Основној школи на Старом Смедеревском Ђерму. Домаћин славе био је апотекар г. Ђирковић. Ово друштво основано је још 1923 године, са хуманим циљем. Ове године оденуло је 35 сиромашне деце. Претседник друштва је г. Јелић, књижевник.

Слава хуманог друштва »Добро Срце«

На дан 22 маја ове год. на летњег Св. Никољу Друштво „Добро Срце“ прославило је своју Славу и том приликом оденуло је 73 сиротне деце.

Ово Друштво које чине људи заиста добри и племенитог срца, јесу све сами службеници О. Г. Б. и то трамвајци: кочничари и кондуктери.

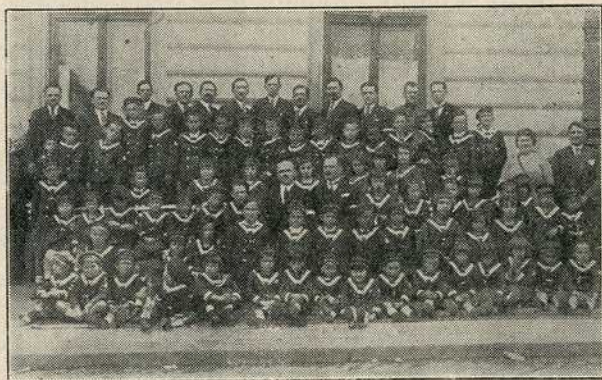
Ово Друштво основано је још 1928 год. и од тада сваке године о својој слави одева убогу дечицу, и то оне сирочиће који су лишени својих родитеља и родитељске радости, а од својих личних добротворних прихода, и ако су чланови, њих око триста и сами радници и сиромашног сталежа.

Њ. В. Краљ, који свуда предњачи у овим случајевима својом племенитошћу даровао је Друштву 3000 дин. на дан славе.

Њ. Св. Патријарх послао је свога изасланика г. Душана Васића, свештеника, који је после сечења колача одржао деци и скупљеним гостима одабраним речима пригодну проповед.

Домаћин славе био је г. Петар Терзић, трг. и општински одборник, а Друштво ових

добрих људи чини поред многобројних чланова врло агилна управа, и то: Претседник Матеја Крашевић, надконтролор Д. Т. О.,

Управа хуманог друштва „Добро Срце“ са оденутом децом

потпретседник Милан Стојановић, кондуктер, Бранко Михајловић, секретар и благајник Александар Јовановић.

Политички живот:

Велики зборови Југословенске Радикално-Сељачке Демократије у Нишу и Новом Саду

Никад Југославија, од свога постојања, није доживела величанственију, једнодушну и одушевљенију манифестацију дубоких, општих и оданих националних осећаја, него на првом великом збору Југословенске Радикално-Сељачке Демократије, одржаном у Нишу 23 прошлог месеца. Огромна маса народа слегла се из свих крајева наше земље, почевши из самог Ниша и околних села, па до најудаљенијих и забачених предела крајњег југа и севера, крајњег истока и запада Југославије. Није ту била више у питању нова странка, него велика, општа патриотска југословенска идеја, оличена у новој странци, која је једина успела да одмах, једним замахом, привуче и окупи у своје редове југословенски народ свих племена, свих вероисповести и свих слојева. 200.000 људи окупило се у Нишу. Али, то су били само претставници оних, који су даљином и другим разлозима били спречени да на збор дођу. Одушевљење ових 200.000 Југословена било је у ствари израз одушевљења милиона становника широм целе наше Отаџбине.

Ма да је време било рђаво и киша падала, огромна маса света испунила је нишке улице, а све нове масе пристизале су последњим возовима, док је народ из околине долазио на коњима и колима. Сви су са нестрпљењем очекивали долазак чланова Краљевске владе. Од железничке станице па до уласка у варош, на простору од 4 километра, чекала је маса, са заставама, да би, по доласку чланова Краљевске владе, образовала манифестациону поворку.

У 9 и по часова стигао је на нишку станицу воз са члановима Владе. Био је ту Претседник Владе г. др. Милан Сршкић, министри г. г. Богољуб Јевтић, Лазар Радивојевић, Божидар Максимовић, Иван Пуцељ, др. Драгутин Којић, др. Илија Шуменковић, др. Павао Сркуљ.

Први су их поздравили претставници Главног одбора Ј. Р. С. Д. на челу са претседником г. Николом Узунковићем. Били су затим ту Потпретседник Сената г. Јован Алтипармаковић, Потпретседници Народне скупштине г. г. др. Коста Поповић и др. Авдо Хансбеговић, секретар Народне скупштине

г. Драгиша Станојевић, Претседник Општине града Београда г. Милутин Петровић и Потпретседник г. Витор Крстић са одборницима г. г. др. К. Шаховићем, М. Стојадиновићем, М. Стефановићем, Ј. Викторовићем, Ј. Солдатовићем и осталима, Претседник Нишке оп-

Г. др. Милан Сршкић, претседник Министарског савета

штине г. Милорад Чавдаревић са члановима општинске управе и одбора, велики број сенатора, народних посланика и чланова средњих одбора Ј. Р. С. Д.

Добродошлицу члановима Краљевске Владе пожелео је подбан Моравске бановине г. Рада Тодоровић, у име бана г. Милана Николића, који је био болешћу спречен. После тога поздравио је чланове Владе Претседник

Главног Одбора Ј. Р. С. Д. г. Никола Узуновић и потпретседник Бановинског одбора г. Димитрије Илиџановић.

Маса се усталасала и из десетина хиљада грла проломиле су се поздравни покличи Њ. В. Краљу, Југославији, члановима Владе и јединству Отаџбине. Затим, на челу са Претседником Главног Одбора г. Узуновићем и члановима Владе, образовала се непрегледна поворка.

Г. др. Коста Кумануди, претседник Народне скупштине

Уз непрестане покликe одушевљења поворка је стигла на збориште, где је прекрила огроман простор око говорничке трибине.

Збор отвара тачно у 11 часова сенатор г. Димитрије Илиџановић, као Претседник организације Ј. Р. С. Д. Моравске Бановине, следећим говором:

— Господине Претседниче Владе, Господине Министри, Господине сенатори и народни посланици. Драги гости, мила браћо. Пресрећан сам што ми је дата ретка прилика да у гордом граду Нишу, у коме је при крају 1915 године србијанска Народна скупштина донела једногласну одлуку, да се извађени мач неће враћати у корице све докле док се не изврши дело ослобођења и уједињења троименог народа Срба, Хрвата и Словенаца, и кад је тај заветни сан остварен и постао јава, да у Нишу отворимо овај величанствени манифестациони збор, који има да покаже и заблуђеној браћи у земљи и ван земље због њихових пунктација и декларација, и свима пријате-

љима и непријатељима Југославије, да народно државно јединство почива на гранитној подлози љубави и слоге браће Срба, Хрвата и Словенаца и да ћемо државно и народно јединство, које је манифестом Његовог Величанства Краља (Бура одушевљења и једногласни покличи: Живео Краљ) од 6 јануара 1929 године постало неприкосновено, бранити ако устреба оним херојством које смо показали у ратовима за ослобођење и уједињење; јер, само у братској слози и љубави Срба, Хрвата и Словенаца свима је нама загарантована слобода преко потребна за напредак у свима правцима народног живота и да, користећи се искуством других народа што скорије заузмемо достојно место у реду осталих напредних држава.

Браћо, доласком вашим из свих крајева наше миле и простране отаџбине на овај величанствени збор ви само манифестујете братску слогу, љубав и готовост да по сваку цену чувате и браните народно и државно јединство.

Отварајући овај величанствени збор ја желим да овај наш данашњи рад буде крунисан успехом како за народ, тако и за нашег љубљеног Краља (Одушевљени и једнодушни усклици: Живео Краљ!)

Браћо, по Закону о зборовима и удружењима ми морамо одмах да се конституишемо, да изберемо часништво, и ја ћу бити слободан да вам учиним предлог, да за Претседника збора предложим једног уваженог грађанина, и то г. Николу Узуновића. (Усклици: Живео!)

Никола Узуновић — поздрављен једнодушно од свих учесника збора узима реч и држи следећи говор:

Драга браћо, избравши ме за Претседника овога збора, збора какав није виђен и није запамћен не само код нас, но и у много већим народима, била би ми дужност да нађем речи, којима бих вам изјавио своју благодарност, за ту велику, за ту највећу част, за част какву политички човек није доживео у нашој земљи, да вам заблагодарим на тој части и на томе поверењу (Гласови: Све за Краља и Отаџбину!) Али ја немам тих речи, и уопште нема тих речи, које би биле у стању на изразе оно узбуђење, оно одушевљење, које ствара слика вашег расположења, које вам се на лицу чита: (Бурни усклици: Живео!)

Нема тога говорника који би имао снаге да укаже своје мисли пред народом, народом који је од Суботице и Марибора до Штипа и Охрида, од плавог Јадрана до златног Тимока похрлио, пошао овамо, да покаже свима и целој свету да Југославија никоме не прети, али се и никога не боји. (Одушевљени једнодушни усклици: Тако је! Живела Југославија! Живела Француска)

Господине браћо, на реду је да извршимо конституисање овога збора, али пре свакога рада на овоме збору, ја погађам ваше мисли и ваше жеље, и то оне које су вас пратиле од како сте се решили да овамо пођете, па на целој путу. Ја њих читам са ваших лица, а то је, да прве речи буду упућене оном раднику који највише ради за добро свога народа, да прве речи буду упућене Народном Краљу, Краљу витезу, Краљу ратнику, Краљу победнику на свима странама, Краљу државнику, Његовом Величанству Краљу Александру Првом Карађорђевићу. (Цео збор пролама се од једнодушних и друготрајних ускули: Живео). Ја вас молима да изволите саслушати кратак телеграм који ће нашем Господару однети најлепше жеље и уверење наше верности и оданости.

Телеграм гласи:

Његовом Величанству Краљу Александру Првом, Београд (Бурни узвици: Живео!). — Са народнога збора који се одржава данас 23 априла 1933 године у Немањиној Нишу, у граду у коме је 1914 године Народна скупштина за регентства Вашег Височанства донела закључке о циљевима рата и прокламовала рат до Победе

и до Ослобођења и Уједињења свих Срба, Хрвата и Словенаца, на домаку Беле-куле, тога вечног сведока родољубивог хероизма и само-прегора предака, — народ уз поклике из стотине хиљада грла поздравља свога Краља, Краља витеза (Бурни узвици: Живео!) ратника, победника и Краља државника (Бурно одобравање и узвици: Живео Краљ!) и подноси му уверења своје свагдашње неизмерне љубави и безграничне верности и оданости, кличући: Да живи Његово Величанство Краљ Александар Први Карађорђевић! (Бурни узвици: Живео!) Да живи пресветли Краљевски Дом. (Живео!) Да живи васцели Југословенски народ (Живео!) Да живи, цвета и напредује Краљевина Југославија (Бурни узвици и одобравања: Живела!).

Претседник бановинског збора

Ј. Р. С. Д. у Нишу

Никола Т. Узуновић, с. р.

После овога народни посланик г. Драгиша Станојевић предлаже претседништво збора. За претседника изабран је г. Никола Узуновић, претседник Главног одбора Ј. Р. С. Д., за потпретседнике по један, а за секретаре по два претставника из сваког старог округа Моравске бановине.

Први је добио реч Претседник Краљевске Владе г. др. Милан Сршкић.

Претседник Владе г. др. Милан Сршкић:

Браћо, сакупили смо се данас из свих крајева наше простране Отаџбине на овај величанствени, у животу нашег народа незапамћени збор, у историјском граду Нишу, где је године 1914 српска Народна скупштина у сред ратне жеке и крвава боја прогласила као крајњи и врховни циљ свих надчовјечних напора, исполинских страдања и жртава цијелог југословенског народа, Уједињење и Ослобођење свих до тада туђинском влашћу растрганих и поробљених крајева са браћом у Србији и Црној Гори, у једну велику народну државу, Краљевину Југославију. Сакупили смо се у овом импозатном броју да покажемо још једном сваком, да оно велико дјело, што је стварано вјековним борбама, завршено једним побједилачким ратом, потврђено и запечаћено слободном вољом свих Срба, Хрвата и Словенаца даном Уједињења 1 децембром 1918 године, да је непроменљиво, трајно и вјерно, јер је чврсто цементирано, дубоким осјећајем јединства народног и пуне солидарности југословенске.

Наш народ, уједињен и слободан, наша млада држава, заснована на најсолиднијем етничком и националном принципу са свим условима за миран и напредан развитак прошли су кроз првих једанаест година од ослобођења тешке дане свога живота; дане у којим је често пута била угрожена и у озбиљну опасност доведена и наша национална и државна цијелина.

Остаци ранијег стања народне разједињености и ранијег засебног живота под потпуно различитим политичким приликама у појединим крајевима, стајале су често пута на путу пуном националном асимилрању и снажењу јединствене државне мисли.

Ми смо у нашу нову уједињену државу, и то ми сви без разлике, бесвјесно, унијели из времена наше народне разједињености много и међусобног неповјерења, старих рачуна, сумњичења, нетрпељивости вјерских и племенских искључивости и несавременог регионализма. У овом знаку вршена су великим дијелом и наша политичка груписања иза ослобођења. То тешко наслеђе из прошлости притискивало је наш политички живот.

Али је ипак будна национална свијест и здрав патриотски смисао нашег народа, његова безгранична љубав и приврженост према својој великој народној и нераздјеливој, једној, држави Југославији, побједила исто онако, како је у рату сломила и савладала све њене вјековне непријатеље, све те

разорне силе, које су тргале нашу народну снагу, изазивале духовно расуло и разједињеност, међусобно неповјерење и мржњу, ситне свађе и борбе између појединих крајева, племена и вјера.

Данас, кад стварамо велику Југословенску Радикално Сељачку Демократију ми морамо да смо на чисто зашто кидамо са старим и стварамо ново. —

Ми лојално признати морамо, да све те партије, (не мислим ту на оне илегалне партије, које су својим програмом и радом ишле за тим, да сруше постојећи државни и друштвени поредак), у којима смо и ми сви дјеловали, и, по људима који су у њима радили, и по њиховим програмским циљевима имале су добру намјеру да послуже што боље и народу и држави. Али су све те партије биле про-

Г. Божа Максимовић, Министар правде

извод ранијих прилика, и остатак ранијег историског развоја нашег народа. Као такве оне су несавремене, не одговарају новим приликама и потребама уједињене народне државе, и не служе пуном стапању народне душе уједно, и правилном развоју и консолидовању прилика у нашој земљи.

То у првом реду важи за оне партије, које су биле засноване на племенској, верској или регионалној основи. Главни циљ и разлог опстојања оваквих партија престао је у нашој народној држави Југославији, гдје је поред загарантоване у пуној мјери вјерске једнакости, племенске равноправности, сваки Србин, Хрват и Словенац једнако господар у својој рођеној кући.

Ако су нам требале народне цркве и вјерске организације као задња политичка тврђава да се бранимо од туђина; ако нам је требало организирати се политички на племенској основи, да спрјечимо туђинску најезду и не дамо да нас однароде, и ако нам је требало бранити историске границе покрајина, њихов самосталан и државноправни по-

ложај од туђинске централне власти која нам је оспоравала и најосновнија права као људима и као нацији, и против које смо се борили, да је ослабимо и срушимо, чему ћемо да служимо том ускогрудом и подвојеном борбом међусобном у нашој народној држави. која нам гарантује у пуној мјери сва права и која као наша општа народна по природи ствари чува у пуној мјери хармонију интереса и појединаца и цјелине?

Зар су нам потребне политичке организације, које својим саставом већ тргају и разједињавају нашу народну снагу и слабе нашу државну заједницу, кад преко опште народних југословенских политичких организација свако може постићи сва права која му у народној држави нико не оспорава.

Г. Никола Узуновић, Министар без портфеља и претседник Главног одбора Ј. Р. С. Д.

Али то исто важи и за партије некадашње Краљевине Србије, која поред свих својих настојања и добре воље, и поред широких својих програмских видика нису могле да се прилагоде новом времену и новим потребама, изазваним нашим једињењем. —

Оне су већ по свом предатном покрајинском поријеклу, по тешкоћама, на које су наишле, да ухвате корјена у свим крајевима, по претежном броју присталица својих из једног племена, једне вјере или једног дијела наше Отаџбине, давале повода, оправдале и изазвале потребу на другој страни стварања и одржавања историских странака изразито вјерског или племенског карактера.

Методе рада, на које смо били раније навикли, начин међусобних борби из прошлости, успомене на некадашње међусобице, погодбе под којим смо се диференцирали у доба кад смо били разједињени, биле су јаче од сваке добре воље, од сваког патриотског настојања свих наших великих политичких умова од Ослобођења на овамо, који су дјеловали у разним политичким странкама. И они су са жаље-

њем осјећали како се те и такве странке међусобно предурећу неповјерењем, сударају и изазивају трзавице које коче продуктиван и стваралачки рад у корист народа и државе; и они су свјесни били, да сређење наших прилика, наш напредак и наша снага, зависи једино од пуне националне солидарности, коју су тјесногруде борбе несавремених партија често пута спутавале и угрожавале.

Ја нећу да набрајам све те рђаве примјере из наше скорашње прошлости, који ово несумњиво потуђују, али искуство које смо стекли одредило нам је јасан пут, којим има у будуће да тече наш политички живот.

Сва та драгоцене искуства наша су свој пут признања и изражаја у Уставу од 3 септембра 1931 године.

Мисао јединства народног и унутарње државе и све оно, што је са тим у вези, уздигнуто је овим Уставом на степен највишег закона за свакога. Она не смије ни непосредно ни посредно, било преко уређења државног или самоуправног, или друштвене, културне, привредне или политичке организације бити предметом партијских пјењања, погађања, или споразумјевања. Она је за свагда ван дискусије.

Стога и наш политички живот не смије се развијати у знаку подвојености било вјерске, било племенске или регионалне. Стога и наше будуће партије, све које се стварале буду, морају бити чисто југословенске, и то не само по ширини свога програма, него и по ширини простора свога дјеловања и свога поријекла.

И стога и ми са пуно признања и поштовања према свим бившим партијама, које су своју историјску мисију извршиле и не одговарају више потребама наше уједињене велике Отаџбине, исто онако, како смо са љубављу и пијететом савили своје племенске заставе, и као што смо народне цркве и верске организације оставили смо својој узвишеној духовној и моралној улози, и као што смо Ослобођењем и Уједињењем поломили све оне преграде покрајинске, које неки воле да називају историјским, а које су историјске само по том, што најречитије претстављају историју наше разједињености и неслоге, — стога ми стварамо једну велику политичку заједницу: Југословенско Радикално Сељачку Демократију, која ће у духу свих великих начела уставних окупити у целој држави без обзира на племе, вјеру, крај из које је ко, а и без обзира на ранију партијску припадност, окупити на сарадњу све оне, који су спремни да позитивним и преданим радом у корист народа и државе, допринесу здравом националном и социјалном напретку и нормалном развиту политичких прилика код нас.

У том духу донијело је Народно претставништво и нови Закон о удружењима, по којем је сваком, ко има другојачије схватање о свим политичким, културним, привредним и друштвеним питањима, него ми, створена могућност, да се слободно организује — у политичке партије као и нови Закон за избор народних посланика, по којем је сваком грађанину омогућено активно учешће у политичком животу. Једино ограничење, које је постављено јест, да вазда негује и поштује надасве мисао јединства народног и државне целине, која нигда више неће бити код нас ни предметом партијских сваја и прегањања, ни предметом међупартијских тактичких споразумјевања и погађања.

Само тако радећи ојачаћемо нашу народну и државну цјелину.

Правилно схваћена мисао југословенска рјешава сама собом све проблеме, које смо пренијели као трагове нашег засебног подвојеног живота у прошлости, јер Југославија не значи само пуно јединство народно, цјелину и јачину наше Отаџбине, она значи и пуну једнакост и правду за свакога, пуну једнакоправност и једнаку бригу за све крајеве; она искључује свачију превласт. То има да нас трајно веже у једну нераздвојну заједницу, у нашу националну државу; то име створило је од наших племенских великана, наших свијетлих племенских традиција, симбол заједничке величине, заједничког по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

носа и заједничке славе. Широка југословенска мисао поставила је све грађане, који врше савесно своје грађанске дужности у један ред, и створила је свима Србима, Хрватима и Словенцима једнаке услове за напредак и срећнију будућност.

Уставом од 3 септембра 1931 дате су јасне смјернице организацији наше унутарње управе и самоуправе, подјелом земље на бановине, проширењем банске надлежности и завођењем банске самоуправе. Овом важном питању Краљевска Влада посвећује нарочиту бригу и оно ће бити ријешено према оправданим жељама широких слојева нашег народа, да му власт буде ближа и непосреднија у складу начелима Устава, који предвиђа проширену банску надлежност и широку самоуправу, која ће бити ограничена само једним обзиром, да се надасве чува мисао јаке унутарње државне заједнице.

Овде морам нагласити, да је питање нашег унутарњег уређења обзиром на наше специјалне прилике, а баш обзиром на то, да од срећна ријешења овог питања много зависи, да ли ћемо збрисати чим прије све гласове нашег подвојеног живота у прошлости, најуже везано за мисао нашег народног државног јединства, и стога ће то питање наћи своје нормално ријешење, спонтано без услова ма са чије стране и без уцјена, у реду свих важних задатака који су нам Уставом постављени и то једино у духу Устава. Вара се свако, ко мисли да ће са тим питањем до миле воље лицитирати, било да му то треба за поткусуривање партијских рачуна из партијске демагогије, било да му то послужи за будућа међупартијска намигивања и комбинације. У својој суштини, иако не у детаљима, ово је питање већ самим Уставом иницирано, како да се ријеша.

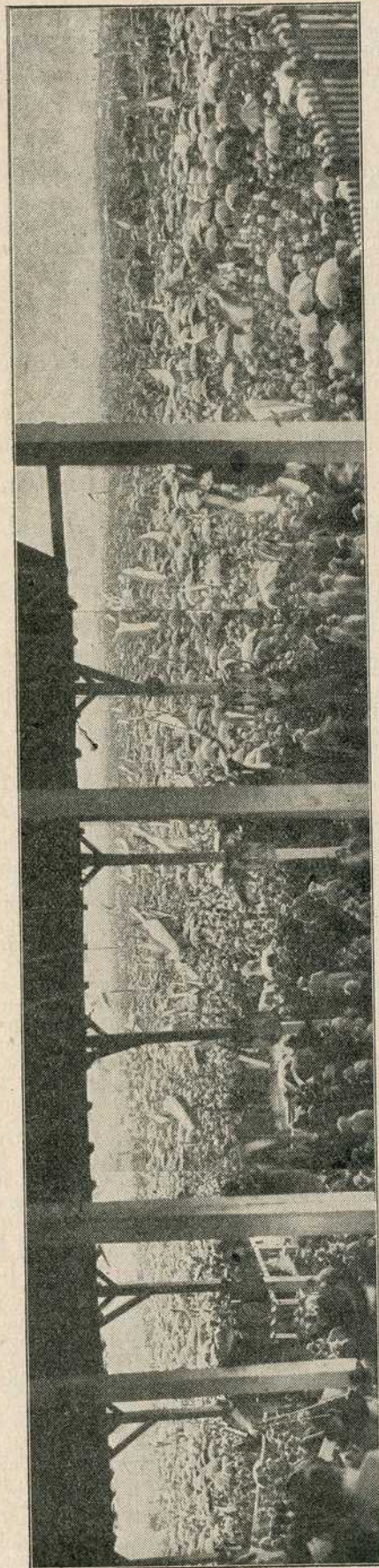
Само организовани и у једну велику народну партију моћи ћемо корисно послужити и помоћи Влади у њеним напорима, да одоли тешкој привредној кризи, која тресе цијели свијет, нарочито кризи, у којој се налази наш земљорадник, услед несразмјерног пада цијена његовог производа и услед тешких кредитних прилика. Влада је већ сходним мјерама у земљи и разумном спољном трговинском политиком успела да тај пад заустави и поправи. —

Наш трговински биланс у години 1932 завршен је са 196,000.000 динара суфицита, што је најбољи доказ да је прођа наших пољопривредних производа очувана и осигурана. Једнака брига посвећује се и земљорадничким дуговима. Ми смо без осјетне штете по опште привредне и кредитне прилике земље олакшали положај земљораднику заштитивши га мораторијумом и умјереном каматном стопом. Влада спрема још низ мјера, којим ће се ово тешко економско стање олакшати и осталим привредним јединицама: раднику, занатлији и трговцу.

Али, упоредо Влада посвећује сву бригу реду у државним финансијама, завођењем крајње штедне у државном газдинству, чувањем буџетске равнотеже, тачним извршавањем државних обавеза како за личне припадности тако и за материјалне обавезе државе и брижљивим чувањем вредности народног новца, који је највећа и најсигурнија залога реда и напретка како у држави, тако и у целој народној привреди.

У систематском и постепеном извађању свих задатака, које је Устав поставио, Народно Претставништво донијело је већ Закон о организацији и избору сеоских општина на бази самоуправе. Влада је ријешена да на основу овог Закона већ овог лета проведе у појединим бановинама општинске изборе и тим пружи пуну слободу народу, да у овим најважнијим јединицама народног живота сам одлучује. (Опште одобравање и узвици: Живео!)

Стварањем ове наше велике организације партијске даће нам се могућност, да у изборима општинским побједи најбољи и најпозванији, а истовремено да манифестујемо своју снагу и да извршимо смотру снаге свих оних згуснутих редова, који у успјешном извађању нашег најважнијег програма, који нам је одређен Уставом и који нам је обиљежила потреба што брже оздрављења тешких економских прилика, што брже помоћи малом и ситном привреднику:

Са величанственог збора Југословенске Радикално-Селјачке Демократије, у Нишу: Поглед на импозантни збор, на коме је узело учешћа око 200.000 грађана из свију крајева Југославије

земљораднику, раднику, занатлији и трговцу, — гледају најбољу залогу боље и срећније будућности целог нашег народа и услове снаге и величине наше драге, јединствене, нераздјелјиве Отаџбине, Краљевине Југославије. (Друготрајно и опште одобравање и одушевљење узвици: Живео!)

После г. др. М. Сршкића добија реч г. Пуцел, који свој говор завршава речима:

— Ми изјављујемо свечано да смо једно, да хоћемо остати једно и да ће се свако насамарити, и наши унутрашњи и наши спољни непријатељи, ако би рачунали на неку нашу подвојеност. (Дуготрајно одобравање и узвици: Тако јел!)

Са том изјавом вас најлепше поздрављам. Живели пријатељи!

(Бурно и дуготрајно одобравање и узвици: Живела Словенија! Живео Пуцел!).

Добија реч г. др. Лавослав Ханжек, Министар за физичко васпитање народа. Између осталога он вели:

— Нема повратка на старо, јер је ето сав народ прихватио нови пут политичког живота, који је означио наш Узвишени Краљ, а који води величини и напретку Краљевине Југославије. Тим путем неуступно ми крећемо носећи заједнички наш идеал: нашег Краља и нашу Отаџбину. (Бурни и дуготрајни узвици: Живео Краљ! Живела Југославија! Живела браћа Хрвати!)

Претседник г. Никола Узуновић:

Драга браћо, у име остале господе министара, који не могу због овога рђавога времена сада да говоре и у име претставника и делегата свих бановина ја вас молим да, у име свих њих, примите њихову искрену благодарност и признање за овако величанствен и једнодушан одзив на ове наше збор. (Бурни узвици: Живели! Живели!)

Они су ме овластили да вам кажем, да они сматрају, да није потребно дуго говорити, јер је већ сам шестојануарски Манифест решио сва унутрашња и спољна питања у нашој земљи. (Дуготрајни и одушевљење узвици: Живео Краљ! Живео! Живео!)

Овај сјајан збор само је громогласна једна потврда од стране народа свих тих чињеница. (Бурни усклици: Тако јел!)

У то име, браћо и другови, и са таквим осећањима, ја вас молим да браћа из Београда понесу наше топле поздраве грађанима наше дичне престонице, нашег поносног Београда. Браћа Словенци из Дравске бановине да однесу наше топле поздраве својим домовима, у нашу лепу Љубљану и живописну Словенију до Марибора и самога Триглава. (Бурни усклици: Живели Словенци!). Молим вас да браћа из Савске бановине однесу у наше Загорје, у наш бели Загреб, и широм целе питоме и родне Хрватске наше најусрдније поздраве (Бурни и једнодушни уклаци: Живели Хрвати!). Да браћа из Дунавске бановине однесу својим домовима у Топољу, Крагујевац, Нови Сад, питому Бачку, Банат и раван Срем, Бечкерек, Сомбор и друге крајеве наше топле поздраве. (Живела браћа Војвођани! Живели Шумадинци!).

Молим исто тако браћу из Дравске бановине да преко кршне Романије однесу у наше шехер Сарајево и остале крајеве Босне поносне братске поздраве. (Бурни поклици: Живели Дринци! Живела Босна поносна!)

Нашу браћу из Јужне Србије, нашег класичног Југа, колевке наше славе и величине, молим да широм леве и десне обале Вардара, до Душановог Скопља, царског града Призрена, па све преко Шаре до Битоља на хучном Драгору и Охрида града на Охридском језеру, свима онима у Вардарској бановини, где поред наших живе и муслиманске лојалне и радне мањине, молим да понесу најтоплије поздраве.

Исто тако најтоплије поздрављам нашу браћу из Зетске бановине, шаљући наше најтоплије поздраве Цетињу испод Ловћена и Дурмитора, родном месту нашег бившег Краља. (Одушевљење поклици: Живео Краљ!)

Наша браћа из Приморске бановине, која су нам из толике даљине дошли на овај збор, нека приме нашу топлу благодарност и пронесу је широм нашег у песмама опеваног плавог Јадрана, за чију смо одбрану вада спремни и животе своје дати, када затреба. Исто тако браћу из Врбаске бановине молим да однесу у нашу лепу Бању Луку, Мркоњића крајину и равну Посавину наше срдачне поздраве. (Бурни узвици: Живели Босанци!)

Са овим мислима и осећањима ја вас молим да сви као један громогласно узвикнемо: Да живи заочник народног јединства Њ. В. Краљ Александар I (Дуготрајни и једнодушни ентузијастични узвици: Живео Краљ! Живео! Живео!)

Са овим оглашујем да је данашњи наш збор закључен и из свег срца вам благодарим. (Дуготрајни узвици: Живео Узуновић! Живео Узуновић! Живео!)

— Одмах по закључењу збора музика интонира Краљеву химну коју сви учесници збора саслушавају са капама у руци и бурним и непрекидним овацијама и клицањем Његовом Величанству Краљу и Краљевском Дому.

Иако је збор оглашен као закључен по завршетку поздравног говора г. Николе Узуновића, безбројна маса и поред највеће кише наставља бурним и одушевљеним овацијама Његовом Величанству Краљу, Краљевском дому, Југославији, Краљевској влади, сенаторима и народним посланицима, и тражи да се збор настави. Окружујући све гушће трибину, на којој је Краљевска влада, огромне масе и даље акламирају говорнике.

На овај захтев, бурно поздрављен, узима реч Министар правде г. Божидар Максимовић.

Браћо Моравци и Шумадинци, дошли сте на овај огромни и непрегледни збор од преко стотину хиљада учесника, да пред оволиким својим гостима и једномисљеницима са свих страна наше отаџбине, и пред целим светом, пружите и дате доказа да је Србија, и данас као и вада, кичма и стожер здраве државне политике; да покажете јасно и убедљиво да је Србија, и данас као и вада, верни носилац државне мисли и неуморни поборник Југословенског братства и јединства.

Баш у ове древно Нишу прокламована је током Великога рата она знаменита и историска одлука, да ће се Србија борити и ратовати докле год не оствари и не извојује уједињење свих Срба, свих Хрвата и свих Словенаца.

А кад се тај завет — за онај мах превише смео и премало остварљив — милошћу Свесвишњег и уз тешка страдања и небројене жртве испунио, Србија је, верујући као у једнога Бога, да су Срби, Хрвати и Словенци један и исти југословенски народ, дала за то јединство своје име, своју заставу, свој грб, своју крваво стечену Славу.

Ви, деца и синови те напаћене и родољубиве Србије, гледали сте у томе давању и пожртвовању, које нисте бележили ни у какве рабоше нити писали ни у какве рачуне, само једну дужност, јер вам је тако схватање и уверење уливала ваша дубока и истинска љубав према Југославији и Уједињењу.

Дајући на тај начин оно што вам је најдраже и најмилије, ви сте тиме рекли: и показали: да вам је јединство наше над свима и изнад свега; да вам је општа и заједничка ствар преча од сваке посебне.

И остајући верни томе схватању и томе осећању, ми сви у свакој прилици па и у овој, морамо истаћи: да је за нас здрава политика само та југословенска и сједињавајућа која пред очима увек има целину и читав, народ, а не поједине делове, крајеве и орајаке.

А за извођење такве политике ми ни за ког нити тражимо нити признајемо монопол. Ту политику,

која се не мења и која је Уставом проглашена државним програмом, желимо заједнички изграђивати заједнички спроводити са сваким ко је одобрила и ко њену спасоносност увиђа.

У томе је знаку и овај наш данашњи големи скуп, као и остали слични скупови по целој земљи, на којима се сви припадници и поборници такве политике сабирају и скупљају у једну велику заједницу, да тиме снагу те политике појачају и коначну победу њену огарантују и убрзају.

Ми тиме не доводимо у питање наша политичка уверења. Ми не скривамо наше политичке светиње. Ми се не бацамо блатом на нашу прошлост, нити је сматрамо скупом злонамерних погрешака.

То могу да тврде само они, који су целог свог века неизбежно и заслужено пропадали са свима својим политичким претензијама, или они који су за мало својих година већ доста политичких газда променили и доста политичких прагова изобијали.

Али се оцена наше најскорије прошлости не може тим путем давати и стварати. Порећи носоцима нашег политичког живота добре намере и родољубиве побуде значило би учинити им једну велику и крваву неправду. Све су то били синови ове земље, и радили за ову земљу. Ако се ипак из њихових политичких погрешака створила једна отровна и оловна атмосфера, која је у један мах не само тешко притискивала целу земљу него озбиљно загрозила и самом државном и народном јединству, то је помалко кривица своју нас, на свима странама земље.

Сви сте ви, и сви смо ми, били учесници у томе раду. Сви сте ви, и сви смо били и војници, и десетари, и водници и командири, па Бога ми и генерали, у протеклим политичким бојевима.

Ако смо грешили, сви смо грешили. Ако ћемо исправљати, сви да исправљамо.

Бројношћу нашега скупа, до данас доиста невиђено, и као и једнодушношћу његових поклики, ми показујемо да смо у томе сложни.

Ми остајемо верни својим политичким идеалима: Моанрхистичким, унитаристичким, југословенским. Али служићемо им заједнички, у заједничкој кући, под заједничким вођством. А наступаћемо према противнику заједничким фронтом, заједничком снагом. Ако исто мислимо и ка истоме тежимо, зашто не бисмо ишли и истим путевима?

Јаки и сложни по своме уверењу, јаки и сложни по своме раду, ми тада тек можемо очекивати да наш став направи велики и снажан утисак и на противнике и на пријатеље, и напољу и унутра, и овде и у другим крајевима.

Сврставајући се у заједничке и густе редове, регрутоване из целокупне наше земље и са свих њених страна, без обзира на веру, на племе, на покрајину — баш као и овај наш величанствени збор — ми ћемо на тај начин створити једну грандиозну политичку војску, која ће у себи и у своме раду сједињавати све оно што нас збртимљава, зближује и спаја, и која ће тиме учинити да се Југословенски народ слије што пре у једну душу, једно срце, једну мишицу.

То ће бити најбољи и једини одговор свима скептицима унутра и свима непријатељима и империјалистима споља.

То ће бити најбоља служба за нашег народног Краља, за наш једнокрвни народ, за нашу једнородну и недељиву Југославију. (Опште бурно, дуготрајно одобравање, плескање и одушевљени поклици: Живео Божа Максимовић).

После говора г. Б. Максимовића, секретар Народне скупштине, народни посланик г. Дра-

гомир Станојевић прочитао је писмо председника Народне скупштине г. др. Косте Куманудија, упућено председнику Главног одбора Ј.Р.С.Д. г. Николи Узуновићу. Писмо гласи:

„Господине Претседниче, одлазећи у Рим с делегацијом сенатора и посланика Југословенског Народнег Претставништва на Међународну парламентарну конференцију, жалим што сам у немогућности да се на време вратим, како бих и сам могао да присуствујем и учествујем на великом Нишком збору, који ће се одржати 23 априла 1933 године.

Тај збор треба да буде, а поуздано и биће, једна снажна народна манифестација, која окупља хиљаде убеђених родољуба, истинских синова драге наше земље, да јавно и гласно обзнане: да воле, поштују и изнад свега стављају слободу, независност и недељиву целину своје Отаџбине. Ту ће се наћи сви они, који су без погањања, условљавања и лутања од првог дана остали непоколебљиви и нису вером преврнули у својим схватањима државног уређења. Биће ту и сви они који су вазда спремни да чувају и бране своју државу и свој народ од насртаја да се раскомадају и разједине, ма с које стране такви насртаји долазили. Доћиће ту и сви они који у изграђеном јединству гледају неопходни услов за одржање и битну гаранцију за напредну будућност наше Југословенске домовине.

Ми који та основна начела сматрамо као национално Вјерују, ми хоћемо да их у стваран живот спроведемо и зато смо се удружили у заједничку политичку организацију Југословенске Радикално-Селачке-Демократије. Нишки збор доказаше и онима који још сумњају и онима који се још двоуме и колебају колико је огромна морална снага наше странке и како су густе редови народа из свих крајева који се у ту странку сабрао, не само око једног партијског програма, већ, далеко више, око велике и спасоносне идеје јединствене државе, с једним народом.

Наш је од древних времена био зборно место још римских легионара, који су будно бдили чувајући међе Империје, па ће се и 23 априла на великој смотри југословенских грађана показати да су неприкосновене границе оне тековине, коју је народ својом крвљу и својом вољом извојевао.

Претседник Народне скупштине
Д-р Коста Кумануди

(Опште бурно и дуготрајно одобравање и одушевљени поклици: Живела Народна скупштина! Живео Претседник Кумануди!).

У духу народног јединства и непоколебљиве југословенске идеје говорили су, после тога, још г. г. др. Илија Шуменковић, Министар трговине и индустрије, др. Драгутин Којић, Министар без портфеља, Павао Матица и Карло Ковачевић.

Тек пошто је саслушала све говоре, огромна маса народа почела је да се разилази. Док су многобројне хиљаде успеле да се удаље, требала су читава два сата. Тако је закључена највећа и најједнодушнија манифестација нашега народа за јединствену и недељиву Југославију и за Њ. В. Краља Александра I, као првог и главног носиоца тог великог националног идеала.

Велики збор Ј. Р. С. Д. у Новом Саду*

У недељу, 28 ов. месеца одржан је у Новом Саду велики бановински збор Ј. Р. С. Д.

Иако је дан био облачан и кишан још од раног јутра стизали су у великом броју учесници збора са свих страна.

До 9 сати стигло је пет специјалних возова из свих крајева бановине. Поред ових возова дошло је и пет специјалних бродова.

Новосадске улице биле су препуне света. Граја и музике наизменично су се чуле. Поворке са заставама стално су стизале на збориште. На кућама лепршале су се државне заставе. Нови Сад је имао свечан изглед.

Првим бродом допутовао је г. Божићар Максимовић са великим бројем чланова странке из Београда.

Тачно у 9.30 приспео је у Нови Сад брзи воз, који је довео претставнике владе и то: др. Алберта Крамера, министра без портфеља; Павао Матицу, министра шума и рудника; др. Стјепана Сркуља, министра грађевина; г. Лазара Радивојевића, министра саобраћаја и г. др. Томашића, министра пољопривреде. Са брзим возом допутовали су у Нови Сад и председник главног одбора Ј. Р. С. Д. г. Никола Узуновић, председник Народне скупштине г. др. Коста Кумануди, потпредседник Народне скупштине г. г. Карло Ковачевић и др. Коста Поповић, затим сенатори г. г. Шиловић, Хрибар, К. Тимотијевић, као и сви сенатори и народни посланици Дунавске бановине и многи други посланици из

осталих бановина, као и чланови Суда и Одбора општине београдске.

Са железничке станице формирана је поворка на челу са претставницима владе и Главног одбора Ј. Р. С. Д.

Тачно у 10 сати поворка је стигла на одређено збориште, где је народни посланик г. Јоца Селић, председник бановинског одбора Ј. Р. С. Д. одмах и збор отворио.

Са збора је упућен поздравни телеграм Њ. В. Краљу, који гласи:

„Са великог и величанственог народног збора Југословенске Радикално-Селачке Демократије у Новом Саду у неописаном одушевљењу, заточници југословенске мисли, државне мисли и народне слоге, без обзира на веру и народност, шаљу своје узвишеном и омиљеном Краљу поздрав са заветом странке да ће у борби за народно јединство и пун државни интегритет издржати до краја до пуне победе великих националних и државних идеала.“

На збору су говорили г. г. др. Велизар Јанковић, председник збора, др. А. Крамер, министар без портфеља, Павао Матица, министар шума и рудника, Лазар Радивојевић, министар саобраћаја, Божа Максимовић, министар правде и др.

По свршеном збору чланови Краљевске Владе пошли су са зборишта у варош заједно са народом.

У хотел „Слободи“ члановима владе приређен је у 1 сат банкет на коме је говорио г. др. Коста Кумануди.

Велики народни митинг у Београду

У недељу 28 ов. м. одржан је величанствени антиревизионистички збор код Кнежевог споменика. Збор је био заказан за 10 часова, али је велика маса још у 9 часова чекала почетак отварања огорченог протестног збора противу ревизије за измену државних граница, створених уговорима о миру.

И овога пута Београд је осећао патриотску дужност да жучно протестује противу рушења онога што је крвљу наших најмилијих синова створено.

Београд, искићен државним заставама које су се лепршале на зградама, имао је импозантан изглед.

Поворке разних удружења: удружење резервних официра и ратника, соколи, аеро клуб, коло српских сестара, Народна одбрана,

студенти, национална омладина и друга удружења хитали су са заставама на заказано место. На челу поворке ишла је народна коњица са заставама.

Кроз све улице у близини Споменика хитало се на збор. Свет је у гомилама јурио да стигне у одређено време. Људи, жене, деца изишли су да и они даду одушке националној свести.

Са разним делегацијама и музике су стизале.

Манифестовало се једно исто осећање код целокупног Југословенског народа.

На простору код Споменика сви електрични стубови нису се готово видели од великих застава наше државе, румунске и чехословачке. На одређеном месту за митинг народ у 9½ часова почео је већ да се тиска, простор

*) Пошто је овај број часописа већ био у машини када се одржавао како збор у Новом Саду тако и народни митинг у Београду — то смо приморани извештаје са истих донети у најкраћим по-
тезима.

је био и сувише мали да би могао да прими све људе — националисте из Београда.

Призор је био више него величанствен. У очима свију видела се готовост, у случају потребе, на све жртве за част Краља и Отаџбине.

Поред места код Споменика, сви прозори околних зграда били су начичкани људима па и сам Кнежев споменик, на коме су људи стајали, био је преплављен. Улице Коларчева и Краља Алберта, почетак Доситејеве биле су такође препуне света.

Музике су за време док нису почели говори наизменично свирале химне трију братских држава.

На балкону Нар. позоришта, где су наши говорници, румунски и чехословачки делегати стајали, биле су три заставе: у средини наша, с леве стране румунска а са десне чехословачка.

Ограда балкона покривена је била пиротским ћилимовима са државним грбом у средини.

Маса се лелујала, ваздух се проламао од огорчених усклика и протеста.

Из хиљада грла чули су се узвици:

Доле ревизија! Живела Југославија! Живела Чехословачка! Живела Румунија! Живела Југословенска Истра, Задар и Горица.

Тачно у 10 часова звук трубе дао је знак отварања збора. Претседник митинга г. Илија Ж. Трифуновић, претседник Средишног одбора Народне одбране отворио је збор.

Са збора упућени су поздравни телеграми Њ. В. Краљу Александру I, Њ. В. Краљу Карлу II и Њ. Екселенцији др. Томашу Масарику.

Први је говорио на збору потпретседник Румунског парламента г. Кросау. Затим су добили реч г. г. др. Нико Бартуловић, публициста, Јосип Давид, народни посланик Републике Чехословачке, Лујо Ловрић, претседник Мале Антанте добровољаца, Јоксим Гајић, генерал у пензији, Ђорђе Татареску, народни посланик Румуније, др. Иван Марио Чок, Иван Малинар, новинар и на крају узео је реч г. Урош Бијелић, генерални секретар Народне одбране који је прочитао и резолуцију.

Резолуција је примљена бурним и одушевљеним овацијама Њ. В. Краљу Александру I, Југославији, Чехословачкој и Румунији.

Сви су говорници изразито манифестовали револт противу оних који би желели ревизију граница, створених уговором о миру.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Комунално-социална хроника:

Изјава Потпретседника О. Г. Б. г. В. Крстића о новом Буџету Београдске општине за 1933 год.

У име Суда О. г. Б. потпретседник г. Витор Крстић дао нам је, поводом ступања на снагу новог Буџета Београдске општине за 1933 годину, следећу изјаву:

— Као што је познато, предлог Буџета за 1933 годину предвидео је на име расхода 362,073.283 динара, а толико исто и на име прихода. Овакав предлог примио је и Одбор општински, а г. Министар унутрашњих послова примио га је знају.

Саставу буџета за 1933 годину обраћена је нарочита пажња, јер га је требало израдити у тешким приликама. Општа привредна криза, ослабљена платежна моћ грађана, незапосленост, висина ануитета зајмова, нарочито оних од 1929 године, утицали су и на Буџетски одбор, и на Суд и Одбор да се цифром прихода дуже позабаве. У дискусији и у Буџетском одбору и у самом Одбору учествовао је велики број одборника. Њихова опажања, њихови разлози испуњени су били жељом да се цифра расхода сведе на што могуће мању висину. Народни посланици београдски г. г. др. К. Кумануди, Б. Максимовић и М. Станојевић такође су показали много интересовања приликом састава буџета. Они су ради што бољег упознавања финансиске и привредне ситуације у Општини, одржали неколико конференција са Судом, стручним референтима и свима одборницима. Г. министру финансија Суд дугује особиту захвалност због интересовања за финансијску ситуацију Општине и њен буџет. Г. Министар финансија није жалио труда да са члановима Суда, референтима својим и из Општине одржи неколико седница дубоко у ноћ. Пошто је предлог буџета био тако заједнички проучен, г. министар га је својим решењем од 30 априла ове године Бр. 3894 одобрио са извесним изменама, које су учињене приликом заједничког разматрања буџета. И тако од првог овог месеца настаје редовно извршење буџета, односно престаје буџетирање по дванаестинама.

Поред извршених смањивања кредита на материјалне потребе, без уштрба по општинску службу, изостављена је сума од 10,000.000 динара, предвиђена у приходима по парт. 2 поз. 14 од нове таксене тарифе, пошто ова тарифа није још надлежно одобрена. Ова сума, ако се г. министар сложи са новом тарифом, биће ванредни приход општински. У буџету прихода сума од динара 37,000.000 предвиђена

по партији 1 поз. 1 на име приреза смањена је на динара 24,000.000, јер г. министар сматра да се већа неће реализовати с обзиром на остварену прошле године.

Познато је да ануитети на зајмове износе скоро половину буџета и да они просто гуше Општину. Њихов износ од 185,000.000 динара не дозвољава Општини да своју акцију развије потпуно у другим правцима корисним и потребним за Београд. Да би Суд могао одговорати другим својим обавезама и предузети и друге послове, бар у мањој мери, и пре израде пројекта буџета, и за време израде као и после примања буџета у Одбору, морало се мислити на олакшање ануитетских обавеза. У том циљу Суд је ступио у везу са представницима Поштанске штедионице, Државне хипотекарне банке и правитних Банка које су емитовале прошлој Општинској управи унутарњи зајам од 125,000.000 динара ради смањивања ануитета. Благодаревши предусретљивости директора Поштанске штедионице г. д-р Недељковића, Управног одбора Државне хипотекарне банке и заступника управника г. Алкалаја и приватних Банка ануитет који по овом зајму за 1933 годину износи 52,837.936 динара смањен је на суму од дин. 23,837.936. На тај начин ефективно смањење по овој позицији износи 29,000.000 динара.

Ово смањење дошло је, као што се види, као последица споразума између банака и Општине. И ако скромни, морамо да подвучемо овај успех Општине. Успех, колико материјалан, још више моралан. Својим пристанком на смањење ануитета, поверљачке банке, чија је ситуација такође тешка, на овај начин дале су доказа да имају поверења у Општину београдску. Поверљачке банке схватиле су тешку моменталну ситуацију Општине и како је и њима стало до просперитета Београда и Општине, пристале су на одлагање извесне квоте отплата. Ми им за то дугујемо захвалност.

Услед измењене ситуације у погледу ануитета унутрашњег зајма од 125,000.000 и измена у материјалним расходима код неких партија буџет расхода за ову годину износи динара 332,178.913. Вишак прихода од динара 7,134.869 употребиће се на отплату обавеза из ранијих година.

Суд је успео да створи буџетску равнотежу и да да реалан буџет.

Освећење Соколског дома на Чукарици

14 овог месеца, на један импозантан начин освећен је на Чукарици дом Соколског друштва Београд IV.

Тога дана грађани Чукарице искитили су многобројним државним заставама своје домове. Чукарица је од раног јутра била пуна Сокола и соколица из околних места и сокола из свих соколских београдских друштава.

На овој свечаности присуствовала је и сеоска чета из села Стублина.

Зборно место било је у дворани Фабрике шећера, одакле је формирана поворка. Тачно у 11 часова поворка се кренула улицама Чукарице за вежбалиште, које се налази поред новог Соколског дома.

На челу поворке ишао је начелник Соколског друштва Чукарице г. Петар Чоловић а за њих су ишли заставници са неколико соколских застава.

Поворка је бројила око 1000 чланова сокола и соколица из Београда, Земуна, Батајнице, Обреновца и села Стублина.

Становници Чукарице бурно су поздрављали ову лепу соколску манифестацију а са прозора и балкона бацано је цвеће на соколе и соколице.

Пред новим домом соколи су били постројени у редове а на слободном простору била је маса света, делегације разних друштава и званичних претставника.

Освећење Соколског дома на Чукарици

Нешто пре 11 сати, када је стигао изасланик Њ. В. Краља г. Коста Мушицки, ппуковник, почело је освећење дома.

Освећењу су присуствовали ови претставници: г. Министар војске и морнарице, бригадни генерал, г. Миливоје Стевановић; изасланик Њ. Св. Патријарха, г. Никола Аљагић; изасланик Народне скупштине г. Г. Милошевић, народни посланик, г. Добра Богдановић потпретседник Београдске општине, г. др. Рајсер, отправник послова Чехословачког посланства са госпођом, г. Хајек, ппуковник, војни аташе и г. Цибор Мелч, аташе за штампу Чехословачког посланства.

Затим је музика свирала молитву а православно свештеник г. Милојковић, старокатолички жупник г. др. Калођера и муслимански имам г. Хаџић читали су своје молитве.

После свршеног верског обреда православно свештеник г. Милојковић одржао је овај говор:

„Данас призиван благослов божји на место, где ће радити и стварати соколи

своје дело. Као стари соко осећам, како је велика соколска мисао и идеја. Како је дивна мисао соколског братства! Овај соколски дом претставља дом духовног развитака нашег југословенског народа. Та соколска наука велика је као што је велика наука Спаситеља. Негујте у овоме дому соколску љубав према Краљу, Домовини и свему ономе што је честито, здраво и напредно.”

Г. др. Калођера између осталог рекао је:

„Соколство, као еминентни носилац физичког и душевног здравља, делује позитивно на оздрављење целокупних народних снага. Соколска идеја својом мо-

ралном вредношћу савлађује све материјалне и моралне тешкоће садашњице. Соколство гради и диже домове као куле светиље.”

Затим је г. Др. М. Стевановић, старшина соколског друштва на Чукарици, захвалио свима а нарочито Њ. В. Краљу, који је послао свога изасланика.

Бурно се клицало Њ. В. Краљу: Живео! а музика је интонирала химну.

Претставник Београдске општине потпретседник г. Доброслав Богдановић, одржао је један врло импулзован поздравни говор, у коме је нарочито истакао нове социјалне и национално-хуманитарне задатке соколства.

Говорећи о националној мисији, коју су наши соколи извршили са пуним успехом и светим пожртвовањем, потпретседник г. Богдановић прешао је на нове задатке соколства и истакао:

— „Соколство од увек има своје позитивне идеале и као такво оно је носилац

здравог духа Југословенства и његове снажне идеологије. Наше соколство прихватиће и социјалну акцију, за коју му се као народној организацији пружају велике могућности. Нико не може одрећи да Југословенско соколство неће моћи да одигра једну историјски колосалну улогу у стремљењима нашег народа на пољу социјалне политике и хуманитарне акције за ублажавање многих друштвених тешкоћа и недаћа које је створила данашња светска економска криза”.

Свој говор г. Богдановић завршио је истцањем великог значаја подизања соколских домова у Београду и честитањем Чукаричком соколству на његовом дому.

Г. А. Штефан говорио је у име Министра просвете, г. Бранко Живковић, старешина соколске жупе Београд и г. др. Милан Главинић, старешина соколског друштва „Матице”.

Потом је настало, као и обично, соколско весеље.

Колонија београдске сиромашне деце у Милошевцу

— Акција Београдске општине на заштити деце —

У селу Милошевцу, на путу од Смедерева ка Великој Плани, живе већ две године мала београдска деца, смештена у честитим и брижним сеоским породицама. Већина ове деце без родитеља је, који су изгубили услед тешких болести, као што су туберкулоза и друге, или због тешких социјалних прилика, или нису родитеље ни познавали. Све породице, које држе ову децу, организоване су и стоје под надзором Колоније за одојчад и малу децу Завода за здравствену заштиту матера и деце у Београду.

Почетком овог месеца вршио је инспекцију ове деце г. Доброслав Богдановић, потпретседник Београдске општине у пратњи г. др. Матије Амброшића, професора Университета и г-ђе др. Марије Вајс-Гајић, шефа Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи. У дому Здравствене задруге, где се налази саветовалиште и диспансер ове колоније, дочекали су их лекар и заштитна сестра дечје колоније. Ови су детаљно реферисали о здрављу и васпитном напретку београдске сиромашне деце која су овде смештена. У колонији се налази преко 40 деце од којих 30 издржава сама Општина града Београда. Потпретседник г. Богдановић, као ресорни члан Суда, са пратиоцима посетио је појединачно сву децу у многим сеоским домовима и констатовао је да је здравствено стање деце одлично и да се становници села Милошевца труде да што боље однегују и подигну нашу сиромашну децу. У свима кућама владао је беспрекоран ред и чистоћа, ручак је био рационално и добро спремљен. Сељаци показали су са поносом своје баште, где су посејали разна поврћа, тако потребна и здрава као исхрана по дечјим организамима. У свим кућама осетила се присна сарадња између домаћице и заштитне сестре дечје колоније, па према томе је и резултат рада одличан. Деца, која су дошла из бедне и нехигијенске средине, данас побољевају врло ретко, те напредују веома добро. Успешан рад

дечје колоније у Милошевцу потврђује гледиште, да је код нас најрационалније збрињавање мале деце до поласка у школу по сеоским породицама под систематским здравственим надзором. Поред велике користи за саму децу овај се рад мора поздравити као изврсно сретство за подизање културе у нашем селу.

Потпретседник г. Богдановић са г. проф. д-р Амброшићем и г-ђом д-р Маријом Гајић пред диспансером Дечје колоније

При поласку из Милошевца, г. Богдановић, потпредседник Општине града Београда изразио је своје задовољство са радом дечје колоније и истакао као пожељан циљ да се и по другим селима оснују сличне колоније, расадници дечјег здравља и хигијене сеоског становништва.

Dr. M.

Жеље Друштва за улепшавање и уређивање Зеленог венца

Управа Друштва за улепшавање и уређивање Зеленог венца и Савске падине, у жељи да помогне тај део Београда и да га улепша и развије, расправљало је о томе, шта би требало предузети, да се жељама и потребама становника тога краја Београда изађе у сусрет. У дискусији и доношењу закључака друштво је морало да се руководи фактичним могућностима и да одбаци све те пројекте, који би захтевали нове и велике инвестиције од стране Државе и Општине. Садашње финансијске прилике захтевају велику обазривост и штедњу у издатцима, осем ако су они неодложни и преко потребни.

Друштво је стало на гледиште, да има питања, која се могу решити без великих финансијских тешкоћа.

Оно, у првом реду налази, да би требало пожури са изградњом земунског моста Краља Александра и предвидети обезбеђен и солидан приступ мосту.

У подножју пијаце Зелени Венац, које се налази у близини пристаништа и железничке станице, био би погодан терен за изградњу бетонских магацина за чување свежег меса,

воћа и осталих животних намирница. Тако би Београд добио добру кванташку пијацу за снабдевање целе вароши.

У Босанској улици требало би порушити старе куће бр. 17, 19 и 21. Тиме би се добила веза Зеленог венца за Загребачком, а одатле са Карађорђевог улицом.

Трамвајску пругу Теразије—Карађорђева улица, за коју је већ постављен колосек, треба одмах пустити у саобраћај.

Из улице Царице Милице требало би отворити прилаз Зеленом венцу рушењем старих кућа на угловима Царице Милице и Бранкове улице.

Моравску, Мочку, Каменичку и још неке улице требало би што пре калдрмисати, у толико више што су ти радови финансијски већ обезбеђени.

Залеђе садањег терена на Зеленом венцу, где сада стоје разне бараке и клозети, требало би рашчистити и уредити, у интересу естетике и хигијене.

У смислу ових жеља Друштво за улепшавање и уређивање Зеленог венца предузеће кораке код надлежних фактора.

Празник мајке у Материнском удружењу

Материнско удружење 14 ов. месеца прославило је празник мајке. Прослава је била врло скромна, али је много значила за неколико сиромашних мајки са великим бројем однеговане деце.

Тачно у 10 часова мајке, одабране за награду, позване су у дом, који се налази у улици Краља Милутина. У дому су саслушале све хвале које су им управне чланице овог друштва упутиле, што су однеговале у тешким приликама многу децу.

Ова пажња Материнског удружења за ове мајке била је врло пријатна а новчане примљене награде ублажиће им колико толико њихово тешко материјално стање.

Г-ђа Павлићевић, претседница социјалне секције разделила је награде мајкама. Награду Њ. В. Краљице Марије добиле су ове мајке: Лепосава Атанацковић, Ружица Богдановић, Десанка Ђурић и Десанка Поповић. Све су ове жене живе у тешком материјалном стању, бедно, али су ипак децу добро

неговале. За дипломе и новац, што им је удружење доделило биле су много захвалне.

Награду „Политике“, која такође сваке године на Празник мајке додељује награду сиромашној мајци која је лепо однеговала већи број деце, добила је Теодора Николић.

Министарство социјалне политике и народног здравља наградило је две мајке и то: Пелу Мајић и Цвету Атанацковић.

За Празник мајке ове године, и Југословенски ногометни савез упутио је Материнском удружењу свој прилог да се раздели сиромашним мајкама. Награде Југословенског ногометног савеза додељење су Вукосави Јовановић и Марији Кешлер.

По 300 динара приложила је г-ђа Зорка Гођевац и женска секција „Фидака“ да се подели сиромашним мајкама. Награде су добиле Васиљка Терзић и Стојана Огњановић.

На овај дан једанаест сиромашних мајки добило је новчане награде и дипломе.

Скупштина Београдског женског друштва

Београдско женско друштво под највишом заштитом Њ. В. Краљице Марије, одржало је 19 маја 57 годишњу скупштину.

Скупштину је отворила претседница Удружења г-ђа Станка Лозанић. Отварању скуп-

штине присуствовали су: изасланица Њ. В. Краљице дворска дама г-ђа Круна Сршкић, потпретседник Београдске општине г. Добра Богдановић, изасланик Министарства просвете г-ђа Малвина Гогих, изасланик Министар-

ства социјалне политике г-ца М. Атанацковић и изасланик Министарства трговине и индустрије г-ђа Љ. Кнежевић. Осим ових изасланика на скупштини је узело учешћа око 200 делегата из разних подружница и других београдских културних и хуманих друштава.

Претседница г-ђа Лозанић поздравила је изасланицу Њ. В. Краљице и све остале делегате захваљујући им на пажњи.

Пре прелаза на дневни ред г-ђа Лозанић предложила је текст поздравног телеграма Њ. В. Краљици који гласи:

Њеном Величанству Краљици Марији.

Београдско женско друштво са својим установама, чланицама и делегатима својих подружница, са своје годишње скупштине у поданичкој оданости поздравља Ваше Величанство изјављујући дубоку за-

хвалност на указаној благонаклоности и високој пажњи, кличући: Да живи Њено Величанство узвишена заштитница друштва! Да живи Краљевски Дом!

Претседница С. С. Лозанић

Скупштина је текст телеграма примила уз бурно клицање Њ. В. Краљици и Краљевском Дому.

Затим је секретар удружења г-ца К. Холецова прочитала опширан извештај о плодном раду друштва и свих подружница.

Друштво је највећу пажњу посветило занатским школама, где се женска деца уче шићењу и васпитавању за борбу кроз живот.

После подне делегати су у присуству референта Министарства трговине и индустрије г. Коренића претресали Закон о занатским школама.

Некролози:

† Прота Алекса Петровић

Једног старог, поштеног и искреног националног радника изгубили смо смрћу проте Алексе Петровића, а Претседник Београдске општине г. Милутин Петровић осетио је још много дубљи бол, јер је у њему изгубио свога оца.

Поч. прота Алекса Петровић умро је у свом родном селу Јунковцу, где је рођен 1851 год., у старој честитој шумадијској породици.

Прота Алекса Петровић на самртном одру

По свршеној основној школи ушао је у београдску Богословију, коју је завршио, али се одмах затим посветио учитељском позиву, руковођен жељом да кроз просвету шири и у најширим слојевима народним патриотску свест и љубав према свом народу. Доцније, као парох, провео је дуги низ година у разним местима унутрашњости Србије, у Тополи, Брезовцу, Великом Орашју, Турији и Жабарима.

Напредни елементи, у првом реду интелек-

туалци, почели су да се окупљају у то доба око Радикалне странке. Као човек честит, поштен, у народу омиљен, одличан говорник, он је почео да се истиче у политичком животу. Но, осумњичен као Карађорђевац и због тога ухапшен.

Народ се проти Алекси Петровићу одужио својим поверењем и он је 1883 год. изабран за народног посланика. У ратовима између 1875 и 1877 године учествовао је као војни свештеник.

Прота Петровић се доцније повукао из активног политичког живота, али је увек остао веран својим политичким идејама, руковођеним принципом љубави према Краљу, Отаџбини и народу.

За свој свештенички и црквени рад прота Петровић одликован је камилавком и протојерејским чином, а за свој рад на националном и просветном пољу орденем Св. Саве 4 реда.

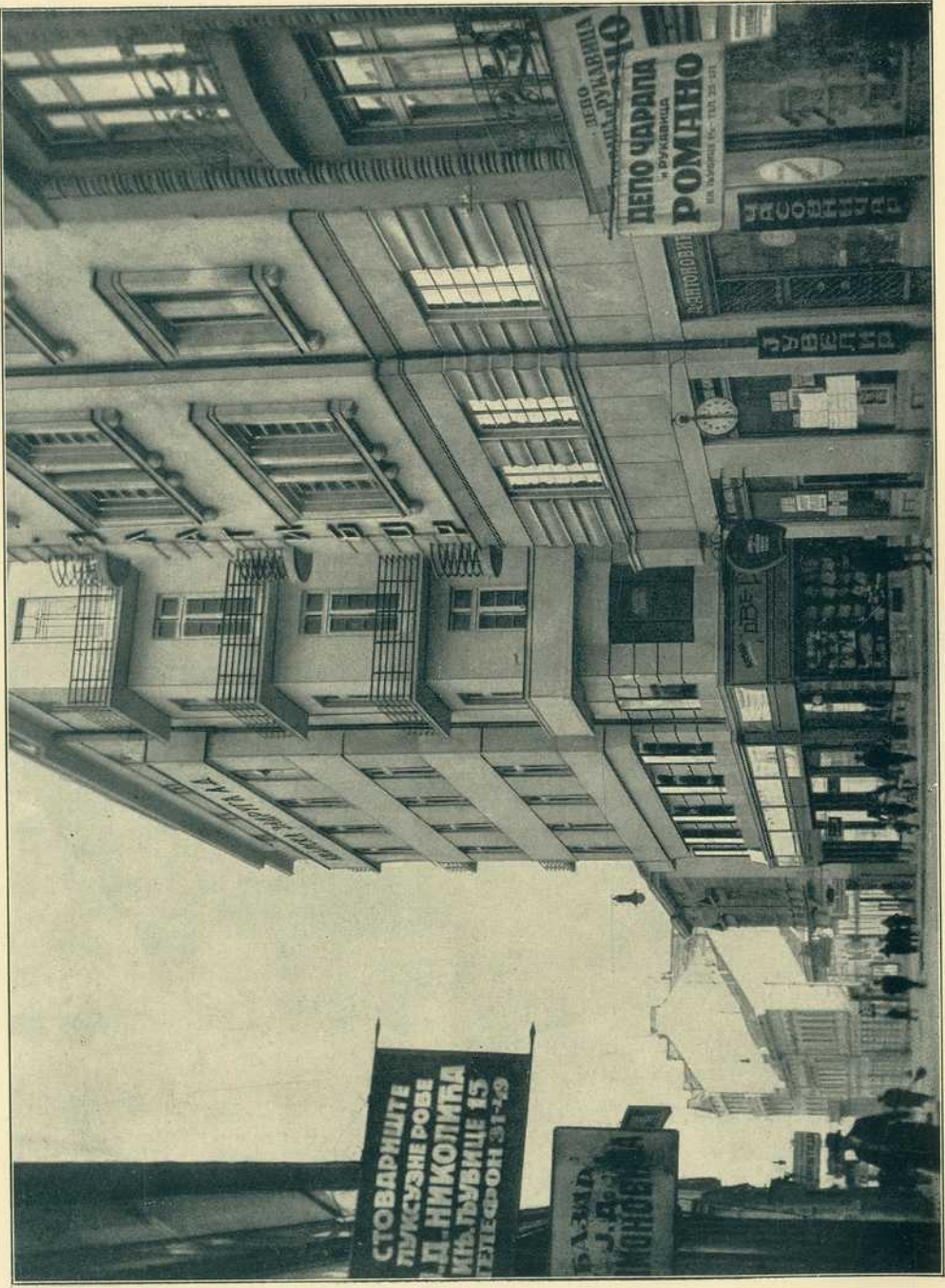
Поштован и омиљен код своје околине и свих којих су га познавали, прота Алекса Петровић прославио је пре две године осамдесетогодишњицу свога живота и педесетогодишњицу службовања народу, цркви и држави.

Као отац породице прота Петровић био је патријархално примеран и његова деца својим положајима и угледом, који су постигли у друштву, заиста су доказали, да је честито и добро породично васпитање један од главних услова за успех у животу. Имао је пет синова и то: г. г. Милутина, Претседника Београдске општине, Драгољуба, генерала, Василија, судију београдског Среског суда, Петра, потпуковника и Добривоја, цариника.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
НОВИ БЕОГРАД — БЕОГРАД Д'АУЈОУРД'НУИ

Угао Кнегиње Љубице и Чика Љубине улице данас
Un coin de la rue Kneginia Lioubitza et de la rue Tshika Liouba aujour'd'hui

(Из фото-архива Отсека за штампу, про-
паганду и туризам О. г. Београда)

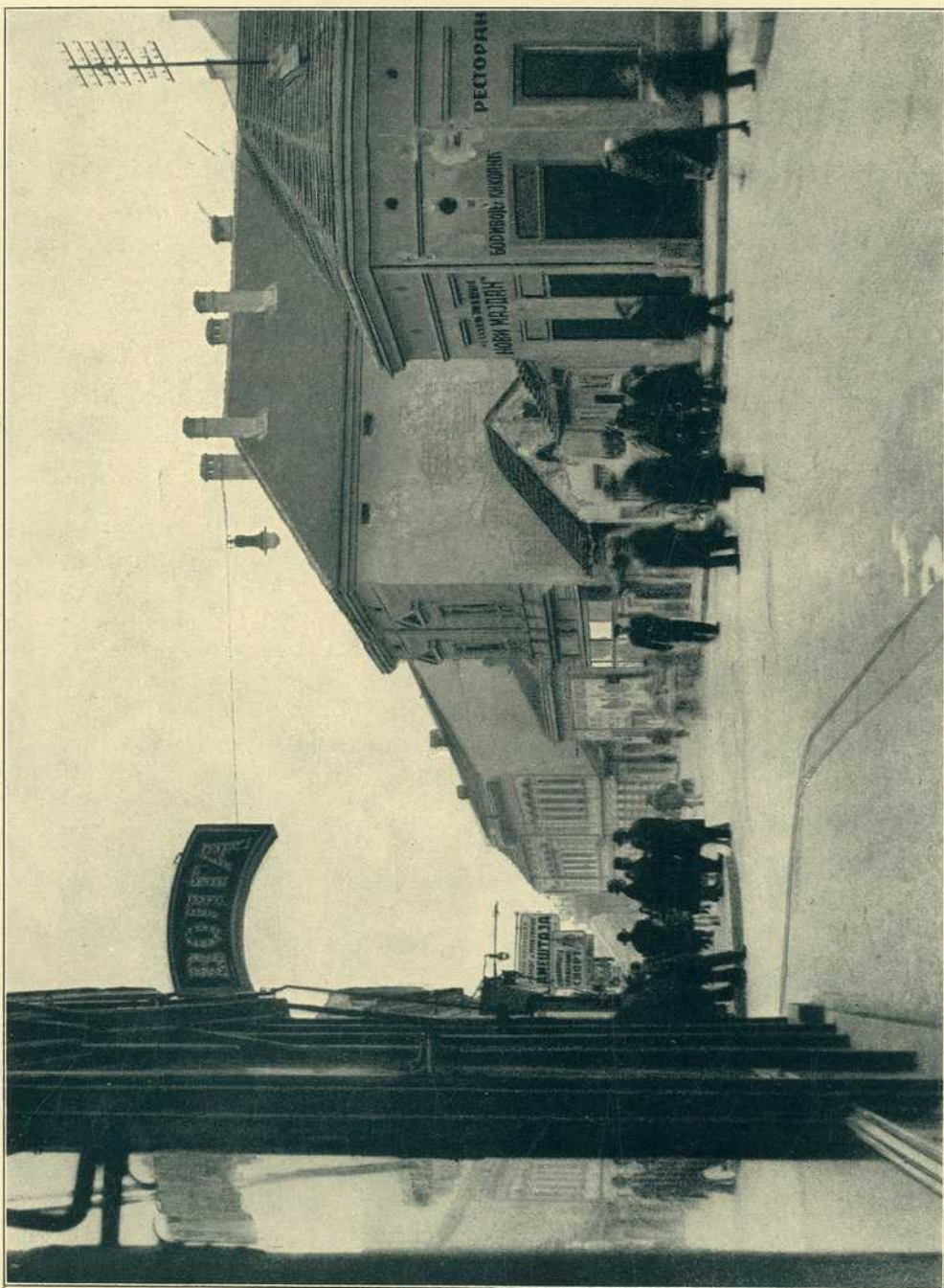
(Photo-archivе du Bureau communal de la
presse de Beograd)

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СТАРИ БЕОГРАД – ANCIEN BEOGRAD

Исти угао пре двадесет година
Le même coin avant vingt ans

(Из фото-архива Отсека за штампу, про-
паганду и туризам О. г. Београда)

(Photo-archivé du Bureau communal de la
presse de Beograd)